

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิต
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษา
กลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ปริญญานิพนธ์
ของ
พระพานวิทย์ คำเงื่อน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2552

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิต
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษา
กลุ่มลุ่มพินี้ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ปริญญานิพนธ์
ของ
พระพานวิทย์ คำเจื่อน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2552
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิต
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษา
กลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ
ของ
พระพานวิทย์ คำเงื่อน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2552

พระพานวิทย์ เค้าเจื่อน. (2552). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์กรกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินีสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: อาจารย์ ดร. จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์, อาจารย์ ดร. วัฒนีย์ โรจน์สัมฤทธิ์.

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์กรกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินีสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้จำนวน 248 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้กลุ่มสาระเป็นชั้น (Strata) ในการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบน มาตรฐาน สถิติทดสอบ F-test และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาทัศนคติ ลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียนและวัฒนธรรมโรงเรียนและการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครู ระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินีสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ทัศนคติ และลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน อยู่ในระดับมาก และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

2. การศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินีสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกันมีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

3. การหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์กรกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินีสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ทัศนคติ และลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งโดยรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

A STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ELEMENTARY SCHOOL
TEACHERS PERCEPTION OF THE SCHOOL CHARACTERISTICS AND
THEIR SELF-SUFFICIENT PRINCIPLE-BASED LIVES, THE LUMPINI COMMUNITY
SCHOOLS UNDER BANGKOK METROPOLITAN ADMINISTRATION

AN ABSTRACT
BY
PHAPHAWIP KAONGUAN

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Educational Administration
at Srinakharinwirot University

May 2009

Prapanvit Khoungun. (2009). *A Study of the Relationships between Elementary School Teachers' Perceptions of the School Characteristics and Their Living Based on Self-Sufficient Economy, the Lumpini School Group under Bangkok Metropolitan Administration*. Master Thesis, M.Ed. (Educational Administration). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Dr. Jaruan Ployduangrat, Dr. Watthanee Rotsomrut.

The objectives of this research were to study, compare, and find the relationships between elementary school teachers' perceptions of the school characteristics and their living based on self-sufficient economy, of the teachers in the Lumpini school group under Bangkok Metropolitan Administration. Three aspects of the living based on self-sufficient economy under the study were: 1. understandings of components and requirements of the self-sufficient economy philosophy; 2. self practices along the self-sufficient economy philosophy with moderation, reason, and self-immunity using wisdom and morality; 3) encouragement of the students practices along the self-sufficient economy philosophy. The samples consisted of 248 teachers of various learning substance groups who were teaching in 23 schools in Lumpini school group in the academic year 2008. They were acquired by stratified random sampling method using the learning substance groups as strata. The tool for data collection was a 5-level rating scale questionnaire with an alpha reliability of 0.94. The statistics used for data analyses were percentage, mean, standard deviation, F-test, and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient.

The research findings were as follow.

1. The elementary school teachers' perceptions of the school characteristics in terms of school climate and school culture of Lumpini school group under Bangkok Metropolitan Administration were at the high level; their living based on self-sufficient economy, as a whole and individual aspects, were also at the high level.

2. The comparisons of the teachers' living based on self-sufficient economy, as a whole and individual aspects, by learning substance groups did not find any difference.

3. The study of the relationships between the elementary school teachers' perceptions of the school characteristics and their living based on self-sufficient economy revealed that the school climate and school culture had positive relationships at the moderate level and at .01 level of significance with the teachers' living based on self-sufficient economy as a whole and individual aspects.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิต
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษา
กลุ่มลุ่มพินี้ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ของ
พระพานวิทย์ เค้าเงื่อน

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชาย สันติวัฒนกุล)
วันที่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2552

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(อาจารย์ ดร.จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์)

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สุภากิจ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. วัฒนีย์ โรจน์สัมฤทธิ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. วัฒนีย์ โรจน์สัมฤทธิ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.นิตย โรจน์รัตนวาณิชย์)

ประกาศคุณูปการ

คุณประโยชน์ที่พึงได้จากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นพระราชกุศล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่พระองค์ทรงเสียสละพระวรกายและพระหฤทัยทุ่มเทคิดค้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งหวังให้พสกนิกรทุกหมู่เหล่าดำเนินชีวิต อย่างมีความสุข ขอพระองค์จงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีได้ ก็ได้รับความเมตตาจาก อาจารย์ ดร.จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ดร.วัฒน์ โจนส์สมฤทธิ์ อาจารย์เสกสรรค์ ทองคำบรรจง และอาจารย์นิติย์ โรจรัตนวาณิชย์ ที่ได้มีเมตตาช่วยเหลือให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ แนะนำ แก้ไข ปรับปรุง ติดตามและกำกับการดำเนินงานอีกทั้งยังเป็นภาระธุระในการช่วยเหลือในด้านต่างๆ

ขอเจริญพรขอบคุณท่านศาสตราจารย์นายแพทย์เกรียง ตั้งสง่า นายถวิล ทวีวัน ที่ได้กรุณารับเป็นผู้เชี่ยวชาญคอยตรวจสอบแก้ไขช่วยเหลือด้านเครื่องมือและสำนวนบทความต่างๆ ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงเรียน และคณะครูอาจารย์ทุกๆ โรงเรียนในสังกัดกลุ่มลุ่มพินิ เขตวัฒนา เขตปทุมวัน เขตสาทร และเขตบางรัก ที่ได้ให้ความร่วมมือกรุณาช่วยกรอกแบบสอบถาม

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาของศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ ราชบัณฑิต และคณะอาจารย์ผู้สอนทุกๆ ท่าน ที่ได้มีเมตตาถ่ายทอดความรู้ แนวคิด ทักษะคติ และจิตวิญญาณของผู้บริหาร และผู้ช่วยศาสตราจารย์วีระ สุภากิจ ที่ได้เป็นประธานคณะกรรมการสอบปากเปล่า ขอขอบคุณ คุณประทวน มูลหล้า ประธานรุ่น พระมหาวัชชัย รสเลิศ รวมทั้งเพื่อนๆ นิสิตร่วมรุ่นทุกคนที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจ

ขอระลึกถึงพระคุณของบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ผู้มีพระคุณ ผู้มีบุญคุณ ผู้มีอุปการคุณ ผู้มีพระคุณทั้งหลาย ที่ทำให้ข้าพเจ้ามีสติปัญญา วิชาความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม มีกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียน

พระพานวิทย์ คำเจื่อน

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
สมมติฐานการวิจัย.....	10
 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	 11
การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร.....	12
ความเป็นมาของการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร.....	12
การจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มลุ่มพินี	
สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร.....	14
การดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	18
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.....	20
เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.....	20
ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง.....	23
ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง.....	25
แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	26
แนวคิดสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา.....	28
การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา.....	35
การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	38
องค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	39
การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผล	
และมีภูมิคุ้มกันโดยใช้ความรู้และคุณธรรม.....	44
การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญา	
เศรษฐกิจพอเพียง.....	59
กลุ่มสาระการเรียนรู้.....	67

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
ทัศนคติ.....	69
ลักษณะองค์กร.....	73
การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์กร กับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	79
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	81
งานวิจัยในประเทศ.....	81
งานวิจัยต่างประเทศ.....	83
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	87
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	87
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	90
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	91
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	92
สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	93
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	95
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	101
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	101
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	101
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	102
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	102
สรุปผลการวิจัย.....	102
อภิปรายผล.....	103
ข้อเสนอแนะ.....	108

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	109
ภาคผนวก.....	120
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	148

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนครูผู้สอนในกลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่เป็นกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเขต โรงเรียน และ กลุ่มสาระการเรียนรู้.....	89
2 จำนวนและร้อยละของครูโรงเรียนกลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่เป็นกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอน.....	95
3 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติ และลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน.....	96
4 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษา กลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร.....	97
5 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษา กลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้.....	98
6 การวิเคราะห์ความแปรปรวนการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนัก การศึกษากรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้าน จำแนกตาม กลุ่มสาระการเรียนรู้.....	99
7 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของทัศนคติ และลักษณะองค์กรกับ การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับ ประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร.....	100
8 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ทัศนคติ.....	133
9 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามบรรยากาศ ของโรงเรียนและวัฒนธรรมโรงเรียน.....	134
10 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	136

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
11 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถาม ทัศนคติ.....	140
12 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถาม บรรยากาศโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน.....	141
13 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถาม การดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	143
14 จำนวน และร้อยละของครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเขต โรงเรียน และกลุ่มสาระการเรียนรู้.....	147

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	10

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พุทธศักราช 2493 ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” แล้ว จะพบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ธรรมะในการปกครองอาณาประชาราษฎร์ และพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า สุขสงบร่มเย็นภายใต้ธรรมะพระมหากษัตริย์ของพระองค์อย่างหนักแน่นมั่นคงตลอดมา พระองค์ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัส พระบรมราโชวาท แนวพระราชดำริต่างๆ แก่พสกนิกรทุกหมู่เหล่า โดยทรงเน้นเศรษฐกิจพอเพียงตลอดมา ซึ่งจะขอน้อมัญญะความตอนหนึ่งของพระราชดำรัสที่ได้ทรงพระราชทานให้แก่พสกนิกรเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517 มาดังนี้ (ถวัลย์ มาศจรัส. 2550: 1)

“...ขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยอยู่พอกิน มีความสงบและทำงาน ตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินพอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพอกินพอกินมีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอกินพอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...”

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และระบบเศรษฐกิจมีความเชื่อมโยงสลับซับซ้อน ประเทศไทยได้ริเริ่มกระบวนการวางแผนพัฒนาประเทศในแนวใหม่ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนจากทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนด้วย และในที่สุดก็ได้นำไปสู่การปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศใหม่ที่ไม่มองการพัฒนาประเทศแบบแยกส่วน แต่หันมาเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ต่อมา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้ขยายกระบวนการมีส่วนร่วมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และทุกฝ่ายยังเห็นพ้องต้องกันให้ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ และเป็นทิศทางหลักในอนาคต ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นยุทธศาสตร์ที่นำไปสู่การปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในระยะ 10-15 ปีข้างหน้า และมุ่งเน้นให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วม นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 มาสู่การปฏิบัติ (สุริพร วงศ์สวัสดิ์สุข. 2551: 1)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาบริหารประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจโดยเน้นให้ดำเนินไปในทางสายกลางแต่ก็ต้องก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง สภาวะที่ดำรงอยู่ด้วยความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยไปและมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ความพอเพียงจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้ปฏิบัติมีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และ

ขณะเดียวกันผู้ปฏิบัติจะต้องเสริมสร้างจิตสำนึกของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประชาชน และนักธุรกิจในทุกกระดับให้มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550: 5)

ในปีงบประมาณประจำปี 2549 กรุงเทพมหานคร ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมเศรษฐกิจเมือง ตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2548-2551 โดยมุ่งหวังให้ประชาชนของกรุงเทพมหานคร สามารถอยู่ได้ด้วยดีด้วยความพอเพียง ด้วยการน้อมนำกระแสพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพมหานคร ภายใต้แนวคิดที่ว่า ชีวิตกรุงเทพฯ ชีวิตพอเพียง เพื่อความสุขแบบพอเพียง และให้สำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร จัดการศึกษาโดยการจัดทำโครงการโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อส่งเสริมโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชน และ 3) ส่งเสริมให้โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร เกิดแนวทางในการพัฒนาและสร้างแหล่งเรียนรู้ ตามหลักแนวพระราชดำริในบริบทของตนเองในแต่ละพื้นที่

สำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร (2550: คำนำ) ได้จัดทำร่างหน่วยการเรียนรู้ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ 1 เพื่อช่วยให้ผู้สอนได้นำไปทดลองใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความรู้ ควบคู่ไปกับการเป็นผู้ที่มีคุณธรรม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 9 (3) กำหนดให้มีการจัดทำมาตรฐานการศึกษาทุกระดับชั้น สำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร (2551: 94-97) จึงกำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สำหรับโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ไว้ 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านนักเรียน มาตรฐานด้านครู และมาตรฐานด้านผู้บริหาร สำหรับมาตรฐานด้านนักเรียน มาตรฐานที่ 9 กำหนดให้นักเรียนปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันภายใต้เงื่อนไขของการมีความรู้และคุณธรรม และเห็นความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมาตรฐานด้านครู มาตรฐานที่ 10 กำหนดให้ครูมีคุณธรรม จริยธรรม และลักษณะที่พึงประสงค์ กล่าวคือ ครูมีความเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำสู่การปฏิบัติ

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก การที่ครูจะถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็กได้ ครูจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน (ปรียานุช พิบูลสรารุ. 2550: 124-125) เพราะเมื่อครูเข้าใจแล้ว ครูก็จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ถ้าครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูต้อง

รู้จักพอก่อน โดยครูต้องอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นตอนไม่ก้าวกระโดด ต้องรู้จักพิจารณาข้อมูลอย่างเป็นขั้นเป็นตอน จะได้รู้จัก และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพและผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบ และระมัดระวัง เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อน คือ การทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ดังนั้น เมื่อครูมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพ และนำไปเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตได้ เมื่อนั้นจึงถือว่าการขับเคลื่อนการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ประสบความสำเร็จ (วีระ ปันทรพย. 2551: 5)

จากการประชุมทางวิชาการ เรื่อง การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ปัญหาของครูกับการขับเคลื่อนการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา คือ 1) ครูยังมีความไม่เข้าใจตัวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ครูมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบมากอยู่ก่อนแล้วทำให้ไม่มีเวลามาศึกษาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ครูไม่สามารถบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการเรียนการสอนได้ และ 4) ครูบางส่วนมีความรู้สึกต่อต้านไม่เห็นด้วย (ชัยฤทธิ์ ศิลาดเดช. 2550: 19) จากการศึกษางานวิจัยของพัฒนาภรณ์ นัตรวิโรจน์ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ได้แก่ เจตคติต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียน และรายวิชาที่สอน และศิริพร ศิตติสาร (2551: 109) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูโรงเรียนเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 พบว่า บรรยากาศองค์กร และวัฒนธรรมองค์กร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากสภาพดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ครูผู้สอนจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นผู้เฝ้าหาความรู้ และรู้จักการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สามารถดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นหลักการที่สามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตของครูให้ดีขึ้นได้นั้น ครูจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจตนเอง เข้าใจการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิตได้ ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ แต่เพราะสภาพปัญหาหลายอย่างที่เกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีพของครู เช่น ภาระการสอน ปัญหาค่าครองชีพ และการศึกษาต่อเนื่อง เป็นต้น ทำให้ครูอาจไม่สามารถดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่า ครูที่สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกัน มีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่างกันหรือไม่ และทัศนคติ ซึ่งทัศนคติเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (แสงเดือน ทวีสิน. 2544: 366) แล้วแสดงออกในทางที่จะสนับสนุนหรือต้านสถานการณ์บางอย่างต่อบุคคล ต่อสถาบัน หรือต่อแนวคิดบางอย่าง (สรวรรักษ์ พุทธิฤทธิ์. 2547:12; อ้างอิงจาก Kendler. 1963: 572) ดังนั้น การที่บุคคลจะดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่จะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง ดังที่ ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550ข: 129) กล่าวว่า ครูที่มีอุดมการณ์ ผู้ปกครองที่
 อยากให้การสนับสนุน ถ้าเราจะปลูกฝังเด็กให้ใช้ชีวิตพอเพียงหรือโรงเรียนไหนอยากนำหลักเศรษฐกิจ
 พอเพียงไปประยุกต์ใช้ เพราะท่านเห็นคุณค่า มีความศรัทธาก็สามารถทำได้เลย โดยไม่ต้องรอคำสั่ง
 หรือนโยบาย นอกจากนี้ ต้องการศึกษาลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรม
 โรงเรียน เนื่องจากลักษณะองค์กร มีส่วนเสริมแรงสนับสนุนในการทำงานเป็นอย่างดี การทำงานใน
 องค์กรที่มีบรรยากาศในโรงเรียนที่ดี เป็นแหล่งที่สามารถศึกษาหาความรู้ และเพิ่มเติมประสบการณ์
 ในการทำงาน ย่อมส่งผลให้บุคลากรมีความสามารถ และพัฒนาความสามารถได้เต็มตามศักยภาพ
 (ทองศรี กำภู ณ อยุธยา (2540: 167-169) และโรงเรียนที่มีโครงสร้างและหน้าที่อย่างเป็นทางการ
 มีการวางแผน วางกฎระเบียบ ข้อบังคับให้บุคลากรที่ทำงานร่วมกันในโรงเรียนได้ยึดถือเป็นแนว
 ปฏิบัติร่วมกัน ทุกคนต่างก็จะหล่อหลอมค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อและพฤติกรรมไปในแนวเดียวกัน
 จนกลายเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียน ที่มีผลต่อการช่วยให้บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจลักษณะการทำงาน
 รู้จักเลือกใช้วิธีปฏิบัติงาน เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและความสำเร็จร่วมกัน
 (อุดม อินทา. 2544: 22) จึงเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาทัศนคติ และลักษณะองค์กร ได้แก่
 บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียนว่าจะมีความสัมพันธ์กับวิถีทางการดำเนินชีวิตตาม
 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใน 3 ด้านหรือไม่ ได้แก่ 1) ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไข
 ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมี
 ภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) ด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลัก
 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาทัศนคติ ลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน
 และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่ม
 ลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไข
 ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมี
 ภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญา
 เศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับ
 ประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามกลุ่มสาระ
 การเรียนรู้
3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน
 และวัฒนธรรมโรงเรียนกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา
 ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูในด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษากลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน และสังคม ได้นำข้อมูลไปใช้ในการวางแผน อบรม แก้ไขปรับปรุง และพัฒนาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน การบริหารสถานศึกษา และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเป็นการศึกษาทัศนคติ ลักษณะองค์กร และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษา กลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยศึกษาทัศนคติ ลักษณะองค์กร และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใน 3 ด้าน คือ ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในสถานศึกษา กลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 507 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในสถานศึกษา กลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี และมอร์แกน (Krejcie; & Morgan. 1970: 608) จากนั้นทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้กลุ่มสาระเป็นชั้น (Strata) ในการสุ่ม และหาสัดส่วนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ แล้วใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายได้จำนวน 260 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดตัวแปรไว้ ดังนี้

3.1 ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ ทักษะคิด และลักษณะองค์กร ดังนี้

3.1.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่

3.1.1.1 ภาษาไทย

3.1.1.2 คณิตศาสตร์

3.1.1.3 วิทยาศาสตร์

3.1.1.4 สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม

3.1.1.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

3.1.1.6 ศิลปะ

3.1.1.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

3.1.1.8 ภาษาต่างประเทศ

3.1.2 ทักษะคิด

3.1.3 ลักษณะองค์กร ได้แก่

3.1.3.1 บรรยากาศของโรงเรียน

3.1.3.2 วัฒนธรรมโรงเรียน

3.2 ตัวแปรตาม

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดตัวแปรตามคือ การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ใน 3 ด้าน ดังนี้

3.2.1 ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.2.2 การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน

โดยใช้ความรู้และคุณธรรม

3.2.3 การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะเพื่อดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำรงชีวิตด้วยปัญญา ไม่ประมาท รู้จักตนเอง สังคม และสภาพแวดล้อม มีความพอเหมาะ พอดี กับสังคม และสภาพแวดล้อม พัฒนาตนเองและสังคมด้วยความรู้ ภูมิปัญญา ตลอดถึงทรัพยากรในท้องถิ่น ร่วมมือร่วมใจกันผสมผสานจนเป็นสังคมที่พึ่งพาตนเองได้ มีความเจริญเป็นปึกแผ่น ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมายถึง การมีความเข้าใจในความหมายขององค์ประกอบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันในตัว และเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความรอบรู้ และคุณธรรม

1.2 การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน

โดยใช้ความรู้และคุณธรรม หมายถึง การกระทำที่ไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไป มีความพอดีไม่สุดโต่ง ทำอะไรเต็มตามศักยภาพที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำ โดยอาศัยการพิจารณา ไตร่ตรองอย่างรอบด้าน เตรียมตัวที่จะรับการเปลี่ยนแปลง และเตรียมพร้อมที่จะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น นำความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ มาช่วยในการตัดสินใจ ยึดหลักคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตที่เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ

1.3 การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในวิถีคิด และในวิชาการต่างๆ โดยพิจารณาว่าในรายวิชามีบทใดหรือหน่วยใดที่สามารถสอดแทรกแนวคิดของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ แล้วสอดแทรกทักษะการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง รู้จักตนเอง เป็นคนมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี บนพื้นฐานของการใช้คุณธรรมนำความรู้ ซึ่งรวมถึงความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ความเพียร การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

2. กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอน หมายถึง กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

3. ทักษะชีวิต หมายถึง การเห็นคุณค่าและประโยชน์ ความชอบ ความพอใจ และการศึกษา

เรียนรู้ การทำความเข้าใจต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. ลักษณะองค์กร หมายถึง ลักษณะเฉพาะของโรงเรียนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย

4.1 บรรยากาศของโรงเรียน หมายถึง โรงเรียนมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการ

ทำงาน มีการฝึกอบรมและการพัฒนาครู มีแหล่งความรู้ให้สามารถศึกษาหาความรู้เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน

4.2 วัฒนธรรมโรงเรียน หมายถึง วิถีทางหรือแนวทางปฏิบัติที่ทำสม่ำเสมอ

จนเป็นจารีตหรือเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติขององค์กร เช่น ครูทุกคนในโรงเรียนร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงาน มีความสมัคสมานสามัคคี เคารพสิทธิของกันและกัน ซื่อสัตย์สุจริต มีน้ำใจต่อกันและกัน และให้ความเคารพในกฎกติกาของโรงเรียน เป็นต้น

5. ครู หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่สอน ในโรงเรียนประถมศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สังกัดสำนัก

การศึกษา กรุงเทพมหานคร

6. ประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่เปิดทำการสอนในช่วงชั้นที่ 1-2 ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

7. สถานศึกษาในกลุ่มลุ่มพินิ หมายถึง โรงเรียนที่ตั้งอยู่ใน 4 เขตการปกครอง ของกรุงเทพมหานคร คือ สำนักงานเขตวัฒนา ได้แก่ วัดธาตุทอง วิจิตรวิทยา สุขเหราบ้านดอน สุขเหราสามอิน สุขเหราบางมะเขือ วัดภาชี แจ่มจันทร์และสวัสดิ์ สำนักงานเขตบางรัก ได้แก่ วัดหัว ลำโพง วัดม่วงแค วัดมหาพฤฒาราม วัดสวนพลู และวัดแก้วแจ่มฟ้า สำนักงานเขตปทุมวัน ได้แก่ ปทุมวนาราม สวนลุมพินี วัดดวงแข วัดบรมนิวาส วัดชัยมงคล ปทุมวัน วัดสระบัว และปลูกจิต และสำนักงานเขตสาทร ได้แก่ วัดดอน และวัดยานนาวา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใน 3 ด้าน โดยอาศัยแนวคิดของสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2551: 94, 97) ที่ได้กำหนดมาตรฐาน การศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไว้ 3 มาตรฐาน คือ มาตรฐานด้านนักเรียน มาตรฐาน ด้านครู และมาตรฐานด้านผู้บริหาร โดยการศึกษาครั้งนี้ศึกษามาตรฐานด้านครู มาตรฐานที่ 10 ครูมี คุณธรรม จริยธรรม และลักษณะที่พึงประสงค์ ในตัวบ่งชี้ที่ 10.5 คือ ครูมีการดำเนินชีวิตตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

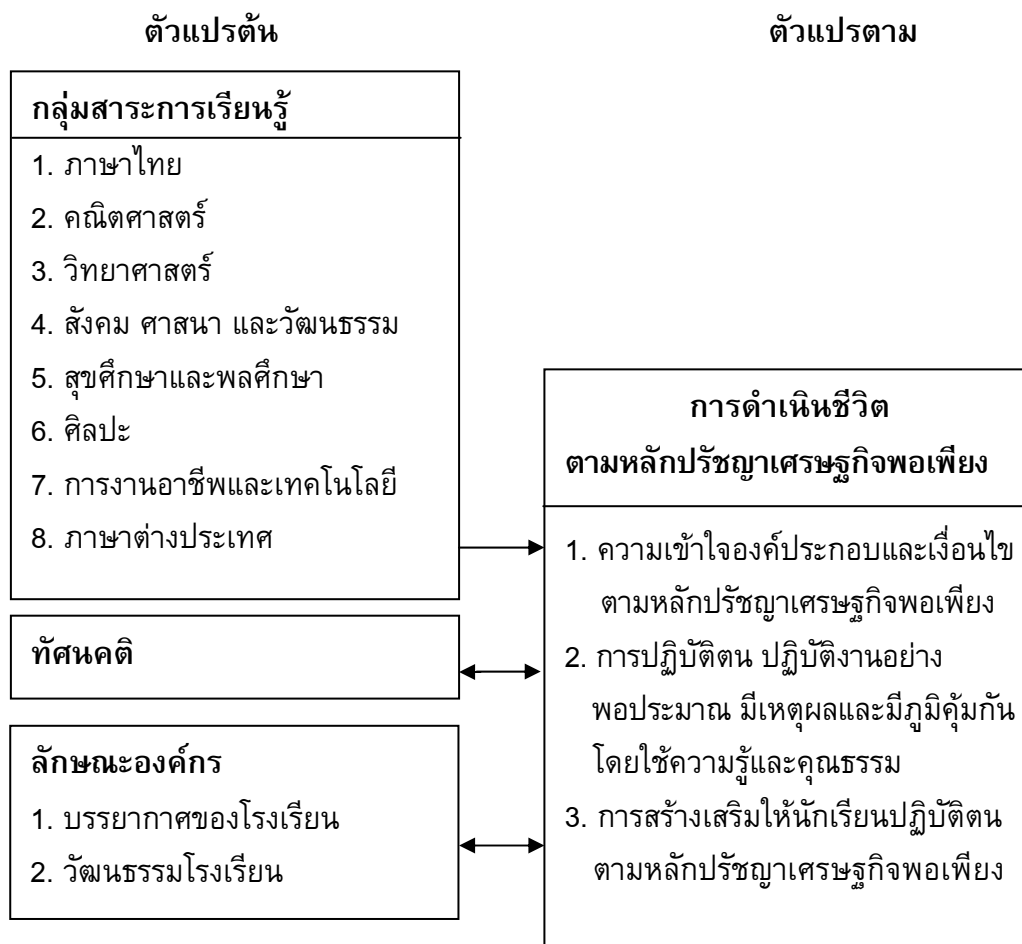
ผู้วิจัยจึงนำมากำหนดเป็นตัวแปรตามการศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ใน 3 ด้าน คือ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนทัศนคติที่เป็นตัวแปรอิสระ อาศัยแนวคิดของแมคไกวร์; เชฟเวอร์ และบริฟ (บัญชา แสนทวี. 2539: 75; อ้างอิงจาก McGuire. 1969: 155-156; Shaver. 1977: 168-170; Brief. 1998: 15-17) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทัศนคติไว้ 3 องค์ประกอบ สอดคล้องกับรวิวรรณ อังคนุรักษ์พันธ์ (2533: 12-13) ที่ได้สรุปแนวคิดของนักจิตวิทยาที่เสนอองค์ประกอบของทัศนคติไว้ 3 แนวทาง คือ 1) ความรู้ เชิงประมาณค่า (Cognitive Component) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของหรือเหตุการณ์ ต่างๆ รวมทั้งความเชื่อของบุคคลต่อสิ่งเหล่านั้นว่าดีหรือเลว มีประโยชน์หรือโทษมากน้อยเพียงใด 2) ความรู้สึกทางอารมณ์ (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลในลักษณะชอบ หรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้น การที่บุคคลรู้ว่าสิ่งใดมีประโยชน์บุคคลจะเกิดความรู้สึกชอบ สิ่งนั้น และตรงกันข้ามถ้ารู้สึกว่สิ่งใดมีโทษบุคคลจะไม่ชอบหรือเกลียดสิ่งนั้น 3) การมุ่งกระทำหรือ ความพร้อมกระทำ (Behavioral Intention Component) หมายถึง ความโน้มเอียงหรือความพร้อมที่ บุคคลจะแสดงพฤติกรรม

การกำหนดลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน ในงานวิจัยนี้อาศัยแนวคิดของทองศรี กำภู ณ อยุธยา (2540: 167-169) ที่กล่าวว่า ลักษณะองค์กรมีส่วนสนับสนุนให้สมาชิกพัฒนาตนเอง นโยบายขององค์กรที่ส่งเสริมให้สมาชิกทุกระดับ ให้ได้รับการพัฒนาตามความเหมาะสมกับงานในหน้าที่รับผิดชอบ โดยวิธีที่แตกต่างกันไปตามลักษณะงานมีส่วนสำคัญในการตอบสนองการพัฒนาตนเองของบุคลากรให้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านอาชีพ และอาศัยแนวคิดของดวงฤดี ร่อนแก้ว (2548: บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่า ความสัมพันธ์ของบุคลากรที่มีต่อองค์กร และนโยบายการบริหาร มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินงานในองค์กร อาศัยแนวคิดของคิลเลียน (Killian. 1968: 202-203) ที่กล่าวว่าบรรยากาศในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมให้ครูมีการจัดการเรียนการสอนที่ดี บรรยากาศของโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการเกิดแรงจูงใจ ความพึงพอใจ ตลอดจนความสำเร็จของการปฏิบัติงาน อาศัยแนวคิดของอุดม อินทา กล่าวว่า โรงเรียนคือองค์กรหรือสถาบันที่มีหน้าที่ด้านการให้การศึกษาที่มีการจัดการอย่างมีระบบ มีโครงสร้างและหน้าที่อย่างเป็นทางการ มีการวางแผน วางกฎระเบียบ ข้อบังคับให้บุคลากรที่ทำงานร่วมกันในโรงเรียนได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน ทุกคนต่างก็จะหล่อหลอมค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อและพฤติกรรมไปในแนวเดียวกัน ซึ่งทุกคนต่างก็ให้การยอมรับและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียน ที่มีผลต่อการช่วยให้บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจลักษณะการทำงาน รู้จักเลือกใช้วิธีปฏิบัติงานและการบริหารงานในโรงเรียน เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและความสำเร็จร่วมกัน จากแนวคิดดังกล่าว เห็นได้ว่าองค์กรมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของบุคลากรในด้านการทำงาน และการพัฒนาตนเอง พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ได้แก่ เจตคติต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียน และรายวิชาที่สอน และศิริพร ศีตีสาร (2551: 109) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูโรงเรียนเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครราชสีมา เขต 1 พบว่า บรรยากาศองค์การ และวัฒนธรรมองค์การ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยจึงนำมากำหนดเป็นตัวแปรอิสระ ดังนี้ 1) กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ 2) ทศนคติ และ 3) ลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. ครูที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกันมีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน
2. ทัศนคติ และลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร
 - 1.1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร
 - 1.2 การจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
 - 1.3 การดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.1 เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ
 - 2.2 ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.3 ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.5 แนวคิดสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา
 - 2.6 การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา
3. การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.1 องค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.2 การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม
 - 3.3 การส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา
4. กลุ่มสาระการเรียนรู้
5. ทศนคติ
6. ลักษณะองค์กร
7. ความสัมพันธ์ระหว่างทศนคติและลักษณะองค์กรกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

1.1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครประกอบด้วยจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา การศึกษาสายอาชีพ และการศึกษาสังเคราะห์ ดังนี้ (จากเทศบาลกรุงเทพมหานคร. 2542: 195-196)

1. การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา กรุงเทพมหานครได้จัดการศึกษาในหลายรูปแบบตามแผนการศึกษาแห่งชาติ แต่ภารกิจหลักคือ ระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ กล่าวคือ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2475 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2479) และฉบับ พ.ศ. 2497 ให้การศึกษาภาคบังคับมีเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 โดยระดับก่อนประถมศึกษาอาจจัด

2. ในรูปชั้นมูลหรือชั้นเตรียมประถมศึกษา 1 ปี

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ขยายการศึกษาในท้องถิ่นที่พร้อมเป็น 7 ปี แบ่งเป็นชั้นประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี และชั้นประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 และ 2535 กำหนดให้การศึกษาภาคบังคับมีตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครเปิดสอนในระดับนี้ทุกโรงเรียน ส่วนระดับก่อนประถมศึกษา เปิดสอนเด็กเล็ก 1 ปี ในลักษณะตามความพร้อมของโรงเรียนและเริ่มเปิดอนุบาลศึกษาในปีการศึกษา 2538

3. การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เคยเปิด 4 โรงเรียน 4 มุมเมือง ตั้งแต่นายขำนาญ ยวบูรณ์ เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนแรก แต่ภายหลังเกิดขัดข้องในเรื่องอำนาจการออกหลักฐานการเรียนให้นักเรียนจึงโอนไปให้กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. 2517 และตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมาคณะรัฐมนตรี ได้อนุมัติให้กรุงเทพมหานครเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยในปีการศึกษา 2540 มีจำนวน 48 โรงเรียน

4. การจัดการศึกษาสายอาชีพ กรุงเทพมหานครได้เปิดการศึกษาสายอาชีพมาตั้งแต่สมัยเทศบาล ปี พ.ศ. 2504 โดยเปิดสอนในรูปโรงเรียนฝึกอาชีพพระยาสัน รับนักเรียนที่มีอายุ 14 ปี เข้าเรียนเพื่อผลิตแรงงานระดับล่างเข้าสู่ตลาดแรงงาน ปัจจุบันสำนักพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบการศึกษาสายอาชีพ ทั้งนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา

5. การจัดการศึกษาสังเคราะห์ กรุงเทพมหานครได้จัดให้มีการสงเคราะห์นักเรียนที่ขาดแคลนโดยจัดแบบเรียนเครื่องเขียน เสื้อผ้า อาหารกลางวัน และทุนการศึกษา และเคยจัดตั้งโรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ตามแหล่งชุมชนแออัดต่างๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2521 ภายหลังสำนักสวัสดิการสังคมได้เข้ารับผิดชอบโดยจัดครูอาสาสมัครไปสอนเด็กเร่ร่อน เด็กไร้สัญชาติ และเด็กในแหล่งก่อสร้าง เป็นต้น

การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา

ในระยะแรกของการจัดตั้งกรุงเทพมหานคร ครุยังถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ครูเทศบาลเดิม 3,918 คน รับเงินเดือนจากกรุงเทพมหานคร และครูองค์การบริหารส่วนจังหวัดเดิม 2,751 คน รับเงินเดือนจากเงินอุดหนุนรัฐบาลถึง พ.ศ. 2518 เมื่อนายธรรมณูญ เทียนเงิน เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร จึงเสนอให้ครูทั้งหมดรับเงินเดือนจากเงินอุดหนุนรัฐบาล ครูจึงรวมเป็นส่วนเดียวกันตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา นอกจากครูแล้ว ยังมีบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาธิการเขต นักวิชาการ ศึกษาธิการเขต และอื่นๆ ซึ่งได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครได้มาตรฐานทัดเทียมกับกระทรวงศึกษาธิการ (จากเทศบาลสู่กรุงเทพมหานคร. 2542: 196)

การพัฒนาการศึกษาในปัจจุบัน

การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีสำนักการศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการวางแผน ควบคุม ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาในภาพรวมของกรุงเทพมหานครโดยประสานงานอย่างใกล้ชิดกับสำนักงานเขตและโรงเรียน ในปัจจุบัน สำนักการศึกษาประกอบด้วยส่วนราชการสำคัญ ได้แก่ สำนักงานเลขานุการ กองการเจ้าหน้าที่ กองคลัง หน่วยศึกษานิเทศก์ กองโรงเรียน และกองวิชาการ (จากเทศบาลสู่กรุงเทพมหานคร. 2542: 196-199)

การพัฒนาการศึกษาในปัจจุบัน จะคำนึงถึงองค์ประกอบ (Component) ทั้งหมดของการศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนา (จากเทศบาลสู่กรุงเทพมหานคร. 2542: 195-200)

1. การพัฒนาระบบการศึกษา กรุงเทพมหานครได้พยายามพัฒนาระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ โดยคำนึงถึงความต้องการของประชาชนชาวกรุงเทพมหานคร และความพร้อมทางด้านบริหารจัดการของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเน้นการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. การพัฒนาโรงเรียน กรุงเทพมหานครได้ปรับปรุงอาคารสถานที่โรงเรียนจากอาคารไม้ที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นอาคารตึกที่ถาวรสวยงาม มีอาคารประกอบด้วย ห้องกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งห้องสมุด ห้องน้ำ ห้องส้วม นอกจากนี้ยังได้จัดให้มีสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นด้วยต้นไม้ สะอาด สวยงาม และยังมีบรรยากาศส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้โดยมีโครงการที่สำคัญเป็นการกระจายอำนาจให้แก่โรงเรียน คือ โครงการสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งจัดสรรเงินให้โรงเรียนในปีแรกกว่า 55 ล้านบาท

3. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา กรุงเทพมหานครได้ปรับปรุงคุณภาพของการศึกษามาโดยตลอด เพื่อให้นักเรียนที่จบการศึกษาจากกรุงเทพมหานครมีคุณภาพทัดเทียมกับนักเรียนที่จบจากสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการจัดการเรียนการสอนตามวิชาที่ได้รับความสนใจในยุคโลกาภิวัตน์ และปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมทันสมัย เรียกว่า หลักสูตรสังคมเมือง ซึ่งเน้น

เป็นพิเศษ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยเปิดสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับชั้น ป.1 ใน พ.ศ. 2539 เปิดสอนคอมพิวเตอร์ใน พ.ศ. 2540 และหลายโรงเรียนที่มีหลักสูตรพิเศษ เช่น สอนภาษาจีนกลาง ภาษาญี่ปุ่น การนำเที่ยว

4. การพัฒนานักเรียน กรุงเทพมหานครได้จัดการศึกษาโดยคำนึงถึงเป้าหมาย คือ การพัฒนานักเรียนให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง ดังนั้น กรุงเทพมหานครจึงมีโครงการเพื่อพัฒนานักเรียนจำนวนมาก เช่น โครงการส่งเสริมศักยภาพนักเรียน โครงการจัดเสื้อผ้าและอุปกรณ์การเรียนการสอนแบบให้เปล่า โครงการอาหารกลางวัน การตรวจสุขภาพนักเรียน การให้อาหารเสริม (นม) โครงการกีฬานักเรียน โครงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม โครงการพัฒนาจิตสำนึกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมทั้งเด็กกลุ่มด้อยโอกาสในสังคมด้วย

กล่าวได้ว่าปรัชญาการศึกษากรุงเทพมหานคร คือ การพัฒนาคนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าแก่สังคมและประเทศชาติ ดังนั้น ภารกิจจึงมุ่งเน้นไปที่เยาวชนทุกคนที่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ด้อยโอกาส

1.2 การจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา

กรุงเทพมหานคร

โรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร มีการจัดการศึกษา สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการศึกษา ดังนี้

1.2.1 สภาพการจัดการศึกษา

กลุ่มลุ่มพินิจ ประกอบด้วย สำนักงานเขตวัฒนา สำนักงานเขตบางรัก สำนักงานเขตปทุมวัน และสำนักงานเขตสาทร ซึ่งแต่ละเขตมีสภาพการจัดการศึกษาดังนี้

1. สำนักงานเขตวัฒนา มีโรงเรียนในสังกัด 8 โรงเรียน เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับอนุบาลศึกษา และระดับประถมศึกษา 6 โรงเรียน ระดับอนุบาลศึกษา ระดับประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษาต้น 2 โรงเรียน มีข้าราชการครู 273 คน ลูกจ้างประจำ 31 คน ลูกจ้างชั่วคราว 47 คน และบุคลากรทางการศึกษา 7 คน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551ก: 3)

นักเรียนในเขตพื้นที่บริการ 5,879 คน ได้แก่ ก่อนประถมศึกษา 996 คน ประถมศึกษา 4,395 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 471 คน และเด็กพิการและเด็กพิเศษ 17 คน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551ข: 2)

2. สำนักงานเขตบางรัก มีโรงเรียนในสังกัด 5 โรงเรียน เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับอนุบาลศึกษา และระดับประถมศึกษา 5 โรงเรียน มีข้าราชการครู 61 คน ลูกจ้างประจำ 10 คน ลูกจ้างชั่วคราว 17 คน และบุคลากรทางการศึกษา 10 คน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551ก: 3)

นักเรียนในเขตพื้นที่บริการ 1,130 คน ได้แก่ ก่อนประถมศึกษา 308 คน และประถมศึกษา 812 คน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551ข: 2)

3. สำนักงานเขตปทุมวัน มีโรงเรียนในสังกัด 8 โรงเรียน เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับอนุบาลศึกษา และระดับประถมศึกษา 6 โรงเรียน ระดับอนุบาลศึกษา ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา 2 โรงเรียน มีข้าราชการครู 168 คน ลูกจ้างประจำ 23 คน ลูกจ้างชั่วคราว 50 คน และบุคลากรทางการศึกษา 8 คน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551ก: 3)

นักเรียนในเขตพื้นที่บริการ 4,603 คน ได้แก่ ก่อนประถมศึกษา 997 คน ประถมศึกษา 3,185 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 407 คน และเด็กพิการและเด็กพิเศษ 14 คน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551ข: 3)

4. สำนักงานเขตสาทร มีโรงเรียนในสังกัด 2 โรงเรียน เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับอนุบาลศึกษา และระดับประถมศึกษา 2 โรงเรียน มีข้าราชการครู 51 คน ลูกจ้างประจำ 10 คน ลูกจ้างชั่วคราว 14 คน และบุคลากรทางการศึกษา 7 คน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551ก: 3)

นักเรียนในเขตพื้นที่บริการ 1,127 คน ได้แก่ ก่อนประถมศึกษา 108 คน ประถมศึกษา 934 คน และเด็กพิการและเด็กพิเศษ 15 คน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551ข: 2)

1.2.2 สภาพปัญหา

สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2550: 73) มีปัญหาในการดำเนินการ ดังนี้

1) ด้านวิชาการ ครูมีภาระด้านเอกสาร นโยบาย มากเกินไปทำให้มีเวลาสอนน้อย และครูไม่พัฒนาตามหลักวิชาการใหม่ๆ

2) ด้านงบประมาณ งบประมาณไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน และไม่เพียงพอ งบประมาณสั่งจ่ายไม่ตรงตามกำหนดเวลาใช้ และงบประมาณโครงการอาหารกลางวัน วันละ 10 บาท ไม่เพียงพอกับสภาพปัจจุบัน

3) ด้านการบริหารงานบุคคล โรงเรียนขนาดเล็กไม่มีครูครบทุกสาขา

4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ไม่มีการวางแผนด้านอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการ

1.2.3 แนวทางการจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มลุ่มพินีสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และได้มาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและสังคมมีความสำคัญยิ่ง ในการพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 ระบุไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพตามมาตรา 81 ระบุไว้ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม เป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาจึงมุ่งพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ “เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้

จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การศึกษาทุกระบบต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม มีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่พึงามต้องจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมและสื่อการเรียนรู้ เพื่อสร้างการเรียนรู้ ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย รัฐส่งเสริมการจัดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ มีการวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข: 13-15)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 8(2) กำหนดให้สังคมมีส่วนร่วมในการศึกษา มาตรา 10 ให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และสามารถพัฒนาตนเองได้ และผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และมาตรา 27 ระบุให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545ข: 13)

นโยบายด้านการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานคร ได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษาของกรุงเทพมหานครไว้ดังนี้ (สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2551ค: 1)

วิสัยทัศน์

กรุงเทพมหานครของเรา เยาวชนและคนทุกวัยมีความรู้คู่คุณธรรม
ยุทธศาสตร์
พัฒนาการให้บริการการศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบด้วยการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
ภารกิจ

1. สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียนในชุมชนให้เพียงพอ และได้มาตรฐาน
2. เร่งรัดการกำหนดเทคโนโลยีสารสนเทศสู่กระบวนการเรียนการสอน และการบริการของทุกสถานศึกษา
3. พัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อประสิทธิภาพของการเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

4. สนับสนุนให้การศึกษาเป็นศูนย์รวมแห่งการเรียนรู้และการศึกษา
ต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วยหลักสูตรการศึกษานอกระบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการ
ของชุมชน

5. พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียน
ภาษาต่างประเทศอย่างได้ผล

6. เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนร่วมจัดการและสนับสนุนการศึกษา
นโยบายด้านการศึกษาของสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2551ค: 2-3) ได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษา
ไว้ดังนี้ (สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551ค: 2-3)

วิสัยทัศน์

สำนักการศึกษาคือองค์กรหลักด้านการจัดการศึกษา โดยยึดหลัก
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาสู่องค์การเรียนรู้ บริการการศึกษาให้ก้าวไกล ก้าวทันโลก ให้ผู้เรียน
มีคุณธรรมนำความรู้ พร้อมเป็นพลเมืองที่ทรงคุณค่าภายใต้การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล
เป้าประสงค์การพัฒนา

1. มีการจัดบริการการศึกษาระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา
อย่างทั่วถึง

2. นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา
3. สถานศึกษามีมาตรฐานการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาได้อย่าง
ยั่งยืน

4. ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความรู้ความสามารถและทักษะในการ
ปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น

5. มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล
6. สำนักการศึกษาพัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้
7. จัดบริการการศึกษาให้ก้าวไกล ก้าวทันโลก โดยใช้นวัตกรรม
และเทคโนโลยี

กลยุทธ์ (กลยุทธ์ตามยุทธศาสตร์ในแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร)

1. ยกระดับคุณภาพการศึกษา พร้อมจัดบริการทางการศึกษาให้เพียงพอ
ต่อความต้องการ

2. จัดการเรียนการสอนสำหรับพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีความพร้อมตาม
พัฒนาการอย่างสมวัย เพื่อให้มีพื้นฐานที่ดีสำหรับการศึกษาในระดับถัดไป

3. จัดบริการทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอย่าง
เพียงพอและสอดคล้องต่อความต้องการของชุมชน ตลอดจนพัฒนาผู้เรียนด้านการคิดเชิงวิเคราะห์

ภาษาต่างประเทศ วัฒนธรรมท้องถิ่นและให้มีการเรียนรู้นอกห้องเรียน พร้อมพัฒนามาตรฐานและคุณภาพการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

4. พัฒนาและส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
5. มีทรัพยากรทางการศึกษาที่สามารถสนับสนุนการให้บริการการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถที่สูงขึ้น รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
7. พัฒนาเครือข่ายสำหรับการแลกเปลี่ยนวิชาการ ประสบการณ์ และเทคนิคการจัดการเรียนการสอนทั้งในระดับกรุงเทพมหานคร ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ
8. มุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาสู่กระบวนการเรียนการสอน โดยอาจอยู่ในรูปของสื่อการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนและกระตุนการเรียนรู้ของผู้เรียน
9. เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนร่วมจัดการและสนับสนุนการศึกษา
10. ส่งเสริมการวิจัยทุกระดับ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การจัดการศึกษา และให้ได้ผลงานที่สามารถนำมาเผยแพร่ใช้ประโยชน์ได้

1.3 การดำเนินงานของโรงเรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแผนดำเนินงานหลัก ยุทธศาสตร์ และตัวชี้วัดในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาไว้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551: 4-5)

1. สร้างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริมรูปแบบต่าง ๆ พัฒนาบุคลากร เครือข่าย และประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ
2. การนำสู่การปฏิบัติ โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน และการบริหารจัดการในสถานศึกษา
3. ประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงเครือข่าย สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชนและสถาบันทางศาสนา ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
4. ติดตามประเมินผล โดยการพัฒนาดัชนีตัวชี้วัดนักเรียน-นักศึกษา บุคลากร ตลอดจนประชาชนที่รับบริการว่า เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ และสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน

1. พัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. พัฒนาบุคลากร
3. ขยายผลและพัฒนาเครือข่าย

4. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์
 5. พัฒนาระบบการติดตามประเมินผล
- ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา
2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
3. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
4. ด้านการพัฒนาบุคลากร

สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ซึ่งการจัดการศึกษาเป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 ที่มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครจึงได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก (กรุงเทพมหานคร. 2550: คำนำ) จึงกำหนดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในมาตรฐานด้านนักเรียน ข้อ 9 คือ นักเรียนปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีตัวบ่งชี้ที่นักเรียนรู้หลักการและเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนักเรียนมีแนวคิดในการปฏิบัติและปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551: 7, 94-97)

เพื่อให้การขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาเป็นรูปธรรม และชัดเจนยิ่งขึ้น กรุงเทพมหานครก็ได้จัดทำร่างหน่วยการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ 1 ขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้สอนได้นำไปทดลองใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความรู้ ควบคู่ไปกับความเป็นผู้มีคุณธรรม (กรุงเทพมหานคร. 2550: คำนำ)

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครและกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้กำหนดเป็นมาตรฐานในการจัดการศึกษา ตลอดจนได้จัดทำร่างหน่วยการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้สอนได้นำไปทดลองใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และโรงเรียนต่างๆ ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดไว้ในแผนงาน โครงการเพื่อจัดกิจกรรมให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่างเช่น

1. โรงเรียนแจ่มจันทร์ (2551: 1) ได้จัดโครงการเสริมสร้างวินัยชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีหลักการและเหตุผลว่าการจัดโครงการเสริมสร้างวินัยชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เป็นโครงการที่ช่วยปลูกฝังวินัยในตนเองให้กับนักเรียน โดยการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาร่วมด้วย ให้นักเรียน ได้รู้จักการพอประมาณ การพึงตนเอง และมีภูมิคุ้มกันให้กับ

ตนเอง เพื่อให้การใช้ชีวิตของนักเรียนเป็นไปอย่างปกติสุขและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง ดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานความพอเพียง
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดี มีน้ำใจและเสียสละต่อส่วนรวม
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

2. โรงเรียนวัดภาชี (2550: 1-2) ได้จัดกิจกรรมอยู่อย่างพอเพียง โดยมีหลักการและเหตุผลว่าปัจจุบันในสังคมไทยมีการติดต่อกับชาวต่างประเทศในด้านต่างๆ และได้นำเข้าวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน คนไทยส่วนมากได้ดำเนินชีวิตประจำวันไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ จึงทำให้เกิดปัญหาหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ ดังนั้น ทางโรงเรียนจึงจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนโรงเรียนวัดภาชีได้รู้จักมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพอเพียง โดยยึดหลักตามแนวพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนรู้และเข้าใจในหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่อย่างพอเพียงได้

2. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงพระราชทานแก่นิสิตในพิธีพระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 จึงอัญเชิญมา ณ ที่นี้ ดังนี้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2549ข: 39-45)

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอดีพอกินพอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการเมื่อได้พื้นฐานมั่นคง พร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

และพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้แทนสมาคม องค์การเกี่ยวกับศาสนา ครูและนักเรียนโรงเรียนต่างๆ นักศึกษามหาวิทยาลัย ในโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาวันที่ 4 ธันวาคม 2517 ดังความตอนหนึ่งว่า

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่แต่เราอยู่พอมี พอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พอกินพออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินพออยู่พอกิน ที่ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอดแต่ที่มีความ

พอยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ ประเทศต่างๆ ในโลกนี้กำลังตกกำลังแย่ กำลังยุ่ง เพราะแสวงหาความยิ่งยวด ทั้งในอำนาจ ทั้งในความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้นถ้าทุกท่าน ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิดและมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่น ซึ่งมีความคิดเหมือนกัน ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควรอย่าพอสมควร พอยู่ พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวร ที่จะมีคุณค่า อยู่ตลอดกาล...”

ต่อมาเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ความว่า

“...ภาวะเศรษฐกิจและสังคมในหลายประเทศเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือการทุ่มเทสร้างเครื่องจักรกลอันก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพสูงในการใช้การผลิต ทำให้ผลผลิตทางอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นรวดเร็วและมากมายจนอาจถึงขั้นฟุ้งเฟ้อ พร้อมกันนั้น ก็ทำให้คนว่างงานลง เพราะถูกเครื่องจักรกลแย่งไปทำ เป็นสาเหตุทำให้เกิดความยุ่งยากตกต่ำทางเศรษฐกิจขึ้น เพราะคนที่ว่างงานยากจนลงและผู้ผลิตก็ขาดทุน เพราะสินค้าขายไม่ออก จึงน่าจะต้องดัดแปลงแนวคิดแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความเจริญด้านอุตสาหกรรมไปบ้างให้สมดุลกับด้านอื่นๆ เพื่อความอยู่รอด...”

ในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2523 ได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่ประชาชนชาวไทย ในเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2522 ความว่า

“...วิธีการดำเนินของบ้านเมืองและของประชาชนทั่วไปมีความเปลี่ยนแปลงมาตลอด เนื่องมาจากความวิปริตของวิถีแห่งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่นๆ ของโลก ยากยิ่งที่เราจะหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ จึงทำให้ต้องระมัดระวังระคับประคองตัวเรามากขึ้นโดยเฉพาะในเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เพื่อที่จะให้รอดและก้าวหน้าต่อไปโดยสวัสดิ...”

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้ประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจอย่างรุนแรงจนเกิดผลกระทบทั่วทั้งประเทศ และเพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวประกอบกับการที่ทรงมีพระประสงค์ให้ประชาชนคนไทยมีความพอยู่พอกินตามอัตภาพ จึงพระราชทานพระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2540 แก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต มีสาระสำคัญตอนหนึ่งว่า

“...ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า “การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้” ให้มีพอเพียงกับตัวเองอันนี้ก็เคยบอกว่าการพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เองอย่างนั้นมันเกินไป แต่ในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไรไม่ต้องเสีย ค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้นักเศรษฐกิจต่างๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัยคนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียกว่าเศรษฐกิจการค้าไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียงเลยรู้สึกว่ามันหุรหุราแต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้ อย่างข้าวที่ปลูก เคยสนับสนุนให้ปลูกข้าวให้พอเพียงกับตัวเองแต่ละครอบครัวเก็บเอาไว้ในยุ้ง เล็กๆ แล้วถ้ามีพอมียขายแต่คนอื่นกลับบอกว่าไม่สมควร โดยเฉพาะในทางภาคอีสานเขาบอกว่าต้องปลูกข้าวหอมมะลิ เพื่อจะขายอันนี้ถูกต้อง ข้าวหอมมะลิขายได้ดีแต่เมื่อขายแล้วจะบริโภคเองต้องซื้อ ต้องซื้อจากใคร ทุกคนก็ปลูกข้าวหอมมะลิ ในภาคอีสานส่วนมากเขาชอบบริโภคข้าวเหนียว ซึ่งใครจะเป็นคนปลูกข้าวเหนียวเพราะการโฆษณาว่าคนที่ปลูกข้าวเหนียวเป็นคนโง่ อันนี้

เป็นสิ่งที่สำคัญเลยได้สนับสนุนบอกว่าให้เขาปลูกข้าวบริโภค เขาจะชอบข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียว เขาจะชอบปลูกข้าวอะไรก็ตามให้เขาปลูกข้าวอย่างนั้นและเก็บไว้เพื่อที่จะบริโภคตลอดปี ถ้ามีที่ที่จำทำนาปรังหรือมีที่มากพอสำหรับปลูกข้าว ก็ปลูกข้าว หอมมะลิเพื่อที่จะขาย...”

สรุปสาระสำคัญของ “เศรษฐกิจพอเพียง” จากพระราชดำรินี้อยู่ที่ว่า

“การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง”

“ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนี้มันเกินไป”

ในปีต่อมา พระเจ้าอยู่หัวได้ตรัสถึง “เศรษฐกิจพอเพียง” อีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 มีความตอนหนึ่งว่า

“...คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่ ณ ในศาลานี้ เมื่อ เท่าไร 20, 24 ปี เมื่อปี 2517, 2517 ถึง 2541 นี้ ก็ 24 ปี ใช่ไหม วันนั้นก็ได้พูดว่าเราก็ควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดีและประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมี พอกินจึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราได้ แต่ว่าพอแม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อแต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควร ที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็หมายความว่าอีกอย่างของเศรษฐกิจหรือระบบพอเพียง...”

สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงจากพระราชดำรินี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2550: 68)

“...คำว่าพอเพียง...มีความหมายว่า พอมีพอกิน...พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง...”

“ให้พอเพียงนี้ ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราได้ แต่ว่าพอ”

“เมื่อปีที่แล้วตอนที่พูดระบบพอเพียง แปลในใจ แล้วก็พูดออกมาด้วยคำว่าจะแปลเป็น Self-Sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ทางเศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า Self-Sufficiency คือ Self-Sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่นอยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง) ...เป็นตามที่เขาเรียกว่ายืนบนขาของตนเอง(ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง) แต่พอเพียงนี้ความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอก็พอ เพียงนี้ก็พอตั้งนั่นเอง คนเราต้องพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด “อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ” มีความคิดที่ว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้แต่ต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...ทางความคิดก็เหมือนกันไม่ใช่ทางกายเท่านั้น ถ้ามีใครมีความคิดอย่างหนึ่ง และต้องการบังคับให้คนอื่นคิดอย่างเดียวกับตัว ซึ่งอาจจะเป็นความคิดที่ไม่ถูกก็ไม่สมควรทำ ปฏิบัติอย่างนี้ก็ไม่ใช้การปฏิบัติแบบพอเพียง ความพอเพียงในความคิดก็คือแสดงความคิดของตัวเอง ความเห็นของตัวเองและปล่อยให้คนอื่นพูดบ้าง และมาพิจารณาว่าที่เขาพูดกับที่เราพูด อันไหนพอเพียง อันไหนเข้าเรื่อง ถ้าไม่เข้าเรื่องก็แก้ไข เพราะว่าถ้าพูด กันโดยที่ไม่รู้เรื่องกันก็จะกลายเป็นการทะเลาะกัน จากการทะเลาะกันด้วยวาจา ก็กลายเป็นการทะเลาะด้วยกายซึ่งในที่สุดก็นำมาสู่ความเสียหาย เสียหายแก่ผู้ที่เป็นตัวละครทั้งสองคน ถ้าเป็น

หมูก็เลยเป็นการตีกันอย่างรุนแรงได้ ซึ่งจะทำให้คนอื่นอีกมากเดือดร้อน ฉะนั้น ความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล ที่พูดอย่างนี้ก็เพราะต้องอธิบายคำว่าพอเพียงที่คนไม่เข้าใจเมื่อปีที่แล้ว

ความหมายในพระราชดำรัสนี้ พระเจ้าอยู่หัวได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจ

พอเพียงไว้ว่า

“พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวาง คือคำว่า พอก็พอเพียง เพียงนี้ก็พอ ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง ...ทางความคิดก็เหมือนกันไม่ใช่ทางกายเท่านั้น ความพอเพียงในความคิดก็คือ แสดงความคิดของตัวเอง ความเห็นของตัวเองและปล่อยให้อีกคนพูดบ้าง และมาพิจารณาว่าเขาพูด กับที่เราพูดอันไหนพอเพียง อันไหนเข้าเรื่อง ถ้าไม่เข้าเรื่องก็แก้ไข เพราะว่าถ้าพูดกัน โดยที่ไม่รู้เรื่องกันก็จะกลายเป็นการทะเลาะกัน...ฉะนั้น ความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณ และความมีเหตุผล”

2.2 ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง ตามความคิดเห็นของนักวิชาการ มีดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541: 4-5) ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง

ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

ประเวศ วะสี (2542: 16) ได้อธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่าไม่ได้แปลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใครไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค และมีความพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกันคือ 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจทอดทิ้งกัน 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้สิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม 5) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง 6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง 7) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รู้จบวบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวบแบบกะทันหัน เดี่ยวตงงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนั้นประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงทำให้สุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรงฆ่าตัวตาย ดิตยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เพชรภรณ์ รื่นรมย์ (2542) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การพยายามช่วยตนเองให้มากที่สุดที่จะทำให้ได้ “พอมี พอกิน” โดยเฉพาะอาหาร และที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถจะผลิตเองได้ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้จากของที่ผลิตได้ในท้องถิ่น

หรือในประเทศให้ได้มากที่สุด พยายามก่อกวนให้น้อยที่สุด และควรมีชีวิตเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เพื่อให้มีรายจ่ายไม่เกินรายรับ

ปณัตตา พงศ์นภาพิไล (2543: 68) สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ ซึ่งเศรษฐกิจในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนกำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และสิ่งที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด นั่นก็คือ การกลับมายึดทางสายกลางในการดำรงชีวิต

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545: 11) ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของตนโดยการพึ่งตนเอง มีความประหยัด พัฒนาดตนเองให้มีการเรียนรู้ ภูมิปัญญาสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น รู้จักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่าอย่างยั่งยืน มีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถือเป็นแนวทางที่คนไทยจะต้องเรียนรู้ เพื่อนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนที่จะเป็นกำลังของประเทศในอนาคต ครูจึงควรนำความรู้เศรษฐกิจพอเพียงไปส่งเสริมในโรงเรียน

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549ข: ออนไลน์) ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ที่ไม่มากเกินไป และไม่น้อยเกินไป ในมิติต่างๆ ของการกระทำ ความมีเหตุมีผล โดยพิจารณาจาก เหตุปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเพื่อพร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้งด้านบวก และด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เงื่อนไข การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขความรู้ควบคู่กับคุณธรรม กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้านความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในการนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ และเงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน ความเพียรใช้สติปัญญาและรอบคอบในการดำเนินชีวิต

บุญชู ศรีเคลือบ (2550: 11) เศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้มีโอกาสและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของตนโดยการพึ่งตนเอง ความเป็นอยู่อย่างพอประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ มีเหตุมีผล โดยพิจารณาจาก เหตุปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเพื่อพร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้งด้านบวก และด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

2.3 ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

บุญชู ศรีเคลือบ (2550: 11) ได้สรุปความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. เป็นแนวคิดที่มุ่งให้เกิดการพึ่งตนเองเป็นหลัก เป็นการใช้ศักยภาพของคนและแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อให้ชีวิตตนเองครอบครัว และชุมชนอยู่รอด
2. ทำให้เกิดความเข้มแข็งในจิตใจ โดยยึดหลักพึ่งตนเอง (อัตตา หิ อัตตโน นาโถ) ทางพระพุทธศาสนา เมื่อพึ่งตนเองได้แล้ว ก็ทำให้จิตใจสงบ (สมาธิ) เข้มแข็งไม่วิตกกังวล
3. เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ สมัคสมานสามัคคีในชุมชนเดียวกัน ก็จะมีความสุข (สุขะ สังฆัสสะ สามัคคี)
4. แก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่ง กล่าวคือ ถ้าพอมีพอกินแล้ว ก็จะทำให้ลดปัญหาความยากจนได้

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ได้สรุปนัยสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหนังสือสังเคราะห์องค์ความรู้ เศรษฐกิจพอเพียง คือ “การกลับฟื้นจิตวิญญาณมนุษย์สู่ชีวิตเศรษฐกิจที่แท้จริง อันประกอบไปด้วยมนุษย์กับธรรมชาติเป็นแกนสาร” ในความหมายกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงมีฐานอยู่ที่เกษตรกรรมที่พออยู่พอกินพร้อมด้วยกระบวนการเรียนรู้ระดับสู่เกษตรยั่งยืน โดยมีไร่นาระดับครัวเรือน เป็นหน่วยพื้นฐานที่กระจายออกไปเป็นเครือข่ายกว้างขวางยิ่งขึ้นตามลำดับ และพัฒนาให้มีบทบาทรอบด้านมากขึ้น เป็นช่องทางส่งเสริมให้พัฒนาตนเองเป็นอิสระจากกลไกตลาดภายใต้อำนาจกำกับและควบคุมจากภายนอก เศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ใช่ระบบที่แปลกแยกหรือสวนกระแสสังคมแห่งความจริงหากแต่เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามถ่วงดุลอำนาจตลาด ปลดปล่อยทางจิตสำนึกและกระบวนการทัศน์ พัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้เปลี่ยนแนวคิดและทิศทางการพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองและพัฒนาตนเองของคนในชาติ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2549ข: 61)

ขณะที่สุเมธ ตันติเวชกุล (2549: 185) ได้ัญญาเชิญพระราชดำรัส ดังนี้ “...การช่วยเหลือสนับสนุนในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มีความพอมี พอกิน พอใช้ ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งยวดเพราะผู้ที่มีอาชีพและมีฐานะพอเพียงที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงต่อไปโดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...”

สรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญที่เป็นแนวคิดที่มุ่งให้เกิดการพึ่งตนเองเป็นหลักให้ตั้งตัวอยู่บนความพอมี พอกิน พอใช้ เพื่อสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้นไป

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเอกสารนี้ได้เรียบเรียงทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงพิจารณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพิจารณาตรวจแก้แล้วปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีข้อความดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2550: 65-66: อ้างอิงจาก สุเมธ ตันติเวชกุล)

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ จึงประกอบหลักการ หลักวิชา และหลักธรรมหลายประการ คือ

1. เป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ
2. เป็นปรัชญาในการพัฒนาประเทศและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง
3. จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี
4. ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่พอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน
5. จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน
6. จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล องค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบ และระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปัน ช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550: 9)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้ประมวลงานเขียนปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ว่ามีองค์ประกอบด้วย 1) สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ 2) สร้างเศรษฐกิจพอเพียง 3) ปฏิรูประบบเศรษฐกิจมหภาคและการเงิน 4) ปฏิรูประบบรัฐ ทั้งการเมืองและระบบราชการ 5) ปฏิรูปการศึกษา 6) ปฏิรูปสื่อ 7) ปฏิรูปกฎหมายที่เมื่อเชื่อมโยงกันแล้วจะทำให้ประเทศไทยมีฐานที่เข้มแข็งและเติบโตได้อย่างสมดุล (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2549ข: 60)

ไสว บุญมา (2543: 3-8) กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดหลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมจรรยา ซึ่งทำให้ฐานรากของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับวัลลภ พรหมทอง (2543: 8-18) ที่กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ว่าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง พออยู่พอกิน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผลิต และรวมทั้งวิถีชีวิต วิธีคิด จิตสำนึกของคน วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และธรรมชาติ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมั่นคงตลอดไป

ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บน 5 กระแสใหญ่ คือ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2549ข: 62)

1. กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสเตือนสติคนไทย ให้มีความพอเพียง พร้อมทั้งพระราชทานเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เป็นตัวอย่าง
2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่เน้นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและความเป็นประชาคม
3. รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ที่ต้องการปฏิรูปสังคมให้มีรากฐานที่แข็งแรง
4. พระพุทธศาสนา ที่ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา ความเอื้ออาทร ความสะอาด สงบ สว่าง
5. วิถีไทย แต่ดั้งเดิมที่เน้นการเอื้ออาทร การมีวิถีชีวิตร่วมกันหรือ การเป็น วัฒนธรรม ชุมชน

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549ก: 150) ได้สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตนำไปสู่ความพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของคนไทย สังคมไทย เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกันกับความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ถ้าใช้หลักความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ก็จะสามารถอยู่ได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ปรับตัวและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้

สรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักคิด และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง รู้จักอดออม อยู่อย่างประมาณตน ใช้จ่ายไม่เกินรายรับ มีการผลิตเพื่อให้พอมีพอกินในครอบครัว รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและส่วนรวม โดยยึดหลัก การพึ่งพาอาศัยกัน และความมีเมตตาธรรม

2.5 แนวคิดสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

การจัดการศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องจัดสาระการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 เรื่อง แนวการจัดการศึกษา ตั้งแต่มาตรา 22 ถึงมาตรา 30 ได้กล่าวถึงหลักการจัดการศึกษาสาระการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การประเมินผู้เรียน หลักสูตรการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านการศึกษา ซึ่งมีหลักในการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้รับการส่งเสริมให้สามารถพัฒนาตามศักยภาพ จนทำให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ด้วยการมีสาระการเรียนรู้ในการจัดการศึกษา ที่ต้องเน้นทั้งความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ โดยการบูรณาการในส่วนที่เป็นสาระความรู้ นั้น เป็นความรู้ที่ต้องจัดให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ที่ชาวไทยจะต้องรับรู้เพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิตในสังคม และอีกส่วนหนึ่งเป็นความรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณภาพและมีมาตรฐานสูงในระดับสากล มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้วยความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้ และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษาซึ่งเป็นภาษาสากล การใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องความรู้ในเรื่องการใช้ การบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้และทักษะในเรื่องการจัดการ การประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และมีการจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีแผนการเรียนรู้ที่หลากหลายตามหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลปกติให้มีความสำคัญกับการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้านการศึกษา สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรและสถาบันต่างๆ ในชุมชน เพื่อส่งเสริมในชุมชนมีความเข้มแข็งด้านการศึกษา เป็นสังคมหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ (ครูกับแนวจัดการศึกษาตามพระราชการศึกษาชาติ. 2549: ออนไลน์) ฉะนั้นเพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่ จึงต้องพิจารณาให้มีความสอดคล้องกับสาระสำคัญในแนวทางหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติดังต่อไปนี้

2.5.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมและมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามในปีแรกของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประเทศไทยต้องประสบวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรงและส่งผลกระทบต่อคนและ

สังคมเป็นอย่างมาก จึงต้องเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพมั่นคง และลดผลกระทบจากวิกฤตที่ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานและความยากจนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศควบคู่ไปกับกระบวนการทรรศน์ การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนในสังคมไทยผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 สรุปได้ว่า ประสบความสำเร็จพอเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5.7 ต่อปีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจปรับตัวสู่ ความมั่นคง ความยากจนลดลง ขณะเดียวกันระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นมาก อันเนื่องมาจากการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาพอนามัย การมีหลักประกันสุขภาพที่มีการปรับปรุงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยครอบคลุมคนส่วนใหญ่ของประเทศ และการลดลงของปัญหายาเสพติด ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบ ผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 มีวิสัยทัศน์มุ่งให้ประเทศไทยพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาลดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” และมีพันธกิจเพื่อให้การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เห็นควรกำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศ ดังนี้ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2550: 58-59)

1. พัฒนาคอนให้มี คุณภาพ คุณธรรม นำความรอบรู้อย่างเท่าทันมีสุขภาวะที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้สมดุลภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถแข่งขันได้ มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากความผันผวนของสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์ บนพื้นฐานการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ มีระดับการออมที่พอเพียง มีการปรับโครงสร้างการผลิตและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรมใช้จุดแข็งของความสามารถหลายทางชีวภาพและเอกลักษณ์ความเป็นไทยควบคู่กับการเชื่อมโยงกับต่างประเทศ และการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และโลจิสติกส์ พลังงานกฎกติกา และกลไกสนับสนุนการแข่งขันและการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

3. ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพ และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ คุณภาพสิ่งแวดล้อมสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็นธรรม และมีการสร้างสรรค์คุณค่า สนับสนุนให้ชุมชนมีองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อคุ้มครองทรัพยากร คุ้มครองสิทธิและส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร เป็นแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของชาติจากข้อตกลงตามพันธกรณีระหว่างประเทศ

4. พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มุ่งสร้างกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ทุกภาคี ควบคู่กับการเสริมสร้างความโปร่งใส สุจริต ยุติธรรม รับผิดชอบต่อสาธารณะ มีการกระจายอำนาจและกระบวนการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สู่ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการใช้ทรัพยากร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 นี้ยังได้กำหนด “5 ยุทธศาสตร์สู่ความพอเพียง” ไว้ด้วย โดยยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ คน ชุมชน โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการสร้างธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ตามลำดับดังนี้ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2550: 58-59)

ยุทธศาสตร์ 1 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ พัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม และมีภูมิคุ้มกันอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการพัฒนาคนทั้งในมิติของจริยธรรมและมิติของความรู้ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” โดยนำการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ทั้งในการเร่งปฏิรูปการศึกษา ขยายรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งการ “เรียนให้รู้” การพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการพัฒนาด้านจิตใจเพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมฐานความรู้ และเพิ่มขีดความสามารถของประเทศ ทั้งนี้ ได้ตั้งเป้าหมายหลังจากเสร็จสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ว่าจะมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยเป็น 10 ปี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหลักของทุกระดับสูงกว่าร้อยละ 55 แรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของแรงงานทั้งประเทศ และมีแรงงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 4-5 มีจำนวนบุคลากรการวิจัย 8 คนต่อประชากร 10,000 คน การลดอัตราเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ อัตราการสูบบุหรี่ของคนไทยต่ำกว่าร้อยละ 15 และผู้อยู่ในเศรษฐกิจนอกระบบได้รับการคุ้มครองทางสังคมอย่างทั่วถึง

ยุทธศาสตร์ 2 การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมเพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้งบประมาณ การใช้ทรัพยากรเพื่อการแก้ไขปัญหาของชุมชน กระบวนการทำแผนชุมชนในการสร้างสมดุลระหว่างหนี้สินและรายได้ของชุมชน ตลอดจนการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและการบริหารจัดการในหมู่บ้านโดยรัฐบาลจะเข้ามาเสริมในด้านชุมชน หากไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาหรือการบริหารจัดการไปที่ชุมชนโดยแยกออกมาต่างหากเช่นนี้ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญได้กำหนดการกระจายอำนาจไว้ก็ตาม ก็ไม่อาจประสบผลสำเร็จได้ อาจเป็นเพียงการให้เงินไปยังชุมชนเท่านั้น เงินที่ลงไปยังชุมชนแต่เพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ จะต้องบวกกับปัญญาหรือภูมิปัญญาของชุมชนด้วย จึงจะยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ 3 การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน เนื่องจากเกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างการผลิต และการบริการยังไม่สมดุล จึงต้องมีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เน้นการผลิตที่เป็นเชิงมูลค่าเพิ่ม เริ่มกระจายความเสี่ยงการผลิตจากการผลิตในเชิงอุตสาหกรรมอย่างเดียวยาวสู่ภาคบริการ และเน้นจุดแข็งด้านการเกษตร เข้าสู่อุตสาหกรรมเกษตรสร้างความมั่นคงของอาหารในระดับชุมชน เน้นการออมเพื่อเป็นฐานการลงทุนในอนาคต เน้นยุทธศาสตร์เรื่อง พลังงานที่จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ทั้งนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 นี้ได้เป้าหมายให้เศรษฐกิจระดับมหภาคมีเสถียรภาพ อัตราเงินเฟ้อต่ำ อัตราการว่างงานอยู่ระดับเหมาะสม ดุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลก็ไม่เกินร้อยละ 2 ต่อรายได้ประเทศ ทุนสำรองเพียงพอ และหนี้สาธารณะและฐานะการคลังอยู่ในกรอบการคลังที่ยั่งยืน นอกจากนี้ เศรษฐกิจภายในยังต้องเข้มแข็งและมีขนาดใหญ่ เมื่อเทียบกับขนาดเศรษฐกิจโดยรวมและสามารถมีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากความผันผวนตลาดโลก

ยุทธศาสตร์ 4 การพัฒนาฐานความหลากหลายทางชีวภาพการสร้างความมั่นคงและคุณภาพของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นการวางแนวทางการพัฒนาหรือการบริหารจัดการทรัพยากรไว้ 4 แนวทาง คือ

1. การรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศเพื่อความยั่งยืนของฐานการผลิต การดำรงชีวิต และการพึ่งตนเองของชุมชน
2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. การบริหารจัดการองค์ความรู้เพื่อสร้างพื้นฐานของการพัฒนาโดยอาศัยพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับเทคโนโลยีที่นำไปสู่การยกระดับความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ 5 การเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน การปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเพิ่มมากขึ้น โดยปรับโครงสร้าง กลไก และกระจายการจัดสรรทรัพยากรภาครัฐสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชน การกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้รับผิดชอบในการจัดบริการสาธารณะตอบสนองความต้องการของประชาชน

ในพื้นที่ และสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ท้องถิ่นและชุมชนได้อย่างแท้จริง ส่งเสริมความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้เข้าร่วมในการบริหารจัดการประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือระหว่างภาครัฐ การบ้าน วัด โรงเรียน และสื่อในการปลูกฝังจิตสำนึกในหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมภาคธุรกิจให้เกิดความเข้มแข็ง สุจริต และมีธรรมาภิบาลเพิ่มขึ้น

เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทย จะต้องปรับตัวในอนาคต และเพื่อก้าวไปสู่วิสัยทัศน์ การพัฒนาประเทศที่พึงปรารถนาในระยะยาว การพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของการพัฒนาไว้ ดังนี้

1. เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันการศึกษา เสริมสร้าง บริการสุขภาพ อย่างสมดุลระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ และการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2. เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้นโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืนนำไปสู่การพึ่งตนเองและลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ

3. เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่า (Value Creation) ของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิต เพื่อให้มูลค่าการผลิตสูงขึ้น

4. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (Safety Net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงาน และการลงทุน

5. เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชน ในทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม

6. เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและอย่างยั่งยืน

7. เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาล ในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในการปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” จึงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วม ดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนพัฒนาฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติรวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง

2.5.2 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559

แผนการศึกษาแห่งชาติเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี พ.ศ. 2545-2559 ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการนำสาระของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติและนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติ และเป็นการกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนา การศึกษาขั้นพื้นฐาน แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และแผนพัฒนาด้าน ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติ เพื่อพัฒนาด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ในระดับเขตพื้นที่การศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เสร็จสมบูรณ์ทั้งกระบวนการปฏิรูปการศึกษา การดำเนินการ ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมในช่วงระยะเวลา 15 ปี ที่สอดคล้องต่อเนื่องกันทั้งประเทศ ในแผนการ ศึกษาแห่งชาติได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาพื้นฐาน ในการกำหนดแผน โดยมีการ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติบูรณาการเชื่อมโยงเป็นกระบวนการโดยรวมที่ “คน” เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน มีดุลยภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมและมุ่งไปสู่การอยู่ดีมีสุขของคนไทยทั้งปวง จากปรัชญาพื้นฐานและกรอบแนวคิดข้างต้น เจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ จึงมุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข และพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง มีดุลยภาพใน 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมमानันท์และเอื้ออาทรต่อกัน มีความ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาในมาตรา 81 ไว้ว่า “ รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชน จัดการศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษา ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ” จาก บทบัญญัติได้มีการดำเนินการในกระบวนการนิติบัญญัติจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้น โดยให้เป็นกฎหมายแม่บทที่เชื่อมต่อกับบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อเป็นฐานหลักในนโยบายแห่งรัฐด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการกีฬาของประเทศ และเป็นฐานหลักเพื่อการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ ดำเนินการโดยคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงใน สังคมไทย อันมีผลภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาของประเทศ ไทยในอนาคต ตลอดจนการทบทวนผลการพัฒนา และสถานะของประเทศได้สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้าง

การพัฒนาของประเทศที่ไม่สมดุล ไม่ยั่งยืน และอ่อนไหวต่อผลกระทบจากความผันผวนของปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวหันมาทบทวนกระบวนการพัฒนาในทิศทางที่พึ่งตนเองและมีภูมิคุ้มกันมากขึ้น โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปในทางสายกลางทั้งมิติ ตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติ ทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาด้านต่างๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยรวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรม ในการปฏิบัติหน้าที่ และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ นอกจากนี้ ยังได้ยึดสอดคล้องตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ด้วยแล้ว การพัฒนาประเทศให้สามารถดำรงอยู่อย่างมั่นคงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และมีแนวโน้มทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจำเป็นต้องสร้างความแข็งแกร่งของระบบและโครงสร้างต่างๆ ภายในประเทศให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีของประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญต่อการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพและความได้เปรียบด้านอัตลักษณ์ และคุณค่าของชาติทั้งทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเป็นเสมือนเสาหลักในการพัฒนาประเทศ โดยการเสริมสร้างทุนสังคมที่มุ่งพัฒนาศักยภาพคนในทุกมิติทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ครอบครัวมีความอบอุ่น มั่นคง ชุมชนมีความเข้มแข็ง และรวมพลังเป็นเครือข่ายในการพัฒนาสำหรับการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจไทยสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ มีคุณภาพ มีการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ และการลงทุนควบคู่ไปกับการเสริมสร้างศักยภาพและภูมิคุ้มกันของเศรษฐกิจฐานรากเพื่อกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ในส่วนของการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มุ่งพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรเพื่อสงวนรักษาในทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมคงความอุดมสมบูรณ์ เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศและเป็นรากฐานการดำรงชีวิตของคนไทยให้มีความสุขอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันจำเป็นต้องเสริมสร้างระบบโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารประเทศให้อยู่บนหลักธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย โดยบูรณาการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและทุกระดับ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดความสมดุลเป็นธรรมและยั่งยืน พร้อมทั้งปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ลดบทบาทอำนาจของราชการในส่วนกลางและเพิ่มบทบาทมอบอำนาจและกระจายอำนาจการตัดสินใจการดำเนินการ และกระจายการจัดสรรทรัพยากรให้แก่

ราชการส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และชุมชนส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนและการปฏิรูปธุรกิจเอกชน ให้เข้มแข็ง สุจริต โปร่งใส และเร่งปฏิรูปกฎหมาย กฎระเบียบ เพื่อสร้างสมดุลในการจัดสรรและกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาให้ทั่วถึงเป็นธรรมโดยต้องดำเนินการรักษาและเสริมสร้างความมั่นคง ควบคู่ไปด้วย อันจะสนับสนุนให้การบริหารจัดการประเทศสู่ดุลยภาพ ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและความมั่นคง นำไปสู่สันติสุขและความยั่งยืน

ดังนั้นแผนการศึกษาแห่งชาติ จึงเป็นแผนยุทธศาสตร์ ที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา ที่สอดคล้องต้องกันทั้งประเทศ ในช่วงระยะเวลา 15 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2545-2559 บูรณาการคุณภาพ ชีวิตในทุกๆ ด้าน และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ แนวนโยบาย มาตรการ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาสังคมไทยในกาลสมัยของการปฏิรูปนี้ จึงได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญา พื้นฐานในการกำหนดแผน โดยมีการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติ บูรณาการเชื่อมโยง เป็นกระบวนการโดยรวมที่ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน มีดุลยภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมและมุ่งไปสู่การอยู่ดีมีสุขของคนไทยทั้งปวง

2.6 การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 8 จนถึงฉบับที่ 10 ซึ่งเป็นฉบับ ปัจจุบัน ได้มุ่งส่งเสริมพัฒนาประเทศโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานและจากแผนการ ศึกษาแห่งชาติกำหนดให้ทุกระดับและทุกท้องถิ่นนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดการศึกษา จึงทำให้หลายๆ องค์กรพยายามสนับสนุนและดำเนินการส่งเสริมให้เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ปัจจุบันได้มีองค์กรที่ดำเนินการทางการศึกษา พยายามขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

2.6.1 คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

คณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านสถาบันการศึกษาและเยาวชน มี ๗ คนฯ องคมนตรี นายแพทย์เกษม วัฒนชัย เป็นที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ มี ดร.ปรียานุช พิบูลสรารุช เป็นประธาน มีผู้แทนและนักวิชาการจากองค์กรต่างๆ ร่วมเป็นคณะทำงาน 12 คน และมีเจ้าหน้าที่ โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง และเจ้าหน้าที่ สศช. ร่วมเป็นฝ่ายเลขานุการฯ ได้ร่วมจัดทำแนวทางการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาและบุคลากรด้านการศึกษาในระดับ ต่างๆ ทั้งในและนอกระบบ สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้บุคลากรด้านการศึกษา สามารถนำหลักคิดปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียง มาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ของทุกระดับได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม ตลอดจนผู้บริหารสามารถนำหลักปรัชญาฯ ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุข ซึ่งการขับเคลื่อนมี 3 ด้านคือ การ เชื่อมโยงประสานเครือข่ายการพัฒนาวิชาการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้แต่ละองค์กรมีแผนงาน แผนปฏิบัติงานของตนเอง และใช้ทรัพยากรของตนเองทุกองค์กรหลัก รวมพลังขับเคลื่อนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสริมพลังขยายผล และร่วมมือกับพันธมิตรนอกเครือข่าย เพื่อขยายผล (ปรียานุช พิบูลสรารุช. 2550ก: 14)

2.6.2 กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการมีการแต่งตั้ง คณะกรรมการบริหารโครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2549 โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน คณะกรรมการดำเนินงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นฝ่ายเลขานุการ ร่วมกันกำหนดนโยบายการดำเนินงาน และส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้พิจารณาแผนงานโครงการ ควบคุม กำกับติดตาม เร่งรัดการดำเนินงานโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพ และสร้างขวัญกำลังใจต่อหน่วยงาน การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการวางนโยบาย เร่งรัดปฏิรูปการศึกษาเนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ในปี พ.ศ. 2549 กระทรวงศึกษาธิการมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในฐานะที่ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนา จึงได้น้อมนำพระราชดำรัสเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักปรัชญาในการส่งเสริมให้สถานศึกษาทั่วประเทศนำไปประยุกต์ใช้ อย่างเหมาะสมเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคม รวมทั้งปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิตของตนให้อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง และมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีแผนการดำเนินงานกระทรวงศึกษาธิการ ประสานความร่วมมือระหว่างทุกองค์กรหลักและหน่วยงานในกำกับกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งหน่วยงานนอกสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งภาครัฐและเอกชน ผ่านคณะกรรมการโครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา โดยมีการดำเนินงานหลัก 4 ด้านได้แก่ (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 6)

1. การสร้างความรู้ความเข้าใจ มีกิจกรรมหลัก คือ

1.1 การพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริมในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงกับสาระการเรียนรู้ทุกสาระ ตลอดจนทั้ง บูรณาการในการบริหารจัดการในสถานศึกษา การสังเคราะห์องค์ความรู้จากสถานศึกษา เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ การประกวดสื่อการเรียนการสอน การประกวดโครงงาน เป็นต้น

1.2 การพัฒนาบุคลากรเครือข่าย โดยจัดอบรมให้ความรู้วิทยากรผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ครูในสถานศึกษา ครูภูมิปัญญาไทย ศึกษานิเทศก์ประชาชน ที่เป็นเครือข่าย รวมทั้งการจัดเวทีชาวบ้านด้วย

1.3 การประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจ โดยรวบรวมบุคคลตัวอย่าง สถานศึกษา ตัวอย่าง และชุมชนตัวอย่างเพื่อเผยแพร่ รวมทั้งการสร้างความรู้ ความเข้าใจผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ เป็นต้น

2. การนำสู่การปฏิบัติ โดยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน และการบริหารจัดการในสถานศึกษา

3. การประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงเครือข่าย โดยการจัดทำฐานข้อมูลกลาง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งบรรจุองค์ความรู้และข้อมูลเครือข่ายสถานศึกษา บุคลากร ชุมชนในเว็บไซต์ การจัดประชุมสัมมนาเครือข่ายการสนับสนุนการดำเนินงาน เป็นต้น

4. การติดตามประเมินผล โดยการพัฒนาดัชนีชี้วัดความพอเพียงของสถานศึกษา การติดตามผลงานในพื้นที่ การรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินงาน การประเมินผลนักเรียน นักศึกษา และประชาชนที่รับบริการ ตลอดจนการเชื่อมโยงผลงานของครูและผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จกับการประเมินวิทยฐานะด้วย

2.6.3 สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

คณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านสถาบันการศึกษา เยาวชนซึ่งมี ดร.ปรียานุช พิบูลสรารุณ เป็นประธาน ได้เชิญผู้อำนวยการสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร มาเป็น คณะทำงานขับเคลื่อนฯ ร่วมกัน และได้มีการจัดประชุมร่วมกันหลายครั้งซึ่งในแต่ละครั้งคณะทำงานฯ จะรายงานความก้าวหน้าในหน่วยงานของตน และสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานครได้จัดทำโครงการ โรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ โดยใช้งบประมาณประจำปี 2549 ซึ่งกรุงเทพมหานคร ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมเศรษฐกิจเมือง ตามแผนบริหารราชการ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. พ.ศ. 2548-2551 โดยมุ่งหวังให้ประชาชนของกรุงเทพฯ สามารถอยู่อย่าง ตั้งตัวและเติบโตได้ด้วยการน้อมนำกระแสพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพฯ ภายใต้แนวคิดที่ว่า ชีวิตกรุงเทพฯ ชีวิตพอเพียง เพื่อความสุขแบบพอเพียง ซึ่งสำนักการศึกษา มีหน้าที่กำกับดูแลการจัดการศึกษาของกรุงเทพฯ โดยขณะนี้โรงเรียนในสังกัดทั้งสิ้นจำนวน 435 โรงเรียน ครอบคลุมพื้นที่ 50 สำนักงานเขต ซึ่งมี ทรัพยากรและสภาพทางภูมิศาสตร์ตลอดจนจุดเน้นในการพัฒนาที่แตกต่างกันไป และจากการ กระจายอำนาจในการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) ส่งผลให้การดำเนินงานจัดการศึกษาของโรงเรียนในแต่ละสำนักงานเขตมีรูปแบบ และลักษณะที่หลากหลายตามบริบทของพื้นที่ ประกอบกับสำนักการศึกษามีนโยบายสนับสนุนและ ส่งเสริมโครงการเกษตรปลอดสารพิษในโรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง จนถึงขณะนี้มีโรงเรียนจำนวนมาก ที่ดำเนินการจนประสบความสำเร็จ พร้อมทั้งจะเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนและโรงเรียนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของกรุงเทพฯ สำนักการศึกษา จึงเห็นควรที่จะมีการสร้าง เสริมเติมเต็มในส่วนของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริแก่โรงเรียนที่ได้ดำเนินการและ ประสบความสำเร็จด้านเกษตรปลอดสารพิษที่มีความสำเร็จด้านเกษตรปลอดสารพิษที่มีความพร้อม และสมัครใจเข้าร่วมโครงการเพื่อเพิ่มศักยภาพในการดำเนินการและสามารถพัฒนาสู่โรงเรียนต้นแบบ เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่สำคัญของโรงเรียนในสังกัดตลอดจนชุมชนและประชาชนชาวกรุงเทพฯ ต่อไป ฉะนั้นจึงมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ดังนี้

1. เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนว พระราชดำริให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร

2. เพื่อปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชน และประชาชนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพฯ โดยยึดหลัก ชีวิตพอเพียง เพื่อความสุขแบบพอเพียง

3. เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพฯ เกิดแนวทางในการพัฒนาและสร้างแหล่งเรียนรู้ตามหลักแนวพระราชดำรินับบริบทของตนเองในแต่ละพื้นที่

การจัดการศึกษาแนวเศรษฐกิจพอเพียงเป็นโครงการตามนโยบายกรุงเทพฯ เพื่อสนับสนุนแผนการบริหารราชการกรุงเทพฯ พ.ศ. 2548-2551 จากการที่สำนักงานการศึกษาเคยไปสังเกตการณ์การจัดทำตัวอย่างชุดหน่วยการเรียนรู้ครั้งแรก ที่อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จึงเล็งเห็นความสำคัญในการจัดอบรม จึงได้เชิญ ดร.ปรียานุช พิบูลสรารุช บรรยายพิเศษ เรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ณ โรงแรมปรินซ์พาเลซ จากนั้นก็ได้จัดประชุมปรึกษาหารือกันหลายครั้งกับนายพุทธิพงษ์ ปุณณกันต์ ซึ่งเป็นรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่ดูแลเรื่องนี้โดยตรง จากนั้นก็แต่งตั้งให้รองผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา คือ นางสาวประนอม เอี่ยมประยูร และคณะให้ดำเนินการในเรื่องนี้โดยตรง โดยให้ ดร.ปรียานุชและคณะวิทยากรครูพี่เลี้ยงที่เคยร่วมทำตัวอย่างหน่วยบูรณาการ ที่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี 11 คนมาช่วยเป็นพี่เลี้ยงวิทยากรประจำวงชั้นที่ 1-3 ในการประชุมปฏิบัติการจัดทำร่างหน่วยการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ 1-3 และร่างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีครูที่ถูกคัดเลือกจากโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพฯทั้งสิ้น 130 คน จาก 80 โรงเรียน กำหนดการ 4 วัน ระหว่างวันที่ 6-9 มิถุนายน 2550 ณ หอประชุมโรงเรียนวัดดอกไม้ เขตยานนาวา เมื่อจัดทำร่างตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้เสร็จ สำนักงานการศึกษาจึงจัดประชุมปฏิบัติการซักซ้อมความเข้าใจแนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา วันที่ 13 กรกฎาคม 2550 หอสมรรถ โรงแรมอินทรา รีเจนท์ โดยมีผู้อำนวยการ รองฝ่ายวิชาการและครู โรงเรียนละ 2 คน จำนวนทั้งสิ้น 436 คน โดยมีโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานครนำร่างตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ไปใช้

3. การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาศัยแนวคิดของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2551: 94-97) ที่ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไว้ 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านนักเรียน มาตรฐานด้านครู และมาตรฐานด้านผู้บริหาร ซึ่งการศึกษาค้นคว้ามาตรฐานด้านครู มาตรฐานที่ 10 ครูมีคุณธรรม จริยธรรม และลักษณะที่พึงประสงค์ ในตัวบ่งชี้ที่ 10.5 คือ ครูมีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตนปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 องค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.1.1 องค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จिरายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548: 3) ได้กล่าวสรุปไว้ในโอกาสการแสดงผลงานพิเศษในวันครบรอบ 85 ปี กำพล วัชรพล เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2547 ว่าเศรษฐกิจพอเพียงมี 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การเดินสายกลางไม่สุดโต่ง สุดขั้ว ไม่ก้าวกระโดด
2. การใช้ความรู้และแผนกลยุทธ์ในการตัดสินใจ
3. การมีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยเฉพาะวิกฤติที่อยู่เหนือการควบคุม หมายถึง อย่าเสี่ยงเกินไป อย่าเล็งผลเลิศเกินไป จะทำให้ผิดพลาดได้ และผลกระทบอาจทำให้ล้มพังทลายได้

สุรเดช ไสยกิจ (2550: 15-16) ได้สรุปวิธีเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน คือ

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งการผลิตและการบริโภคควรอยู่ในระดับที่พอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงฐานะของตนเองความพอประมาณของแต่ละคนนั้นต่างกันตามฐานะและหน้าที่
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ผลกระทบทั้งจากภัยธรรมชาติ ภัยเศรษฐกิจ ภัยสังคมและภัยการเมือง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550ก: 8) ได้สรุปความพอเพียงว่าประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถี่ถ้วน โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 17-18) ได้สรุปความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2551: 76) ได้เรียบเรียงว่า ความพอเพียงประกอบด้วย คุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผล ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบรู้ และรอบคอบ
3. ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550: 45) กล่าวถึง ความพอเพียงหมายถึง ทางสายกลาง ที่มีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ กินอยู่ใช้ แต่เพียงพอดีตามกำลังความสามารถ ไม่ฟุ่มเฟือย
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงจะต้อง เป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การสร้างหรือเตรียมตัวให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อพร้อม รับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง หรือสถานการณ์ทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ด้วยความไม่ประมาท

สรุปได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป
เหมาะสมกับฐานะ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผล
ใช้ความรู้และแผนกลยุทธ์ในการตัดสินใจ คำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่าง
รอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การสร้างหรือเตรียมตัวให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อพร้อม
รับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม
เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

3.1.2 เจื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548: 3) ได้กล่าวสรุปไว้ในโอกาสการแสดงปาฐกถา
พิเศษในวันครบรอบ 85 ปี กำพล วัชรพล เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2547 ว่าเศรษฐกิจพอเพียง
มีเจื่อนไข 2 ประการ คือ

1. คุณธรรม การตัดสินใจทุกอย่างต้องใช้คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเพียร
ความอดทน เพื่อสร้างความเชื่อถือ
 2. ความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ไม่ใช่แค่ความรู้จากตำราเท่านั้น ต้องนำ
ประสบการณ์บทเรียนต่างๆ ทั้งของตนเองและผู้อื่นมาประกอบการตัดสินใจด้วย
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 8) ได้
สรุปเจื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอเพียง การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยทั้ง
เจื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และเจื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้
1. เจื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต
รู้จักสามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น
 2. เจื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง อย่างยิ่งในการนำ
วิชาการต่างๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน
 3. เจื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติและปัญญา บริหาร
จัดการการใช้ชีวิต โดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550: 45) ได้สรุปเจื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า
การดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานของประชาชนและชุมชนต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไป
โดยความรู้จะต้องประกอบด้วยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังที่จะนำวิชาการต่างๆ
มาใช้ในการคิดหรือการวางแผนและการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน ส่วนคุณธรรมนั้น เป็นการเสริมสร้าง
พื้นฐานจิตใจของประชาชนในชุมชน ซึ่งรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคลากรในทุกภาคทุกระดับให้
มีสำนึกในเรื่องความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน ความเพียร และมีสติปัญญาในการดำรงชีวิตและการ
ปฏิบัติงาน เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551: 19-20) ได้สรุปเงื่อนไขสำคัญเพื่อให้เกิดความพอเพียง การตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

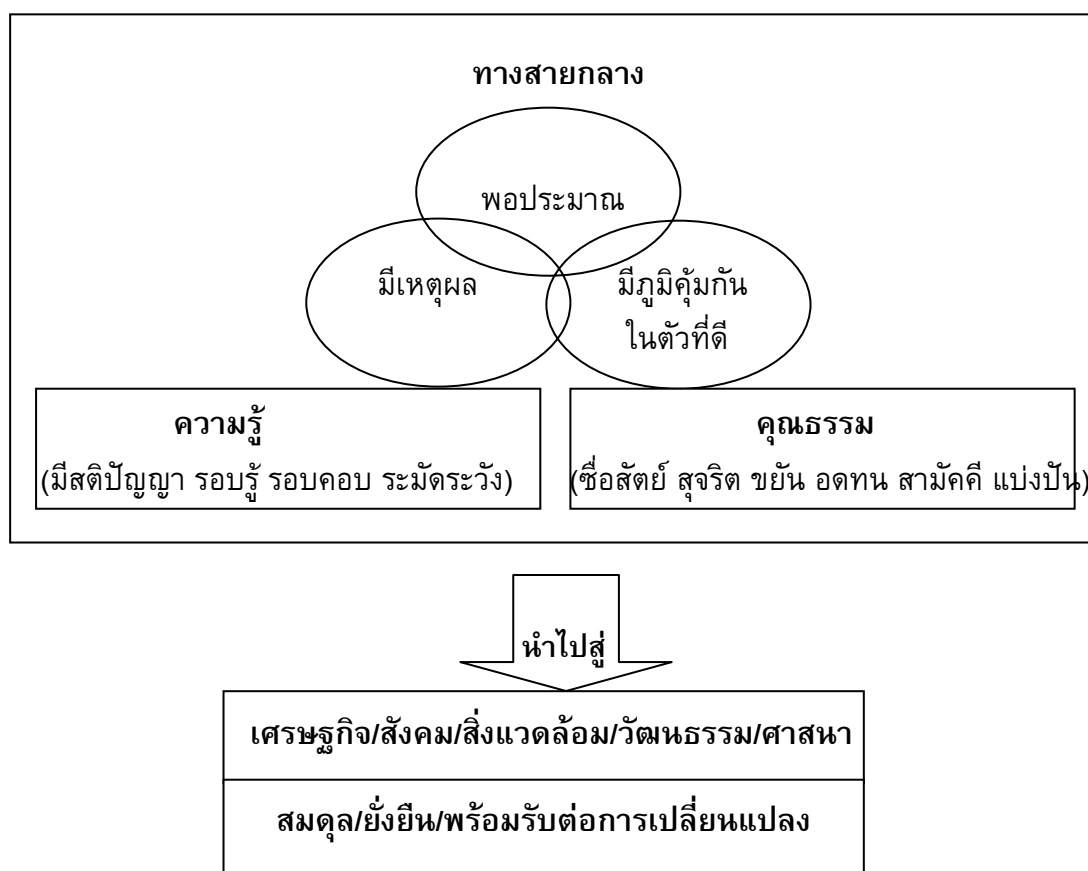
2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปัน

ปรียานุช พินุลสรารุช (2551: 77) ได้เรียบเรียงว่าเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจและการกระทำเป็นไปอย่างพอเพียง จะต้องอาศัยทั้งคุณธรรมและความรู้ ดังนี้

1. เงื่อนไขคุณธรรม ที่ต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วยด้านจิตใจ คือ การตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิตและด้านการกระทำ คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปันและรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

2. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การฝึกฝนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านมีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยง เพื่อประกอบการวางแผนและในขั้นปฏิบัติ

สรุปหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2 สรุปหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: ปรียานุช พิบูลสรารุท. (2551). คลังหลวงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. หน้า 78.

ตัวอย่างภาคปฏิบัติที่รู้จักกันแพร่หลายของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ทฤษฎีใหม่ ที่เน้นการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการสร้างความมั่นคงพื้นฐานในระดับครัวเรือน ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่งก่อน แล้วก้าวเข้าสู่การรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ในรูปกลุ่ม องค์กร หรือชุมชน เพื่อร่วมมือกันสร้างสรรค์ พร้อมรับผลกระทบทางบวกและป้องกันแรงกระแทก ทางลบจากภายนอก และท้ายสุดเป็นการเชื่อมโยงกับภาครัฐกิจ ภาครัฐ หรือองค์กรต่างๆ นอกกลุ่ม เพื่อขยายขอบเขตความร่วมมือในรูปแบบต่างๆ ไปสู่ระดับประเทศ (ปรียานุช พิบูลสรารุท. 2551: 78)

สรุปได้ว่า ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ การมีความเข้าใจในความหมายขององค์ประกอบตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันในตัว และเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความรอบรู้และคุณธรรม

3.2 การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม

3.2.1 ความพอประมาณ

3.2.1.1 ลักษณะของความพอประมาณ

ลักษณะของความพอประมาณในการดำรงชีวิตตามหลักของความพอเพียง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2549ก: 19-20) ได้กล่าวถึงความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีไม่สุดขั้วไปในทางใดทางหนึ่ง อันเป็นสาเหตุสำคัญของความทุกข์ การรับประทานอาหารที่น้อยเกินไปก็จะขาดสารอาหาร ร่างกายได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ ทำให้ร่างกายอ่อนแอ เกิดเป็นโรคง่ายหรือเกิดทุกข์ภาวะ ถ้าหากรับประทานมากเกินไปก็จะมีปัญหาเกี่ยวกับระบบย่อยอาหารทำให้ร่างกายสะสมไขมันไว้ในตัวมากจนเกินไป ทำให้เกิดโรคที่เป็นผลจากมีไขมันมากเกินไป เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และเบาหวาน เป็นต้น การสะสมวัตถุมากจนเกินไปก็จะไปสร้างกิเลส และก่อให้เกิดความวิตกกังวล อันเป็นลักษณะของความเครียดอีกแบบหนึ่ง การมีวัตถุน้อยเกินไปก็จะทำให้วิถีชีวิตมีความทุกข์ยากโดยไม่จำเป็น ในทางพุทธธรรมความพอประมาณคือทางสายกลาง หมายถึง ทางที่ไม่ขัดข้องแวกกับสิ่งที่สุดขั้วนั่นคือสุดขั้วไปในทางโลกียสุข หรือสุดขั้วในทางทรมานร่างกายและจิตใจของตนเอง เพราะทั้งสองทางนี้ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้เกิดปัญญาที่จะช่วยลดความทุกข์หรือช่วยให้ชีวิตมีความสุขเพิ่มขึ้น

ปรียานุช พิบูลสรารุท (2549ก: 151-152) ที่กล่าวถึงความพอประมาณว่า คือการทำอะไรที่พอเหมาะ พอควร สมดุลกับอัตภาพ ศักยภาพของตนเอง และสภาวะแวดล้อม พอประมาณของแต่ละคน ในแต่ละช่วงเวลาก็ต่างกัน อย่างเช่น บางคนในบางวันทานข้าวจานเดียว อิ่ม แต่บางวันก็ไม่อิ่ม ต้อง 2 จานถึงจะอิ่ม แล้วแต่เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลานั้นๆ ความพอประมาณสามารถพิจารณาได้จาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน พอเหมาะกับความชอบ ศักยภาพและความสามารถของแต่ละคนหรือไม่ และปัจจัยภายนอกคือ พอประมาณกับภูมิสังคม สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ในแต่ละขณะหรือไม่

เกษม วัฒนชัย (2549ก: ออนไลน์) กล่าวถึงความพอประมาณเป็นลักษณะของการใช้จ่ายที่พอดีทั้งปริมาณและคุณภาพ คือไม่สุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ฟุ้งเฟ้อ หรือขี้นั่นยวจนเกินไป ให้อยู่ในความพอดี ความพอประมาณ

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2549: ออนไลน์) กล่าวว่า ความพอประมาณที่จะนำไปสู่การสร้างสมดุลให้ธุรกิจการผลิตและการบริโภคในระดับพอประมาณ เช่น พยายามไม่มีรายจ่ายเกินรายได้ โดยลดหนี้สินต่อทรัพย์สินและหนี้สินต่อทุนลงมาให้มีความพอดี หรือมีขนาดที่เท่าๆ กัน

สุภาภย์ อินทองคง (2549: ออนไลน์) กล่าวว่า ความพอประมาณ คือ ความพอดีไม่มาก ไม่น้อยเกินไป โดยเฉพาะมีการอุปโภค บริโภค บำจายต่างๆ ในการดำรงชีวิต เช่น กินพอประมาณ ดื่มพอประมาณ ใช้พอประมาณ ก็คือ กินดื่มใช้แต่พอดีพอเหมาะแก่ความต้องการของร่างกายขององค์ที่เรียกว่า กินเป็นใช้เป็นอย่างประหยัดมัธยัสถ์

จริณ แก้วสนิท (2549: ออนไลน์) กล่าวถึงลักษณะของความประมาณ ในการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทางการเมือง เขาให้ติดตามข่าวสารทางการเมืองพอประมาณ เพราะหากติดตามข่าวสารมากเกินไปอาจจะเป็นโรคเครียดได้ ซึ่งไม่เป็นผลดีกับตัวเอง อาจจะรักชอบใจนักการเมืองแต่พอประมาณ พอดี ๆ ไม่รักมากเกินไปจนเกินไปจนลุ่มหลง หลงผิด กล่าวคือ ถ้านักการเมืองคนนั้นพูด ทำอะไร จะต้องถูกต้องชอบธรรมไปเสียหมด ไม่มีอะไรผิดพลาดเลย ซึ่งในชีวิตและโลกของความเป็นจริงนั้นมันเป็นไปได้ไม่ได้ ทุกคนมีโอกาสผิดพลาดบกพร่องกันทั้งนั้น หรือเกลียดนักการเมืองคนนั้น เกลียดพรรคการเมืองพรรคนั้นมาก ไม่ดู ไม่ฟัง ถ้านักการเมืองคนนั้นพูด แบบนี้ก็เป็นการปิดหู ปิดตาตนเองมากเกินไป ดังนั้นก็ขอให้อยู่ในความพอดี พอประมาณ

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (2549: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้ความพอประมาณในระดับบุคคลหรือครอบครัวจะต้องคุมรายจ่ายให้สมดุลกับรายได้ หรือใช้ในองค์กรเอกชนจะต้องผลิตเพื่อกลุ่มลูกค้าชั้นดีที่มีช่องทางทางการขายชัดเจน ยึดหลักความเสี่ยงปานกลางเพื่อกำไรปกติ ยึดหลักการแบ่งปันและไม่เบียดเบียนคู่ค้าธุรกิจและมีเครือข่ายผู้ประกอบการรายย่อย ช่วยจัดส่งงานเมื่อยอดการสั่งสินค้าเพิ่ม

ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2549: ออนไลน์) กล่าวถึงความพอประมาณว่า กล่าวง่าย ๆ เป็นการยืนได้โดยลำแข้งของตนเองโดยมีการกระทำไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ในมิติต่างๆ เช่น การบริโภค การผลิตอยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การออมอยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตัวเอง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ (2551: 58) กล่าวถึงความพอประมาณว่าเป็น ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2551: 14) กล่าวว่า ความพอประมาณ (Moderation) มีสองนัย คือ ความพอดีไม่สุดโต่ง และการยืนได้บนขาของตนเอง (Self-Reliant) เป็นการดำเนินชีวิตอย่างทางสายกลาง โดยมีการกระทำไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปในมิติต่างๆ เช่น การบริโภค การผลิตอยู่ในระดับสมดุล การใช้จ่าย การออมอยู่ในระดับที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองเป็นสิ่งที่ทำให้เราทำอะไรเต็มศักยภาพไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เพื่อเป็นการยืนได้โดยลำแข้งของตนเอง

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550: 63-64) กล่าวว่า ความพอประมาณ คือ การที่ประชาชนและชุมชนเน้นการผลิตและบริโภคโดยยึดถือทางสายกลาง ความพอเพียง ความพอดี และไม่ฟุ้งเฟ้อในเวลาเดียวกัน ก็ก้าวให้ทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์ด้วย ตัวอย่าง ความพอประมาณในระดับบุคคล เช่น เน้นการผลิต การบริโภค และการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ

เสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด สำหรับความประมาณในระดับชุมชน เช่น เน้นเศรษฐกิจพอเพียง แบบก้าวหน้าที่ส่งเสริมให้ชุมชนและเครือข่ายสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น อันจะเป็นประโยชน์ในการสืบทอด ภูมิปัญญาของชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี ประสพการณ์ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือกัน

หากพิจารณาความพอประมาณโดยแบ่งเป็น 6 ด้าน คือ ด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า

1. ความพอประมาณด้านจิตใจ เน้นที่จิตใจให้ประชาชนในชุมชน รู้จักพอ รู้จักประมาณ และพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ยึดมั่นในทางสายกลาง
2. ความพอประมาณด้านสังคม มุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสงบสุข ประชาชนมีเมตตา เอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามัคคีร่วมมือกันเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน โดยปราศจากการเบียดเบียนและเอารัดเปรียบกันในชุมชน
3. ความพอประมาณด้านวัฒนธรรม สนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข วัตถุ นิยม และบริโภคนิยม
4. ความพอประมาณด้านเศรษฐกิจ สนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ พึ่งตนเองได้ พ้นจากความยากจน มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น และพ้นจากการเป็นหนี้สิน
5. ความพอประมาณด้านเทคโนโลยี หมายถึง ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม กับสภาพของตนเอง และชุมชน
6. ความพอประมาณด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การไม่เบียดเบียนธรรมชาติจนเกินไป การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอดี ใช้อย่างคุ้มค่า ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

ทัศนีย์พรรณ อุดมเวช (2550: 39-40) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปโดยเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ได้แก่

1. การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ โดยการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง ใช้จ่ายให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า
2. การใช้เวลาหรือพลกำลังในการทำงานโดยคำนึงถึงความพอประมาณของสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจให้อยู่ในสภาพที่เป็นปกติดี
3. การมีความต้องการสิ่งๆ อย่างพอประมาณ คือ รู้จักยับยั้งชั่งใจ อยากได้แต่พอสมควรแล้วเต็มใจที่จะแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ผู้อื่นบ้าง

4. การรักษาระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ คือ ไม่ตึงหรือหย่อนจนเกินไป รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา อะลุ่มอล่วยตามความเหมาะสม ไม่เคร่งครัดจนทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความตึงเครียดหมดกำลังใจและเสียขวัญในการทำงาน

5. การใช้อารมณ์อย่างพอประมาณ คือ มีสติยับยั้ง เมื่อมีความโกรธเกิดขึ้น ก็รู้จักข่มใจ ดับอารมณ์โกรธด้วยการให้อภัย ไม่ให้กลายเป็นความอาฆาตพยาบาท คึดมุ่นร้ายทำลายกัน เป็นต้น

สิน พันธุ์พินิจ (2550: 17) ได้กล่าวถึงความพอประมาณไว้ว่า หลักความพอประมาณ เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เนื้อหาของหลักสูตรควรจะเกี่ยวข้องกับความพอประมาณในการผลิตหรือการจัดหาสิ่งอุปโภคบริโภคที่ไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไปให้เป็นไปตามศักยภาพของตนเองและครอบคลุมที่มีอยู่โดยไม่ต้องกู้ยืมคนอื่นการบริโภคสิ่งต่างๆ ก็ให้มีความพอประมาณ การใช้จ่ายอย่างพอตัวเหมือนคำพังเพยที่ว่า “นกน้อยสร้างรังน้อยแต่พอตัว” การเลือกใช้ของให้สมกับฐานะ ไม่ตัดสินใจซื้อของใช้ราคาแพงลุ่มหลงอยู่ในการโฆษณา ไม่ประพาดิตนเป็น “คนรายได้ต่ำแต่มีรสนิยมสูง” การบริโภคปัจจัยสี่ต้องมีความพอดี

การสันตนา การทำกิจกรรมชีวิตบางอย่าง การศึกษาเล่าเรียน ก็ให้มีความพอประมาณและความสมดุลในด้านต่างๆ นอกจากนี้ ยังต้องมีความพอดีทั้งด้านจิตใจ ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยีในการผลิตและเทคโนโลยีที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต ในทำนองเดียวกัน ก็ต้องไม่ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการประกอบอาชีพของเรามีผลกระทบ เช่น การละเว้นการผลิตหรือการทำกิจกรรมที่สร้างมลพิษแก่ระบบนิเวศ และการไม่เคารพสิทธิมนุษยชน เป็นต้น (สิน พันธุ์พินิจ. 2550: 17)

3.2.1.2 วิธีสร้างความพอประมาณ

ทัศนีย์พรรณ อุทุมเวช (2550: 39-40) ได้กล่าวถึงวิธีการสร้างความพอประมาณไว้ดังนี้

ภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลรู้จักสร้างความพอประมาณให้เกิดขึ้นในตนเองก่อน แต่ความพอประมาณนั้นมีลักษณะเป็นนามธรรม อาจยากต่อการพิจารณาตัดสินใจ เลือกทางปฏิบัติให้เกิดความพอดีได้ พุทธธรรมจึงมีคำสอนอื่นเป็นแนวทางปฏิบัติของความพอประมาณที่สามารถทำให้เป็นรูปธรรมได้ โดยการปฏิบัติตามวิธีการของหลักธรรมที่ชื่อว่า สันโดษ

สันโดษ หมายถึง ความเป็นผู้มีความยินดีโดยสม่าเสมอ ไม่หวั่นไหวใดๆ เป็นความยินดีด้วยปัจจัย 4 ตามที่ได้มาแล้วรู้จักอิม รู้จักพอ จึงจัดว่าเป็นทรัพย์ที่ประเสริฐ เป็นเหตุให้บุคคลขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียน มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน และมีจิตใจที่สงบระงับได้ จึงมีวิธีปฏิบัติอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. ยถาลาสนโดษ คือ ยินดีตามที่ได้ ตามที่พึงได้ หมายถึง เมื่อได้สิ่งใดมา หรือพยายามหาสิ่งใดมาด้วยน้ำพักน้ำแรง ด้วยสติปัญญาของตน ไม่ว่าจะดี มีคุณภาพเพียงใด ก็พอใจแล้ว ไม่ติดใจ ไม่เดือดร้อน กระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้มา ไม่ปรารถนาอยากได้ของผู้อื่นโดยทางทุจริต และไม่โอ้อวดริษยาของผู้อื่นได้ แล้วตนไม่ได้

2. ยถาพลสนโดษ คือ ยินดีตามกำลัง หมายถึง ความยินดีกับของที่ตนได้มาตามกำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัดของตนในการประกอบอาชีพที่สุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียร ตามสติปัญญาและแรงงานของตนแล้วมีทรัพย์ สร้างฐานะมีตำแหน่งหน้าที่การงานเพียงใดก็พอใจเท่านั้น ไม่ไขว่คว้าเกินกำลังจนเกิดความทุกข์ร้อนใจ

3. ยถาสารูปสนโดษ คือ ยินดีตามสมควร หมายถึง ความยินดีกับของตามที่เหมาะสมกับตนอันสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และเป้าหมายในชีวิตของตน สิ่งใดที่จะได้มาในโอกาสต่อไป ต้องแสวงหาด้วยการรู้จักประมาณ เช่น มีการใช้จ่ายให้พอควรแก่รายรับ ไม่เป็นหนี้สิน เพราะการใช้จ่ายเกินกว่ารายรับ เป็นต้น

สนโดษนี้พิจารณาเป็นไปในปัจจัย 4 แต่ละอย่าง จึงรวมเรียกว่า สนโดษ 12 นอกจากนี้ เรายังสามารถพิจารณาตนเองได้ว่า เป็นผู้มีสนโดษหรือไม่ โดยมีวิธีปฏิบัติอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. ยถาลาปะ คือ พิจารณาว่าควรแก่ฐานะของตนหรือไม่ หมายความว่า เรามีฐานะเป็นอย่างไรก็แสวงหาหรือยอมรับ แต่ของที่ควรกับฐานะของตน ไม่เป็นคนใฝ่สูงเกินศักดิ์ เช่น เป็นลูกจ้างชั่วคราวในสถานที่ราชการ ยินดีกับเก้าอี้ไม้ธรรมดา ไม่ไขว่คว้าอยากได้เก้าอี้บุณวมแบบผู้อำนวยการ

2. ยถาพละ คือ พิจารณาว่าควรแก่สมรรถภาพของตนหรือไม่ หมายความว่า คนเรามีกำลังความสามารถไม่เท่ากัน ทั้งกำลังกาย กำลังความคิด กำลังความดี ก็ให้รู้ว่าการกำลังความสามารถของตนแสวงหาหรือยอมรับ เฉพาะของที่ควรแก่สมรรถภาพของตนเท่านั้น ไม่เป็นคนตีราคาตัวเองผิดว่า เขาเป็นอะไร ตัวก็จะเป็นได้อย่างเขาทุกอย่าง

3. ยถาสารูปะ คือ พิจารณาว่าควรแก่ศีลธรรมหรือไม่ หมายถึง ของใดก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้วว่า ควรแก่ฐานะของเรา ควรแก่กำลังความสามารถของเรา แต่ถ้าไปยินดีกับของนั้นแล้ว จะทำให้เราผิดธรรม เสียชื่อเสียง เสียเกียรติยศ เสียศักดิ์ศรี เสียความเป็นธรรม ก็ไม่ควรยินดีกับสิ่งนั้น เช่น ของที่ลักปล้น ฉ้อโกงมา ของที่เป็นสินจ้างในทางที่ผิด เป็นต้น

ทว่าการที่บุคคลจะสร้างความพอประมาณให้เกิดขึ้นในจิตใจได้นั้น ก็ไม่ใช่สิ่งที่ทำได้ง่ายนัก เพราะโดยธรรมชาติแล้วมักจะมีอุปสรรคที่คอยกีดขวางกั้น ไม่สามารถควบคุมจิตใจให้อยู่ในสภาพที่พอดีได้

3.2.1.3 การดำรงชีวิตด้วยความพอประมาณ

หากคนเราสามารถฝึกตนเองจนสามารถสร้างความพอดีพอประมาณให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ก็จะทำให้ชีวิตมีคุณภาพ มีความสุข ความปลอดภัยมากขึ้น จึงควรพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิธีง่ายๆ ดังนี้ (ทัศนีย์พรรณ อุตมเวช. 2550: 39-40)

1. หมั่นพิจารณาถึงความแก่ ความเจ็บ ความตาย ที่บุคคลหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงขั้นนอนยากได้ทรัพย์สินเงินทองมากเพียงใด ก็เอาติดตัวไปไม่ได้ ทำให้ความอยากได้ลดน้อยลง
2. เลือกศึกษาเล่าเรียนในทางที่พอเหมาะกับสติปัญญา พื้นฐานความรู้ตามความสามารถ ความถนัด กำลังทรัพย์ และฐานะครอบครัว
3. มีเป้าหมายในการแสวงหาทรัพย์ เพื่อเลี้ยงตนในทางสุจริตแต่พอควร เพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม และเพื่อการเก็บออมไว้ใช้ในยามเจ็บป่วย
4. รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย 4 ด้วยความประหยัดและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าไม่รับประทานหรือใช้ของที่มีราคาแพงเกินควร
5. ประหยัดและอดออมด้วยการเปิดบัญชีเงินฝากประจำทุกเดือนไว้ที่ธนาคาร
6. หมั่นให้ทาน เพื่อแบ่งปันสิ่งของ ความสุข ให้แก่ผู้ที่ยากจนกว่า หรือที่เดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือ
7. ให้อภัยทาน เพื่อละความผูกพยาบาทออกไปจากจิตใจ
8. หมั่นรักษาศีล ปฏิบัติธรรมอยู่เนืองๆ เพื่อชำระล้างจิตใจให้ปลอดวางจากความอยากที่เกินพอดีทั้งหลาย เป็นต้น

3.2.1.4 คุณค่าของการมีความพอประมาณ

เมื่อบุคคลคลายจากความยึดมั่นถือมั่น ลดความโลภให้น้อยลงได้ก็จะสามารถสร้างความพอประมาณให้เกิดขึ้นด้วยปัญญาของตนเอง โดยอาศัยเหตุผลและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ สามารถพร้อมรับสถานการณ์ต่างๆ และแก้ปัญหาได้ ก็ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น (ทัศนีย์พรรณ อุดมเวช. 2550: 39-40)

1. สามารถผ่อนคลายความต้องการให้ลดน้อยลงได้
2. ลดทอนความเห็นแก่ตัว ทำให้เห็นประโยชน์ในวงกว้างขึ้น
3. ทำให้มีจิตใจกว้างขวางขึ้น
4. สามารถวางจิตให้เป็นกลางพิจารณาปัญหาได้ตามความเป็นจริง
5. มีความสุขอย่างมีสติสัมปชัญญะ ไม่หลงระเห็จลืมหุน
6. ทำให้ครอบครัวพอกินพอใช้ ไม่จ่ายเกินกำลัง ไม่เกิดหนี้สิน
7. เก็บเล็กผสมน้อยไว้พอเป็นทุนในการประกอบอาชีพต่อไป
8. ทำให้มีฐานมั่นคง สุขสบายตามควรแก่อัตภาพ
9. สังคมมีความสุขสงบสุข อบอุ่น เข้มแข็ง เพราะการเสียสละ แบ่งปันทำให้เกิดความสามัคคี รวมพลัง
10. ทำให้มีจิตใจฝักใฝ่อยากทำความดี สร้างความเจริญเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของหมู่ชน
11. ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของประเทศ เป็นต้น

ตัวอย่างของการทำธุรกิจแบบพอประมาณ แพรนด้าจิเวอรี บริษัทเครื่องประดับที่รายได้ถึง 3,160 ล้านบาท ในปี 2547 และมีการขยายตัวเฉลี่ยปีละ 12% มีพนักงานรวมถึง 3,500 คน เป็นหนึ่งในตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นชัด จากการสรุปข้อมูลของโครงการบัณฑิตศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ระบุว่า แพรนด้าจิเวอรีเป็นหนึ่งในองค์กรที่มีแนวทางการบริหารธุรกิจที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านความพอประมาณ กล่าวคือ มีความพอประมาณในการผลิตและรับคำสั่งสินค้าโดยเน้นการผลิตเพื่อกลุ่มลูกค้าชั้นดีที่มีช่องทางการขยายชัดเจนกว่าการขยายกำลังการผลิตอย่างกว้างขวาง และมีความพอประมาณในการแสวงหากำไร อาทิ ยึดหลักความเสี่ยงปานกลาง เพื่อกำไรปกติ โดยให้ความเป็นธรรมต่อคู่ค้าทางธุรกิจ ผู้ถือหุ้น สังคม สิ่งแวดล้อม และพนักงาน ไม่เอาเปรียบบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด ยึดถือหลักการแข่งขันและไม่เบียดเบียนเพื่อให้คู่ค้าทางธุรกิจ ดำรงอยู่ได้ ทำให้คู่ค้าไว้วางใจและมีโอกาสนำธุรกิจใหม่มาเสนอ ขณะเดียวกันก็ยังคงมีความพอประมาณในการก่อหนี้และขยายการลงทุน แม้บริษัทจะกู้ยืมเงินตราต่างประเทศในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ โดยไม่ป้องกันความเสี่ยง ส่งผลให้บริษัทไม่สามารถชำระหนี้บางส่วนได้ตามกำหนด แต่ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ทั้งหมดและรักษาสัดส่วนหนี้ต่อทุนไม่ให้มากเกินไป (พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์. 2549: ออนไลน์)

ตัวอย่างของการพัฒนาซอฟต์แวร์ตามหลักความพอประมาณ คือใช้ทางสายกลางไม่มากหรือน้อยเกินไป กล่าวคือ เลือกใช้ซอฟต์แวร์เชิงพาณิชย์ กับซอฟต์แวร์โอเพ่นซอร์สแบบผสมผสานไม่ใช่แบบหักดิบ เช่น ยกเลิกโปรแกรมวินโดวส์และใช้งานแต่โปรแกรมลินุกซ์แทนทั้งหมดนำโปรแกรมโอเพ่นซอร์สเข้าไปทดลองใช้งาน โดยเริ่มจากงานเล็กๆ มีความสำคัญไม่มากนักแล้วจึงจากขั้นพื้นฐานโดยมีส่วนร่วมในการพัฒนาซอฟต์แวร์จากส่วนน้อย เช่น การแปลเอกสาร การแก้ไขบั๊กก่อนที่จะสร้างโครงการของตนเองและวางแผนการใช้ซอฟต์แวร์หรือโปรแกรมต่างๆ เท่าที่มีความจำเป็น เช่น แทนที่จะใช้ชุดซอฟต์แวร์ (Software Suit) ที่ประกอบด้วยโปรแกรมหลายตัวก็อาจจะใช้เพียงโปรแกรมขนาดเล็กที่ทำหน้าที่เฉพาะเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว (ธีรภัทร มนตรีศาสตร์. 2549: ออนไลน์)

สรุปได้ว่า การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ เป็นการทำอะไรที่พอเหมาะ พอควร สมดุลกับอัตภาพ ศักยภาพของตนเอง มีความพอดีไม่สุดขั้วไปในทางใดทางหนึ่ง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

3.2.2 ความมีเหตุผล

ลักษณะของความมีเหตุผลในการดำรงชีวิตตามหลักของความพอเพียง มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2551: 14) กล่าวถึงความมีเหตุผล (Reasonableness) ว่าการตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมต่างๆ ที่มีความพอประมาณในมิติต่างๆ จะต้องมียุติธรรมรู้คิดถึงระยะยาว ต้องมีเป้าหมายและวิธีการที่เหมาะสม มีความรู้ในการดำเนินการ มีการพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ต้องเป็นการมองระยะยาว ตลอดจนคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำ

และความเสี่ยง จะทำให้มีความพอประมาณทั้งในปัจจุบันและอนาคต ความสำคัญของการมีเหตุผล อาจพิจารณาจากพระราชดำรัสนี้

“...ทุกคนจำเป็นต้องหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาการกระทำของตนให้รอบคอบ อยู่เสมอ ระมัดระวังทำการทุกอย่างด้วยเหตุผล ด้วยความมีสติ และด้วยความรู้ตัว เพื่อเอาชนะ ความชั่วร้ายทั้งมวลให้ได้โดยตลอด และสามารถก้าวไปถึงความสำเร็จที่แท้จริง ทั้งในการทำงานและการครองชีวิต...” (ณัฐพงษ์ ทองภักดี. 2551: 14; อ้างอิงจาก มุลนิธิสวดศรี-สฤษดิ์วงศ์. 2549: 189)

ปรียานุช พิบูลสรารุข (2549ข: ออนไลน์) กล่าวถึงความมีเหตุผลว่าเป็น ลักษณะของความไม่ประมาท รอบรู้และมีสติ รู้สาเหตุ รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในด้านต่างๆ รู้จักการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล มีความจำเป็น ไม่ใช่สิ่งของเกินฐานะ ตลอดจนใช้ของ อย่างคุ้มค่าประหยัด

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2549: ออนไลน์) กล่าวถึง ในการมีเหตุมีผล จะต้องคิดวิเคราะห์ทุกอย่างก่อนลงมือปฏิบัติ

สุภาภย์ อินทองคง (2549: ออนไลน์) กล่าวถึง ความมีเหตุผลนั้นเป็นการคิด การพูด และการกระทำบนฐานความรู้ที่มาและที่ไปของเรื่องนั้นๆ ว่าเป็นอย่างไร มีเหตุผล ปัจจัยอะไร เป็นตัวก่อให้เกิด จะหลุดออกจากเหตุนั้นได้โดยอาศัยช่องทางใด และจะใช้วิธีการใด การรู้เหตุรู้ผล ที่ว่านี้จะช่วยให้แก้ไขปัญหามากขึ้น

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2549: ออนไลน์) กล่าวถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับ ระดับความพอเพียงนั้น จะต้องมึเหตุผลในการตัดสินใจ โดยพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลกระทบด้วย

เกษม วัฒนชัย (2549ข: แถบเสียงตลับ) กล่าวถึง ความมีเหตุผล เป็นการคิดการตัดสินใจในการบริโภค ต้องคำนึงถึงความจำเป็น ต้องมีเหตุผลในการใช้เงิน ใช้จ่าย เพื่ออะไรต้องระมัดระวังโดยไม่ประมาท ไม่สร้างค่านิยมหรือเงื่อนไขที่จุกจิกเกินไปจนขาดเหตุผล และนำไปสู่ความฟุ้งเฟ้อ สุดท้ายนำไปสู่การเป็นหนี้เป็นสิน อันนำไปสู่การไม่ไว้วางใจตนเอง ไม่มั่นใจ ในตนเองในที่สุด

ถวัลย์ มาศจรัส (2550: 35) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับ ระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

สิน พันธุ์พินิจ (2550: 17-18) ได้กล่าวถึงหลักความมีเหตุผลไว้ว่าเป็นการ ตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นอย่างมีเหตุมีผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ เนื้อหาของหลักสูตรควร จะเกี่ยวข้องกับ “ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล” (Cause and Effect) การใช้หลักความจริงในเชิง วิทยาศาสตร์ในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่สามัญสำนึก การมุ่งม่งายในการบนบานสาธยายและหลงเชื่อใน วัตถุมงคลจนไร้เหตุผล ใช้การสังเกต ทดลอง เปรียบเทียบสิ่งที่พบไม่หลงเชื่อก่อนจะได้ศึกษาข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ด้วยตนเอง การดำรงชีวิตต้องโปร่งใส สามารถตรวจสอบและให้เหตุผลกับตนเองและ สังคมได้ อาทิ การได้มาซึ่งเงินทอง ความร่ำรวย ต้องมีที่มาหรือที่เรียกว่า “ร่ำรวยอย่างมีเหตุผล”

ไม่ใช่เป็นการร่ำรวยโดยไม่มีเหตุผล เช่น ได้มาจากการฉ้อราษฎร์บังหลวง การค้ายาบ้า การใช้จ่ายเพื่อซื้อสิ่งของ เพื่อสนับสนุนการ บริโภคอาหารก็ต้องมีเหตุผล ตัวอย่าง คนฐานะไม่ค่อยดีจะไปนั่งดื่มไวน์ (wine) ราคาแพง หนูฉลามหม้อละหมื่น เพื่อะไรกัน หรือดิ้นรนหาเงินซื้อกระเป๋าถือลูกกะหำหมิ่นบาปมาใช้ เป็นต้น

การเรียนรู้เนื้อหาของหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธ เช่น “กฎแห่งกรรม การทำดีได้ดี ผลอันเกิดจากเหตุ ตนเองเป็นผู้กระทำและผู้รับผลเอง” การประกอบธุรกิจก็จะต้องมีความเห็นเหตุเป็นผลกันระหว่างการลงทุนกับผลกำไรที่จะเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน รวมถึงการสร้างความสุขของประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวม หลักความมีเหตุผลจะเชื่อมโยงกับหลักความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เพื่อการจะเลือกใช้ความพอประมาณทุกอย่างเพื่อให้คุณภาพชีวิตที่ดีก็ต้องมีเหตุผล การคิดใคร่ครวญ หรือการไตร่ตรอง พินิจพิจารณาเสมอ และการจะตัดสินใจสร้างความคุ้มกันในตัวเองที่ดีก็ต้องใช้ความมีเหตุผล จึงจะได้ภูมิคุ้มกันที่ถูกต้อง มั่นคงและสอดคล้องกับสถานการณ์ (สิน พันธุ์พินิจ. 2550: 18)

จริณ แก้วสนิท (2549: ออนไลน์) กล่าวถึง ตัวอย่างของความมีเหตุผลสามารถประยุกต์ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทางการเมืองได้ กล่าวคือ จะต้องมีความมีเหตุผลในการติดตามสถานการณ์ทางการเมืองและของนักการเมือง เพราะการเมืองคือ การแสวงหาอำนาจรัฐจากประชาชน โดยผ่านกระบวนการในการเลือกตั้ง เพื่อนำเอาอำนาจรัฐที่ได้ไปบริหารประเทศชาติบ้านเมืองให้เป็นไปตามนโยบายที่พรรคการเมืองนั้นๆ ได้หาเสียงไว้ ถ้าบริหารบ้านเมืองอย่างสุจริตโปร่งใสเพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติและประชาชนก็เป็นนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ดี แต่ถ้าบริหารประเทศแบบโกงกินทุกอย่างที่ขวางหน้า ใช้นโยบายยกย่อน ช้อนเงื่อนเพื่อความร่ำรวยของครอบครัวญาติมิตรของตนเองและพวกพ้องก็เป็นนักการเมืองที่ไม่ดี ดังนั้น จะต้องตัดสินใจในการเลือกนักการเมืองและพรรคการเมืองอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่เลือกเพราะเงินซื้อเสียง จะต้องมีความมีเหตุผลต้องคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต เมื่อมีเหตุผลจะได้ไม่ต้องเดือดร้อนในภายหลัง

พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2549: ออนไลน์) ได้ยกตัวอย่างในการทำธุรกิจเพื่อให้มีความยั่งยืนได้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมีความมีเหตุผล โดยให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่ามากกว่าเรื่องราคา คุณค่าการผลิตที่ก่อให้เกิดความคุ้มค่ามากกว่าความคุ้มทุน ซึ่งคำนวณโดยใช้ตัวเลขผลกำไรจากกระบวนการผลิตที่เน้นในเรื่องมูลค่า โดยแบ่งคุณค่าการผลิตออกเป็น 5 ระดับ เรียงลำดับคุณค่าจากมากไปน้อย 1) ปัจจัย 2) สินค้าประเภทความมั่นคงปลอดภัย เช่น ประกันชีวิต กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ฯลฯ 3) ความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต อาทิ โทรศัพท์เคลื่อนที่ รถยนต์ ฯลฯ 4) ความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิต เช่น เครื่องประดับ เครื่องแต่งกายราคาแพง และ 5) อบายมุขต่างๆ เช่น เหล้า บุหรี่ ฯลฯ ซึ่งความยั่งยืนจะมากน้อยต่างกันอยู่ที่คุณค่าการผลิตสินค้าในกลุ่มที่มีคุณค่ามากอย่างอบายมุขเป็นสิ่งที่มีความเสี่ยงสูง ดูจากกฎระเบียบในปัจจุบัน ดังนั้น ยิ่งผลิตสินค้าที่มีคุณค่ามากยิ่งสร้างความยั่งยืนให้ธุรกิจมาก

อนันต์ รัตนภาณุสร (2550: 19) กล่าวถึงความมีเหตุผลว่า เป็นการกระทำอะไรก็ตามจะต้องมีเหตุผล ต้องมีเหตุผลที่ดี ที่ถูกต้อง ที่จำเป็น ที่เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและไม่มีโทษต่อบุคคลอื่น เหตุผลที่ดี ที่ถูกต้อง ที่จำเป็น ที่เกิดประโยชน์ อาจจะพิจารณาจากคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม เป็นต้นว่า ถ้าจะซื้อนาฬิกาสัก 1 เรือน ก็ต้องถามว่าจำเป็นหรือไม่ ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ซื้อ ถ้าจำเป็นก็คิดต่อไปอีกว่า คุณค่าแท้ของนาฬิกา คือ บอกเวลาได้ถูกต้องเที่ยงตรง แม่นยำ ส่วนคุณค่าเทียมอยู่ที่ความสวยงาม ราคาแพง ความโก้เก๋ ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ บอกว่าตนเองใช้นาฬิกาเรือนละ 3,000 บาท แล้วก็ใช้มาตลอด ไม่จำเป็นต้องซื้อใหม่ ท่านบอกว่าท่านอยู่แบบพอเพียง นาฬิกาที่ราคาเรือนพันกับราคาเรือนแสนเรือนล้านคุณค่าแท้ก็ไม่ต่างกันจะต่างก็แต่คุณค่าเทียม

วิรัช วิรัชนิการวรรณ (2550: 63) กล่าวถึงความมีเหตุผลว่าเป็นการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบสอดคล้องกับสมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ (2551: 58) กล่าวถึงความมีเหตุผลว่าเป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

สรุปได้ว่า การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างมีเหตุผลเป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน คำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.2.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

ในสภาวะปัจจุบันของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นมีผลกระทบทั้งในทางบวกและทางลบกับการดำเนินชีวิตของคนในโลก โดยเฉพาะกับประเทศที่กำลังพัฒนาส่งผลกระทบมากที่สุด ด้านเศรษฐกิจ ราคาน้ำมันในตลาดโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และส่งผลต่อต้นทุนการผลิตและราคาสินค้าต่างๆ ที่จะต้องเพิ่มขึ้น ด้านสังคม มีการก่อการร้าย การรุกรานและก่อความไม่สงบ ทำให้ผู้คนหวาดกลัว ขาดความมั่นใจในความปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อม เกิดภัยธรรมชาติที่รุนแรงมากขึ้น ด้านเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง ทำให้มนุษย์มีความสะดวกสบายขึ้น หากนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสร้างสรรค์ก็เป็นเรื่องที่ดี แต่หากนำมาใช้ในทางทำลาย ฟุ้งเฟ้อ เอารัดเอาเปรียบ ขาดจริยธรรม ก็ทำให้สังคมเสื่อมลงไปได้ ประเทศที่ไม่สามารถผลิตเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าได้เองต้องมีการพึ่งพาจากภายนอกมาก ย่อมเสียเปรียบ หากไม่รู้จักนำมาใช้อย่างเหมาะสม พอประมาณและรู้เท่าทัน

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2549 : ออนไลน์) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันระดับประเทศ ประเทศไทยยังขาดภูมิคุ้มกันในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ การขาดภูมิคุ้มกัน คือยังพึ่งพาตนเองไม่ได้ เพราะยังขาดความพอดีในเรื่องสำคัญ 4 ประการ คือ 1) ขาดความพอดีด้านจิตใจ คนส่วนมากมีสภาวะจิตใจไม่เข้มแข็ง ยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ความเอื้ออาทรไม่รู้จักประนีประนอม นึกถึงแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว 2) ยังขาดความพอดีด้านสังคม ไม่ค่อยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชุมชนขาดความเข้มแข็ง และที่สำคัญเกิดจากรากฐานที่มั่นคงและเข้มแข็ง

- 3) ขาดความพอดีด้านเทคโนโลยี ยังไม่รู้จักใช้เทคโนโลยีเหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเอง และสอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อม และ
- 4) ขาดความพอดีด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอย่างฟุ่มเฟือยหรือเกินฐานะของตน

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549ก: 9) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดีนั้น สุขภาพดีพร้อมรับความเสี่ยงต่างๆ สามารถทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นและสังคม ตลอดจนเรียนรู้และพัฒนาตามอย่างต่อเนื่อง

เกษม วัฒนชัย (2549ข: แถบเสียงตลับ) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันที่ดีจะต้องพอต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น มีเงินเดือน 12,000 บาท จะต้องใช้ให้พอกับเงิน 12,000 บาท ถ้าเดือนไหนใครสักคนเกิดไม่สบายจะต้องกันเงินไว้ส่วนหนึ่งเอาไว้ใช้เวลาเดือดร้อน คือ ต้องมีเงินออม อันนี้เรียกว่ามีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ ต้องเหลือเก็บเป็นระบบภูมิคุ้มกันในตัวเอง ใช้ให้เกิดระบบมีผู้บริหารโรงเรียนบางคนกินยาฆ่าตัวตายเพราะว่าไปติดหนี้เขา เพราะไม่รู้จักสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง อีกอย่างเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมาหนี้ของครูเพิ่มขึ้นจนน่าใจหายเพราะขาดภูมิคุ้มกันในการใช้เงินในร่างกายมนุษย์ต้องมีภูมิคุ้มกันเวลาเมื่อมีเชื้อแบคทีเรีย มีเชื้อราเข้ามาในตัวเรา แต่ถ้ามีภูมิคุ้มกันบกพร่อง เช่น โรคเอดส์มีภูมิคุ้มกันเสีย พวกนี้จะแพ้โน่นแพ้นี้ ตายก่อนเพราะคนอื่นสู้ได้แต่เองสู้ไม่ได้ เนื่องจากขาดภูมิคุ้มกันก็เหมือนกับความเป็นหนี้เพราะภูมิคุ้มกันทางการเงินไม่ดี ตัวอย่างนักเรียนได้เงินจากพ่อแม่แล้วใช้จนหมดหรือใช้จนไม่เหลือ ภูมิคุ้มกันทางการเงินอ่อนแอไปไหนก็ไม่ยอมสบตาใคร เพราะเป็นหนี้เขาทั้งตลาด แล้วจะมีกำลังใจในการทำงานอย่างไร ครูที่เป็นหนี้จะมีกำลังใจในการสอนได้อย่างไร ดังนั้น การสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าอีกกี่ปีจะไม่เป็นหนี้ใครเลย หรือโรงเรียนที่จะปลดหนี้ให้ตั้งรางวัลตั้งเป้าหมายให้เป็นโรงเรียนปลดหนี้หรือโรงเรียนที่มีภูมิคุ้มกันทางด้านคุณธรรม

สิน พันธุ์พินิจ (2550: 18) ได้กล่าวถึงการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ถ้าหากพิจารณาจากสภาพสังคมไทย สภาพเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ตลอดจนนวัตกรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต เราจะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนไทยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ด้านอื่นๆ มากจึงจะสามารถยืนหยัดต่อสู้กับสถานการณ์ได้

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีจะมีผลมาจาก “ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและความพอดีในด้านต่างๆ” เพราะถ้าทุกคนได้เรียนและปฏิบัติตามคุณลักษณะทั้งสองอย่างมาแล้วย่อมมีภูมิคุ้มกันที่ดีโดยอัตโนมัติ ส่วนหนึ่งไว้เป็นต้นทุนของคุณภาพชีวิต แต่เราจะต้องไปหาความรู้ในเชิงรุก เพิ่มขึ้นโดยใช้ “หลักประเมินสถานการณ์หรือการวิเคราะห์สวอต (SWOT) เพื่อทราบจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคแล้วสร้างภูมิคุ้มกันด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยการปรับเปลี่ยนค่านิยม ทศนคติใหม่ไม่โลภ และมีความสมดุล ด้านเศรษฐกิจ โดยการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ประหยัดการออม ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างจิตสำนึกในการรักษาหวงแหน และการเคารพธรรมชาติ ตลอดจนการอนุรักษ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อมิให้เกิดมลพิษทางน้ำ อากาศ เสียง ฝุ่นละออง และทัศนียภาพ ตลอดจนการไม่ตกเป็นทาสของนวัตกรรมหรือสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เกิน

ความจำเป็น นอกจากนี้ควรให้การศึกษาเพื่อการปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ ให้มีภูมิคุ้มกันต่างเป็นเสมือน น้ำมันหล่อลื่น ความยืดหยุ่นและเกราะกำบัง” ที่จะปกป้องบริบทต่างๆ ที่มีผลกระทบกับวิถีชีวิตและคุ้มครองคุณภาพชีวิตให้ดีตลอดไป (สิน พันธุ์พินิจ. 2550: 18-19)

อนันต์ รัตนภาณุศร (2550: 20) ได้ยกสุภาษิตไทย เคยสอนว่า

“มีสสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์

มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจบ อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน”

การประหยัด การอดออมเงินไว้จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีต่อชีวิตเมื่อถึงเวลาจำเป็นจะต้องใช้เงินจับจ่ายซื้อของ เมื่อถึงเวลาเจ็บป่วย แม้กระทั่งตาย จะต้องใช้เงิน พระพุทธองค์ทรงสอนชาวบ้านว่า เงินที่หามาได้ควรแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ เก็บไว้เพื่อความจำเป็นในอนาคต ใช้จ่ายประจำวัน และทำบุญหรือบริจาค

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550: 63) กล่าวถึงการมีภูมิคุ้มกันว่า หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรในการเตรียมความพร้อม รู้เท่าทันต่อผลกระทบที่จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน

สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์ (2551: 58) กล่าวถึงการมีภูมิคุ้มกันในตนเองว่า หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ณัฐพงศ์ ทองภักดี (2551: 14) กล่าวถึงการมีภูมิคุ้มกันในตัวดีพอสมควร (Self-Immunity) ว่าหมายถึง พลวัตในมิติต่างๆ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสภาวะต่างๆ อย่างรวดเร็วขึ้น จึงต้องมีการเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ การกระทำที่เรียกว่าได้ว่าพอเพียงไม่คำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบัน แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ภายใต้ข้อจำกัดของข้อมูลที่มีอยู่ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และการมีภูมิคุ้มกันจะทำให้มีความพอเพียงแม้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง ถึงจะมีเหตุการณ์ที่แย่มากที่สุดก็รับมือได้

สรุปได้ว่า การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีคือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

3.2.4 การใช้ความรู้

“การแบ่งการศึกษาเป็นสองอย่าง คือ การศึกษาวิชาการอย่างหนึ่ง วิชาการนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองและบ้านเมือง ถ้ามองต่อไปเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว อีกอย่างหนึ่งก็คือ ความรู้ที่จะเรียกได้ว่าธรรม คือ รู้ในการวางตัว ประพฤติและคิด วิถีคิด วิธีที่จะใช้สมองมาทำประโยชน์แก่ตัว สิ่งที่เป็นธรรม หมายถึง วิธีประพฤติปฏิบัติ คนที่ศึกษาในทางวิชาการและศึกษาในทางธรรมก็ต้องมีปัญญา แต่ผู้มีความรู้ในทางวิชาการทางเดียวจะไม่ใช้ความรู้ในทางธรรม จะนับว่าเป็นปัญญาชนมิได้” (18 ธันวาคม 2513)

สิน พันธุ์พินิจ (2550: 19-20) ได้กล่าวถึงความรู้ว่า ครอบคลุมถึงการรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวัง การสร้างฐานความรู้เพื่อให้คนมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การรู้ เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงและการใช้ความรู้ เป็นต้นทุนในการแสวงหาทรัพยากรสินมาใช้ในการดำรงชีวิต จะต้องประกอบด้วย “ความรู้ทางธรรมและความรู้ทางโลก” ความรู้ในทางธรรมจะเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาความเป็นคนที่สมบูรณ์ สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในทางสายกลางตามหลักศาสนาได้อย่างมีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรมฐานความรู้ด้านนี้จะต้องศึกษาหลักคำสอนของศาสนา ปรัชญา ปรัชญาชีวิต จริยธรรมวิชาชีพ เช่น จริยธรรมทางการเกษตร (Agricultural Ethics) จรรยาบรรณครู จรรยาบรรณนักวิจัย และจรรยาบรรณแพทย์ เป็นต้น

ส่วนความรู้ทางโลก เป็นความรู้ด้านวิชาการของแต่ละศาสตร์ และวิชาชีพ แต่ละด้านต้องเป็นความรู้ที่จะสร้างรายได้ ความรู้ที่จะสร้างสมรรถนะให้แก่คน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศาสตร์ของการจัดการ เพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และบูรณาการ การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ ความรู้สำหรับการควบคุม อธิบายและทำนาย ปรากฏการณ์ต่างๆ ตลอดจนเป็นความรู้เกี่ยวกับการวางแผนและความระมัดระวัง เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้ว่า การศึกษาที่จะนำไปสู่การศึกษาที่สมบรูณ์นั้น ประกอบด้วยการศึกษาทางวิชาการและการศึกษาทางธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้การศึกษาทางธรรมคอยก้ากับการศึกษาทางวิชาการ หรือทางโลกให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง

ความรู้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับเป็นรากฐานในการสร้างความเป็นคน การสร้างอาชีพ สร้างเศรษฐกิจ ตลอดจนองค์ประกอบอื่นๆ ที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนเรา อย่างแท้จริง นอกจากความรู้ที่เราเรียนรู้จากระบบการศึกษาแต่ละระดับ ดังที่เราเรียกกันว่า “ความรู้ที่ชัดแจ้ง” (Explicit Knowledge) อยู่ในตำราแล้ว ยังมี “ความรู้ที่ซ่อนลึก” (Implicit หรือ Tacit Knowledge) อาทิ ทักษะคิด ปรัชญาชีวิต ตลอดจนภูมิปัญญาอันลึกซึ้งที่สั่งสมมา สามารถใช้ประโยชน์ ในการสร้างคุณภาพชีวิตได้เหมือนความรู้ที่ชัดแจ้งที่ใช้ในการทำงานให้เห็นอย่างชัดเจน เราจึงต้องมีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ทั้งสองประเภทนี้อย่างเหมาะสม (สิน พันธุ์พินิจ. 2550: 20)

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (จุฑาเดื่อน พันธุมนาวัน และดวงเดือน พันธุมนาวัน. 2551:52; อ้างอิงจาก คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2547) กล่าวว่า เงื่อนไขความรู้คือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในหลักวิชาการรอบด้าน มีความรอบคอบในการตัดสินใจ และมีความระมัดระวังในการดำเนินการปฏิบัติ

ณัฐพงษ์ ทองภักดี (2551: 14) กล่าวถึงความรอบรู้คือ มีความรู้เกี่ยวกับ วิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นประโยชน์พื้นฐาน เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างพอเพียง การมีความรอบรู้ย่อมทำให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง ทั้งนี้รวมถึง ความรอบคอบ ความระมัดระวัง คือ มีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ มาพิจารณาเชื่อมโยง

สัมพันธ์กันและความมีสติ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ ในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติโดยมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสังคมด้วย

สรุปได้ว่า การใช้ความรู้คือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในหลักวิชารอบด้าน มีความรอบคอบในการตัดสินใจ และมีความระมัดระวังในการดำเนินการปฏิบัติ รวมถึง ความรอบคอบ ความระมัดระวัง คือ มีการวางแผน โดยสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ มาพิจารณา เชื่อมโยงสัมพันธ์กันและความมีสติ ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ สามารถปรับใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสังคม

3.2.5 การใช้คุณธรรม

สิน พันธุ์พินิจ (2550: 20-21) ได้กล่าวถึงคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต “ปัญหาเกิดจากความรู้ในทางวิชาการและความรู้ในทางธรรม” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้ว่า “ปัญหาเป็นภาวะแห่งการรู้จักจริง การรู้แจ้งชัดและการรู้ตลอด ซึ่งภาวะแห่งการรู้ทั้งสามนี้เป็นผลไปสู่การรู้เท่าทัน และปัญญจะช่วยทำให้สามารถแก้ไขปัญหา หรืออุปสรรคและนำไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด” คุณธรรมจริยธรรมสำหรับใช้ในการดำเนินชีวิตของเรามีอยู่หลายกลุ่ม เช่น อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุธรรม 4 คุณธรรมแห่งกัลยาณมิตร และสัปปริสธรรม เป็นต้น

คุณธรรมจึงเป็นรากฐานรองรับสนับสนุนการประกอบกิจการด้วยความตั้งใจ ไม่ละเลยไม่ทอดทิ้ง เป็นความเพียรที่มีลักษณะกล้าแข็งไม่ขาดสาย ที่จะพิจารณาเรื่องต่างๆ ให้กระจ่างแจ้งในทุกแง่มุมก่อนที่จะจัดการให้ถูกจุด ถูกเหตุผลช่วยให้สามารถนำความรู้ต่างๆ มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตอย่างสมดุล (สิน พันธุ์พินิจ, 2550: 21)

ณัฐพงศ์ ทองภักดี (2551: 14) กล่าวถึงคุณธรรมว่าเป็นความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งครอบคลุมคนทั้งชาติ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ นักธุรกิจ มีสองด้านคือ ด้านจิตใจ/ปัญญา และด้านการกระทำ ในด้านแรกเป็นการเน้นความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ส่วนด้านการกระทำหรือแนวทางดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ เงื่อนไขนี้จะทำให้การปฏิบัติตามเนื้อหาของความพอเพียงเป็นไปได้ ทำให้ตนเองไม่มีความโลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสังคม เพราะการมีความโลภจะทำให้ทำอะไรสุดโต่ง ไม่นึกถึงความเสีย ไม่รู้จักพอ มีโอกาสที่จะกระทำการสุจริต

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (จุฑาเดียน พันธมนาวิน และดวงเดือน พันธมนาวิน, 2551:52; อ้างอิงจาก คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547) กล่าวว่า เงื่อนไขคุณธรรมคือ มีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ในการตัดสินใจกระทำ ตลอดจนมีความขยัน อดทน และใช้สติปัญญาสอดคล้องกับสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (ณัฐภาวินิจนัยภาค, 2551: 88; อ้างอิงจาก สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2549) ที่กล่าวถึงเงื่อนไขคุณธรรมสำหรับเศรษฐกิจพอเพียงคือ มีความตระหนัก มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ส่วนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ (ณัฐฐา วินิจนัยภาค. 2551: 88; อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549) ระบุว่าเงื่อนไขคุณธรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน สติปัญญา และแบ่งปัน ดังนั้น เงื่อนไขคุณธรรมอาจสรุปได้ว่าเป็นความ ซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร และสติปัญญา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2550: 35-36)

1. ความซื่อสัตย์ หรือความซื่อตรง คือ การดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ การงานด้วยความเป็นคนตรง ไม่คิดคดโกงหรือหลอกลวงผู้อื่น เช่น ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวงทั้งเวลา ทรัพย์สินของหน่วยงานตน ส่วนความสุจริตคือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนหรือยึดมั่นอย่างสุจริต ในกฎ กติกา และระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมกันเสมอกัน โดยสุจริตทั้งในความคิด การพูด และการกระทำ

2. ความอดทน คือ การทนต่อโลก โกรธ หลง ทั้งกายวาจาใจ การทน ต่อความยากลำบาก ไม่ท้อถอย และไม่หมดกำลังใจ กำลังใจที่จะดำเนินชีวิต และทำหน้าที่การงาน ต่อไปจนสำเร็จ รวมทั้งไม่ย่อท้อต่อการทำคุณงามความดี ความอดทนจะทำให้ชนะปัญหาอุปสรรค ทั้งปวงไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ และจะทำให้แข็งแกร่ง เข้มแข็งขึ้น

3. ความเพียร คือ การดำรงชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่การงานอย่างไม่ ย่อท้อ ไม่ท้อถอย ไม่ลดละเบื่อง่ายในกิจทั้งปวง แต่ให้ปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความมานะ ฝ่าฟัน อุปสรรคทั้งหลายจนประสบความสำเร็จ ความเพียรนี้จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจเมื่องานสำเร็จ และยังสอนให้สู้ชีวิต ไม่ถดถอย ท้อแท้ หรือยอมแพ้อะไรง่าย ๆ

4. สติปัญญา คือ การมีวิสัยคิด รู้จริง รู้แจ้ง รู้ตลอดรู้เท่าทัน ตามเหตุผล ความเป็นจริง รู้จักการคิดวิเคราะห์ บูรณาการองค์ความรู้ ค้นพบทางเลือกเพื่อประยุกต์สู่การปฏิบัติ เกิดทักษะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่เหมาะสม (สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์. 2550: 55)

สรุปได้ว่าการใช้คุณธรรมคือ การมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม

ดังนั้น สรุปได้ว่า การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม คือ การกระทำที่ไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไป มีความ พอดีไม่สุดโต่ง ทำอะไรเต็มตามศักยภาพที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำ โดยอาศัยการพิจารณา ไตร่ตรองอย่างรอบด้าน เตรียมตัวที่จะรับการเปลี่ยนแปลง และ เตรียมพร้อมที่จะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนั้น นำความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ มาช่วย ในการตัดสินใจยึดหลักคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ดำเนินชีวิตที่เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ

3.3 การส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้น จึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นตอนไม่ก้าวกระโดดในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน จะได้รู้จัก และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพและผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบ และระมัดระวัง เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อน คือ การทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร สาระเรียนรู้ต่างๆ เพื่อสอนให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่านิยม ความเป็นไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของโลก การกระทำของตนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น สำคัญคือ ครูจะต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมนี้อาจเกิดขึ้นได้ ครูต้องใช้ความรู้ และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อน (ปริญญช พินุลสรารูช. 2550: 124-125)

การส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาไปใช้ในสถานศึกษาต่างๆ นั้นอาจจะใช้วิธี “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามหลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า สำคัญที่สุดครูต้องเข้าใจเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อนโดยเข้าใจว่าแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นแนวคิดที่สามารถเริ่มต้นและปลูกฝังได้ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน เช่น กิจกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียน การกำจัดขยะในโรงเรียน การสำรวจทรัพยากรของชุมชน ฯลฯ (ปริญญช พินุลสรารูช. 2550: 125)

ก่อนอื่นครูต้องเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีโดยกลับมาพิจารณาและวิเคราะห์ดูว่า ในตัวครูนั้นมีความไม่พอเพียงในด้านใดบ้าง เพราะการวิเคราะห์ปัญหาจะทำให้รู้และเข้าใจปัญหาที่เกิดความไม่พอเพียงรวมทั้งควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหานั้น โดยการใช้วิธีที่ต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม โดยเฉพาะคุณธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในใจเด็กให้ได้ก่อน ผ่านกิจกรรมที่ครูเป็นผู้คิดขึ้นมา โดยครูในแต่ละโรงเรียนจะต้องมานั่งพิจารณาก่อนว่าจะเริ่มต้นปลูกฝังแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากจุดไหนทุกคนควรมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ สามัคคีกันในกระบวนการหารือ (ปริญญช พินุลสรารูช. 2550: 125)

หลังจากที่ครูได้ค้นหากิจกรรมที่จะปลูกฝังแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ครูควรจะต้องตั้งเป้าหมายการสอนว่าครูจะสอนเด็กให้รู้จักพัฒนาตนเองได้อย่างไร โดยอาจเริ่มต้นสอนจากกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่สามารถเริ่มต้นจากตัวเด็กแต่ละคนให้ได้ก่อน เช่น การเก็บขยะ การประหยัดพลังงาน ฯลฯ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่ตนเองมีต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกในด้านต่างๆ 4 มิติ (ปริยานุช พิบูลสรารุท. 2550ข: 125)

ในส่วนของการเข้าถึงนั้น เมื่อครูเข้าใจแล้ว ครูต้องคิดหาวิธีที่จะเข้าถึงเด็กพิจารณา ดูก่อนว่าจะสอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในวิธีคิดและในวิชาการต่างๆ ได้อย่างไร ทั้งนี้ อาจจัดกิจกรรมกลุ่มให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ รู้จักแบ่งหน้าที่กันตามความสามารถของเด็กในแต่ละช่วงชั้น เช่น ในกิจกรรมการเก็บขยะเพื่อรักษาความสะอาดของโรงเรียนนั้น ครูอาจจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในแต่ละช่วงชั้น คือช่วงชั้นที่ 1 สร้างกิจกรรมที่สนับสนุนให้เด็กช่วยกันเก็บขยะ (ให้เด็กรู้หน้าที่ของตน ในระดับบุคคล)/ช่วงชั้นที่ 2 สร้างกิจกรรมที่สนับสนุนให้เด็กช่วยกันเก็บขยะและนับขยะ (ให้รู้จักการวิเคราะห์และรู้ถึงความเชื่อมโยงของตนเองกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในโรงเรียน)/ช่วงชั้นที่ 3 สร้างกิจกรรมที่สอนให้เด็กรู้จักเชื่อมโยงกับชุมชนภายนอกรอบๆ โรงเรียน เช่น สร้างกิจกรรมที่สอนให้เด็กรู้จักแบ่งแยกขยะ ร่วมมือกับชุมชนในการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่โรงเรียนและชุมชนของเขาตั้งอยู่ด้วย (ปริยานุช พิบูลสรารุท. 2550ข: 125)

กิจกรรมทั้งหมดนี้สำคัญคือต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายโดยสถานศึกษาควรตั้งเป้าให้เกิดการจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง สอดแทรกเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ สอนให้เด็กพึ่งตนเองให้ได้ก่อน จนสามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นๆ ในสังคมได้ต่อไป (ปริยานุช พิบูลสรารุท. 2550ข: 126)

การจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ใน 2 ส่วน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา และส่วนที่เป็นการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งส่วนที่ 2 นี้ ประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียนและประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสิริวรรณ ศรีพหล (2550: 26) ได้กล่าวถึงการสอดแทรกหรือบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยสาระของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจึงสามารถสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ทั้ง 8 กลุ่มสาระ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ (สิริวรรณ ศรีพหล. 2550: 26-34)

โดยสาระของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจึงสามารถสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ทั้ง 8 กลุ่มสาระ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้

ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษา และพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ (สิริวรรณ ศรีพหล. 2550: 26-34)

การจัดการเรียนการสอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาจไม่ต้องจัดสอนแยกเป็นวิชาหนึ่งต่างหาก แต่อาจสอดแทรกไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่ปรากฏในหลักสูตรได้ การสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ขึ้นอยู่กับผู้สอนซึ่งสอนในแต่ละสาระการเรียนรู้จะวินิจฉัยว่าในแต่ละรายวิชามีบทใดหรือหน่วยใดบ้างที่อาจสอดแทรกแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ตัวอย่างเช่น (สิริวรรณ ศรีพหล. 2550: 26-34)

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ซึ่งประกอบด้วยสาระที่ 1 การอ่าน สาระที่ 2 การเขียน สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา และสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรมนั้น อาจสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในแต่ละสาระได้ เช่น เมื่อต้องการฝึกทักษะการอ่าน อาจให้ผู้เรียนอ่านพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือบทความต่างๆ ที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือในสาระการเขียนอาจให้ผู้เรียนเขียนเรียงความเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เรียงความเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง การเห็นคุณค่าและใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เป็นต้น โดยให้ผู้เรียนไปค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่างๆ แล้วรวบรวมประมวลเป็นเรียงความเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อได้ฝึกทักษะการเขียนเรียงความแล้ว ผู้สอนอาจคัดเลือกเรียงความของผู้เรียนและให้ออกมาอ่านและพูดสนทนาเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในเรียงความนั้น เป็นการฝึกทักษะการฟังและพูดได้อีกด้วย

2. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ผู้สอนอาจสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในโจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ หรือฝึกการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต ซึ่งอาจเน้นการผลิตอย่างพอเพียง การคิดกำไร ขาดทุน หรือการคิดดอกเบี้ย เป็นต้น การฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการคิดอย่างมีเหตุผลโดยเฉพาะการแก้ปัญหา โดยฝึกเป็นนิสัยนั้น ทักษะดังกล่าวมีความจำเป็นเมื่อผู้เรียนต้องดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ สามารถสอดแทรกหลักคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในสาระต่างๆ เช่น สาระที่ 2 ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นเรื่องการไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม การจัดการและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอเพียง หรือในสาระที่ 5 พลังงาน เมื่อเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับการดำรงชีวิตแล้ว ก็อาจสอดแทรกแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องการใช้พลังงานอย่างประหยัด เป็นต้น หรือในสาระที่ 8 ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ควรให้ผู้เรียนได้เข้าใจว่าวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม และสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และผู้เรียนจะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างไร

4. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นสาระที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการไว้ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม น่าจะเป็นที่นิยมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในส่วนของมาตรฐานการเรียนรู้ โดยเฉพาะสาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ นั้น มาตรฐาน ส.3.1 ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง ไว้ดังนี้

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค

การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ในการสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไว้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้น มิใช่สอดแทรกไว้เฉพาะสาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์เท่านั้น แต่สามารถสอดแทรกไว้ในทุกสาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษามาตรฐานของความประพฤติของพลเมืองและการยกระดับภาวะทางจิต ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสพการณ์ และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมที่ว่าด้วยหลักความประพฤติของคนดีและอุดมคติตามแนวความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือ ดังนั้นในสาระนี้จึงมุ่งให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสพการณ์เกี่ยวกับหลักจริยธรรม คุณธรรมในการควบคุมความประพฤติ สามารถนำความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนาเป็นแนวทางให้ผู้เรียนมีอุดมคติในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 16) ในการเรียนการสอนสาระนี้ ผู้สอนสามารถสอดแทรกธรรมะที่มีความสัมพันธ์และส่งเสริมแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น

ก. สันโดษ คือ ความยินดี ชอบใจ พอใจ อิ่มใจ จุใจ สุขใจ กับของ ของตน ความหมายโดยย่อ คือ รู้จักพอ รู้จักประมาณ 3 ได้แก่

- ยถาลาภสันโดษ พอใจในสิ่งที่ได้มา
- ยถาพลสันโดษ พอใจตามความสามารถ
- ยถาสารูปสันโดษ พอใจตามฐานะ

ข. ทิฐูธีมมิกัตถประโยชน์ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน ได้แก่

- อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ในการประกอบกิจเครื่องเลี้ยงชีวิตที่ดีในการศึกษาเล่าเรียนที่ดี ในการทำธุระหน้าที่ของตนที่ดี

- อารักขาสัมปทาน ถึงความพร้อมด้วยการรักษา คือ รักษาทรัพย์ ที่แสวงหามาได้ด้วยความมั่นคงเพียร

- กัลป์ยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว
- สมชีวิตา การเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่มาได้ ไม่ให้

ผิดเคืองนัก ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก

ค. สัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีวิตที่เหมาะสม หาเลี้ยงชีพในทางสุจริต

ง. คิหิสุข (สุขของคฤหัสถ์)

- อัตถิสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์
- โภคสุข สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์

- อนณสุข สุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้
- อนวัชสุข สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ

จ. พรวาสธรรม 4 หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ 4 ประการ

- สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง จริ่งใจ พูดจริง ทำจริง
- ทมะ คือ รู้จักข่มจิตของตน
- ขันติ คือ ความอดทน โดยอดทนต่อความลำบากตรากตรำ ต่อทุกข์

เวทนาต่อความโกรธ ความไม่พอใจ และอำนาจกิเลส

- จาคะ คือ เสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์

ส่วนตนสละให้ปันสิ่งของๆ ตน แก่คนที่ควรให้ปัน

ฉ. อิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี 4

ประการ คือ

- ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
- วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น
- จิตตะ เอาใจฝึกฝืนในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ
- วิมังสา ความไตร่ตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น

ช. กุศลวัชิตธรรม 4 ธรรมสำหรับดำรงความมั่นคงของตระกูลให้ยั่งยืน เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน ไม่เสื่อมสลายไปก่อนเวลาอันสมควร ประกอบด้วย

- ัญญูคเวสนา คือ ของหายของหมด รู้จักหามาได้
- ชินณปฏิสังขรณา คือ ของเก่าของชำรุดเสียหาย รู้จักบูรณะซ่อมแซม
- ปรีทิตปานโกชนา คือ รู้จักประมาณในการกินการใช้
- อธิปัจจสีลวันตสถาปนา คือ ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

ธรรมะที่กล่าวมาข้างต้น เป็นตัวอย่างที่ผู้สอนสามารถสอดแทรกหรือ

บูรณาการเมื่อสอนในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต สาระนี้มุ่งศึกษาระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีวัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นกลุ่ม ศึกษาสถาบันทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม มุ่งให้เกิดความเข้าใจ ต่อระบบการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะบทบาทและหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (สิริวรรณ ศรีพหล. 2550: 31; อ้างอิงจาก กระทรวงศึกษาธิการ 2545: 16-17)

จากความสำคัญของสารดังกล่าว เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทและหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศ ให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การเป็นพลเมืองดีของประเทศ ต้องรู้จักการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ผู้สอนสามารถชี้ให้ผู้เรียนเห็นว่าแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ อยู่อย่างพอประมาณ ยึดทางสายกลาง มีเหตุผล รวมทั้งมีภูมิคุ้มกันในตัว จะเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เช่น

- การบริโภค ให้บริโภคอย่างพอเพียง ดำรงอยู่แบบพอมี พอกิน อิ่มสุข
ตัวเองได้ ไม่เดือดร้อน ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหรา รู้จักทำบัญชีรายรับรายจ่าย
- ด้านการคิด คือการแสดงความคิดเห็นของตนเอง และฟังความคิดเห็น
ของคนอื่น แล้วนำมาพิจารณาว่าความคิดใดพอเพียง เหมาะสมอย่างไร

ตัวอย่างการดำเนินชีวิตดังกล่าว จะเป็นการพัฒนาชีวิตที่สมดุล มั่นคง
และยั่งยืน ดังนั้น การเรียนการสอนจึงสามารถสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้สอนควร
วิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงนั้นว่าจะสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างไร

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระนี้มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์มี
ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทั้งนี้
เพราะมนุษย์มีความต้องการและความจำเป็นที่ไม่จำกัด ในขณะที่ต้องการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม
ท่ามกลางทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ดังนั้นจึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง
กับการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในระดับประเทศ
และระดับโลก ตลอดจนบทบาทของเทคโนโลยีที่มีต่อการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ มีความสามารถ
ที่จะฉลาดเลือก ประเมิน คิดพิจารณาผลที่เกิดจากทางเลือกและตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ
(สิริวรรณ ศรีพหล. 2550: 32; อ้างอิงจาก กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 17)

จากความสำคัญของสาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ ผู้สอนสามารถสอดแทรกปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงไว้ได้เกือบทุกบทเรียน เมื่อวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 2 ข้อ คือ ส 3.1 และ
3.2 ที่กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงในด้านความสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต การบริโภค
ที่เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างจำกัด มีประสิทธิภาพ และคุ้มค่า รวมทั้งเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการ
ดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ นับว่าเป็นสาระที่มุ่งเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง ทั้งนี้ ผู้สอน
ต้องให้ผู้เรียนเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคและบริการซึ่งเป็นสาระสำคัญ
ของการเรียนเศรษฐศาสตร์นั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องได้ โดยเห็นว่า การ
พัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศต้องมุ่งเน้นความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน อันเป็นเป้าหมายหลัก
ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระนี้มุ่งให้ผู้เรียนมีความเข้าใจว่าวิวัฒนาการ การ
ดำเนินชีวิตของมนุษยชาตินั้น มีการสั่งสมมาตามกาลเวลาอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย
การศึกษาเรื่องราวในอดีต ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่า มนุษย์ในอดีตเผชิญปัญหาต่างๆ ทั้งที่ประสบ
ความสำเร็จและในขณะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร มีวิธีการจัดการปัญหาต่างๆ ทั้งที่ประสบความสำเร็จ
และความผิดพลาดอย่างไร เหตุการณ์และการกระทำในอดีตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเวลา
ต่อมาอย่างไร อันจะเป็นการสร้างประสบการณ์และทางเลือกในการดำรงชีวิตแก่คนรุ่นหลังต่อไป
(สิริวรรณ ศรีพหล. 2550: 33; อ้างอิงจาก กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 17)

สาระที่ 5 ประวัติศาสตร์ที่กล่าวข้างต้น ผู้สอนสามารถสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงไว้ได้เช่นกัน โดยเฉพาะประวัติความเป็นมาของระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ซึ่งจะเห็น
ได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้นมีรากฐานมาจากระบบเศรษฐกิจไทยในอดีต นอกจากนั้นผู้สอน

ยังอาจชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดของสถานการณ์เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศ จนทำให้เกิดวิกฤติการณ์มาแล้ว เป็นต้น นอกจากนั้น อาจยกตัวอย่าง การดำเนินชีวิตของบรรพชนในประวัติศาสตร์ในแง่ของการใช้ชีวิตอย่างเศรษฐกิจพอเพียง หรือบรรพชนของประเทศมีกระบวนการทางความคิด คือคิดอย่างไรที่นำไปสู่การดำรงชีวิตด้วยความสงบและประเทศมีความรักสามัคคีกัน เป็นต้น การสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสาระนี้ ผู้สอนสามารถวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ว่าเนื้อหาสาระของบทเรียนใดที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้าง

สาระที่ 6 ภูมิศาสตร์ สาระนี้มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องมิติสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์กับสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ปรากฏในโลก ความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มุ่งให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์ในการศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงมิติสัมพันธ์ ทั้งในส่วนของประเทศไทยกับโลกที่เราอาศัยอยู่ มีความสามารถที่จะอธิบายลักษณะตำแหน่งแหล่งที่ แบบแผนและกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรากฏการณ์ของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม คติวิเคราะห์ และตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ที่มีผลต่อสังคม คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติและผลกระทบที่มีต่อโลก (สิริวรรณ ศรีพหล. 2550: 33-34; อ้างอิงจาก กระทรวงศึกษาธิการ. 2545: 18)

สาระที่ 7 ภูมิศาสตร์นี้ ผู้สอนสามารถสอดแทรกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การดำรงชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยชี้ให้เห็นถึงการทำลายสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย จนทำให้เป็นภัยต่อมนุษย์เอง เพื่อการแก้ไขปัญหานี้ ผู้สอนอาจสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า เมื่อนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตแล้ว มนุษย์จะอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด การไม่เบียดเบียนธรรมชาติ บำรุงรักษาธรรมชาติ จะทำให้ชุมชน ประเทศ รวมทั้งโลกมีการพัฒนาที่สมดุล มั่นคง และยั่งยืนอย่างแท้จริง

การสอนแทรกหรือบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทั้ง 5 กลุ่มสาระนั้น ผู้สอนต้องวิเคราะห์คำสำคัญ (Key Words) สาระสำคัญ (Concepts) ตลอดจนหลักการ (Generalization) ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสำคัญออกมา รวมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ในสาระทั้ง 5 ในแต่ละช่วงชั้น เมื่อจะจัดทำคำอธิบายรายวิชา จึงบูรณาการสาระสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ได้อย่างเหมาะสม

5. กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ก็สามารถสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในการจัดการเรียนการสอนได้เช่นกัน เป็นต้นว่า ในสาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัวที่กำหนดมาตรฐานไว้ว่า “พ 2.1 เข้าใจและเห็นคุณค่าของชีวิตครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะในการดำเนินชีวิต” ผู้สอนชี้ให้ผู้เรียนเห็นว่าหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำให้ครอบครัวและการดำเนินชีวิตมีความสุขสงบอย่างแท้จริง หรือสาระที่ 4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพ และการป้องกันโรค ผู้สอนสอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่า ถ้าใช้ชีวิตอย่างพอเพียง พอประมาณในการบริโภค ชีวิตจะมีคุณภาพ ทำให้ร่างกายมีสุขภาพดีปราศจากโรค เป็นต้น

6. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ก็สามารถสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในสาระต่างๆ เช่น ในสาระที่ 3 นาฏศิลป์ ให้ผู้เรียนแสดงละครเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนั้นระหว่างการจัดกิจกรรม ผู้เรียนยังได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ซึ่งต้องมีความอดทน การช่วยเหลือ การแบ่งปันกัน ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่ปรากฏในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนในกลุ่มผู้ชมก็สามารถเห็นคุณค่าของปรัชญาดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม

7. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เช่น สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว ที่กำหนดมาตรฐานไว้ว่า “เข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ มีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม...” ผู้สอนอาจสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องของการใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียงและใช้อย่างคุ้มค่า รวมทั้งการรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ยั่งยืน หรือสาระที่ 2 การอาชีพ ก็ควรเน้นที่การประกอบอาชีพที่สุจริต มีคุณธรรมและเจตคติที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นคุณธรรมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

8. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ก็อาจสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในสาระต่างๆ เช่น สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสาร ผู้สอนอาจสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ผู้เรียนฝึกการสื่อสารโดยสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบทสนทนา เช่น การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การบริโภคอย่างพอเพียง หรือฝึกการอ่านและการเขียน โดยให้ผู้เรียนไปรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำมาเรียบเรียง โดยเขียนเรียงความเป็นภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ที่ปรากฏในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สามารถสอดแทรกหรือบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ทุกกลุ่มสาระ โดยผู้สอนต้องวิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่ปรากฏในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และพิจารณาว่าบทเรียนใดสามารถสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสม โดยสอดแทรกทั้งส่วนที่เป็นเนื้อหา เจตคติและคุณธรรม รวมทั้งทักษะที่ปรากฏในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

สรุปได้ว่า การส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา เป็นการสอดแทรกหรือบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่ม ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ซึ่งสาระของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) จึงสามารถสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ทั้ง 8 กลุ่มสาระ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษา และพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

4. กลุ่มสาระการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ (กรมวิชาการ. 2544: 5-7) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้ง 8 กลุ่มสาระเป็นตัวแปรอิสระในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานดังนี้ (กรมวิชาการ. 2544: 5-7)

ระดับช่วงชั้น

- กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

- สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการ การเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงาน อาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้าง พื้นฐานการคิดและเป็นกลุ่ยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วยสุขศึกษา และพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้าง พื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐาน การเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรมสุขศึกษาและพลศึกษา

กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศ อื่นๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้นสถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพ และการมีงานทำ

3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจรตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน แลปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

4. มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อ

เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

5. เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,200 ชั่วโมง
โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

สรุปได้ว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรไว้ 4 ช่วงชั้น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และ 1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

5. ทักษะ

ทัศนคติ (Attitude) มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ ทัศนคติเป็นเรื่องของการพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งบางอย่าง และมีการประเมินความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้น ความรู้สึกในทางบวกหรือทางลบที่เกิดขึ้นเป็นผลลัพธ์จากการประเมินทั้งหมด ซึ่งนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความของทัศนคติไว้หลายคำจำกัดความด้วยกันดังนี้

5.1 ความหมายของทัศนคติ

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้คล้ายคลึงกันดังนี้

คอตเลอร์ (Kotler. 2000: 175) กล่าวว่า ทัศนคติ คือ ความโน้มเอียงของการปฏิบัติและอารมณ์ของบุคคลที่ประเมินบางสิ่งบางอย่างว่าพอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นวัตถุหรือแนวคิด (idea) ก็ได้

เคนด์เลอร์ (สรวรักษ์ พุทธิฤทธิ์. 2547:12; อ้างอิงจาก Kendler. 1963: 572) กล่าวว่า ทัศนคติ คือ ภาวะความพร้อมของแต่ละบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรม ในทางสนับสนุนหรือต้านสถานการณ์บางอย่างต่อบุคคล ต่อสถาบันหรือต่อแนวคิดบางอย่าง อีกทั้งเป็นการผสมผสานหรือการจัดระเบียบของความเชื่อที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้เป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ

ชิฟแมน และคานุก (นุจรินทร์ ตรีมงคล. 2551: 9; อ้างอิงจาก Schiffman; & Kanuk. 2000: 200) ทศนคติ (Attitudes) หมายถึง ความโน้มเอียงที่เรียนรู้ เพื่อให้มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะที่พึงพอใจหรือไม่พอใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรืออาจหมายถึง การแสดงความรู้สึกภายในใจที่สะท้อนว่าบุคคลมีความโน้มเอียงพอใจหรือไม่พอใจต่อบางสิ่ง

ปัญญา แสนทวี (2539: 96) ได้ให้ความหมายทศนคติของครูต่อนักเรียนว่า เป็นความรู้สึก ความคิดเห็น ความนิยมชมชอบของครูผู้สอนที่มีต่อนักเรียน เมื่อครูผู้สอนได้พบเห็นการประพฤติปฏิบัติของนักเรียน ขณะอยู่ในชั้นเรียน ความรู้สึกที่มีต่อนักเรียนแสดงออกได้ 2 ลักษณะคือ ลักษณะทางบวก (Positive) เป็นลักษณะที่แสดง ความพอใจ เห็นด้วย นิยมชมชอบ ส่งเสริม และสนับสนุน พฤติกรรมนักเรียนที่แสดงออก กับลักษณะทางลบ (Negative) คือ ลักษณะที่แสดงถึงความเบื่อหน่าย ไม่พอใจ ไม่สนใจ ไม่เห็นด้วย ไม่ส่งเสริม และไม่สนับสนุนต่อการแสดงพฤติกรรมด้านต่างๆ ของนักเรียน

แสงเดือน ทวีสิน (2544: 366) กล่าวว่า ทศนคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวอาจจะเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ สภาพการณ์ เหตุการณ์ เมื่อเกิดความรู้สึก บุคคลนั้นจะมีการเตรียมพร้อมเพื่อมีปฏิกิริยาตอบโต้ไปในทิศทางหนึ่งตามความรู้สึกของตนเอง

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2548: 366) กล่าวถึง ทศนคติเป็นอชฌาสัย (Disposition) หรือ แนวโน้มที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้า ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งคน วัตถุ สิ่งของ หรือความคิด (Ideas) ทศนคติอาจจะเป็นบวก หรือลบ ถ้าบุคคลมีทศนคติบวกต่อสิ่งใด ก็จะมีพฤติกรรมที่จะเผชิญกับสิ่งนั้น ถ้ามีทศนคติลบก็จะหลีกเลี่ยง ทศนคติเป็นสิ่งที่เรียนรู้และเป็นการแสดงออกของค่านิยมและความเชื่อของบุคคล

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า ทศนคติ หมายถึง ความรู้สึก หรือความโน้มเอียงของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งทางบวกและทางลบ

5.2 องค์ประกอบของทศนคติ

แมคไกวร์; เชฟเวอร์ และบริฟ (ปัญญา แสนทวี. 2539: 75; อ้างอิงจาก McGuire. 1969: 155-156; Shaver. 1977: 168-170; & Brief. 1998: 15-17) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทศนคติไว้ 3 องค์ประกอบ คือ

1. ความรู้เชิงประมาณค่า (Cognitive Component) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้เกี่ยวกับ วัตถุ สิ่งของหรือเหตุการณ์ต่างๆ รวมทั้งความเชื่อของบุคคลต่อสิ่งเหล่านั้นว่าดีหรือเลว มีประโยชน์หรือโทษมากน้อยเพียงใด บุคคลส่วนใหญ่มักจะมีความรู้เชิงประเมินค่าสิ่งของต่างๆ เพียงเล็กน้อย เพราะอาจจะเป็นความรู้ที่ไม่ถูกต้องด้วยทำให้เกิดอคติ หรือมีทศนคติติดต่องานนั้นๆ ไม่ตรงกับความเป็นจริง เป็นผลทำให้เกิดผลเสียต่อบุคคลหรือส่วนรวมได้

2. ความรู้สึกทางอารมณ์ (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลในลักษณะชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้น การที่บุคคลรู้ว่าสิ่งใดมีประโยชน์บุคคลจะเกิดความรู้สึกชอบสิ่งนั้น และตรงกันข้ามถ้ารู้สึกว่สิ่งใดมีโทษบุคคลจะไม่ชอบหรือเกลียดสิ่งนั้น ส่วนใหญ่แล้วความรู้สึกพอใจของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถ้าเกิดขึ้นโดยตรงต่อตนเอง บุคคล ย่อมรู้สึก

พอใจมาก แต่ถ้าเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นที่ตนเองไม่รู้จัก หรือเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองไม่มากนัก บุคคลจะรู้สึกพอใจในสิ่งนั้นเพียงเล็กน้อย การที่บุคคลจะรู้สึกพอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมาก ทั้งๆ ที่สิ่งนั้นมีประโยชน์ต่อตนเองน้อยหรือไม่มีเลยแต่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม ประเทศชาติและมนุษยชาติก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นต้องเป็นผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง ฉะนั้นทัศนคติจึงเกี่ยวข้องกับเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยผ่านองค์ประกอบนี้

3. การมุ่งกระทำหรือความพร้อมกระทำ (Behavioral Intention Component) หมายถึง ความโน้มเอียงหรือความพร้อมที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนเอง ซึ่งความโน้มเอียงที่จะแสดงพฤติกรรมนี้เป็นไปแบบกว้างๆ ไม่เฉพาะเจาะจง การที่บุคคล จะแสดงพฤติกรรมได้อย่างเฉพาะเจาะจงขึ้นอยู่กับจิตลักษณะอื่นๆ ของบุคคลและสถานการณ์ บุคคลจะกระทำพฤติกรรมตามทัศนคติของตนเองก็เมื่อบุคคลนั้นมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง คือ มีเหตุผลทางจริยธรรมสูง มีความสามารถในการควบคุมตนเอง ส่วนบุคคลที่ขาดความเป็นตัวของตัวเองต้องพึ่งการควบคุมจากภายนอก เช่น การให้รางวัลและการลงโทษจากผู้อื่นหรือสังคมจะกระทำไปตามการชักจูงหรือบังคับจากผู้อื่นมากกว่าจะทำตามทัศนคติของตนเองต่อสิ่งนั้น

รวิวรรณ อังคนุรักษ์พันธ์ (2533: 12-13) ได้กล่าวว่ นักจิตวิทยาได้เสนอองค์ประกอบของทัศนคติไว้ 3 แนวทางดังนี้

1. ทัศนคติมีสามองค์ประกอบ คือ

1.1 องค์ประกอบด้านสติปัญญา หมายถึง องค์ประกอบด้านความเชื่อ ความรู้ ความคิด และความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อเป้าหมายของทัศนคติ

1.2 องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกชอบ-ไม่ชอบของบุคคลที่มีต่อเป้าหมายของทัศนคติ

1.3 องค์ประกอบด้านพฤติกรรม หมายถึง ความพร้อมหรือแนวโน้มที่บุคคลจะปฏิบัติต่อเป้าหมายของทัศนคติ

นักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งทัศนคติออกเป็นสามองค์ประกอบ คือ เครทซ์ (Kretch) พรุทซ์ฟิลด์ (Prutchfield) พอลเลเชย์ (Pallachey) และทริแอนด์ (Triandis)

2. ทัศนคติสององค์ประกอบ คือ

2.1 องค์ประกอบด้านสติปัญญา หมายถึง กลุ่มของความเชื่อที่บุคคลมีต่อเป้าหมายของทัศนคติจะเป็นตัวส่งเสริมหรือขัดขวางการบรรลุถึงค่านิยมต่างๆ ของบุคคล

2.2 องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลมี เมื่อถูกกระตุ้น โดยเป้าหมายของทัศนคติ

นักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งทัศนคติออกเป็นสององค์ประกอบ คือ โรเซนเบิร์ก (Ro-Senberg) และแคทซ์ (Katz)

3. ทัศนคติมีองค์ประกอบเดียว คือ อารมณ์ ความรู้สึกในทางชอบหรือไม่ชอบที่บุคคลมีต่อเป้าหมายของทัศนคติ

นักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งทัศนคติออกเป็นองค์ประกอบเดียว คือ เทอร์สโตน (Thur-Stone) อินสโก (Insko) เบม (Bem) ฟิชบายน์ (Fishbein) และไอเซน (Aizen) แนวทางการแบ่งองค์ประกอบของทัศนคติ 3 แนวทางดังกล่าว ปรากฏว่า แนวทางที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน คือ แนวทางที่เห็นว่า ทัศนคติมีองค์ประกอบเดียวเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก

5.3 ลักษณะทั่วไปของทัศนคติ

ทัศนคติเป็นเรื่องของความรู้สึกที่บ่งชี้ลักษณะทางจิตใจ และอารมณ์ของบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นลักษณะที่ไม่แสดงออกมาภายนอกให้บุคคลเห็นหรือเข้าใจก็ได้ ซึ่งร็วอร์ธ อังคณุรักษ์พันธุ์ (2533: 15) ได้สรุปลักษณะทั่วไปที่สำคัญของทัศนคติไว้ 5 ประการ

1. ทัศนคติเป็นเรื่องของอารมณ์ (Feeling) อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขหรือสถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลจะมีการกระทำที่เสแสร้งโดยแสดงออกไม่ให้ตรงกับความรู้สึกของตนเมื่อเขาารู้ตัวว่ามีคนสังเกต
2. ทัศนคติเป็นเรื่องเฉพาะตัว (Typical) ความรู้สึกของบุคคลอาจเหมือนกัน แต่รูปแบบการแสดงออกแตกต่างกันไป หรืออาจมีการแสดงออกที่เหมือนกันแต่ความรู้สึกต่างกัน
3. ทัศนคติมีทิศทาง (Direction) การแสดงออกของความรู้สึก สามารถแสดงออกได้สองทิศทาง เช่น ทิศทางบวกเป็นทิศทางที่สังคมปรารถนา และทิศทางลบเป็นทิศทางที่สังคมไม่ปรารถนา ได้แก่ ซื่อสัตย์-คดโกง รัก-เกลียด ชอบ-ไม่ชอบ ขยัน-ขี้เกียจ เป็นต้น
4. ทัศนคติมีความเข้มข้น (Intensity) ความรู้สึกของบุคคลอาจเหมือนกันในสถานการณ์เดียวกัน แต่อาจแตกต่างกันในเรื่องความเข้มที่บุคคลรู้สึกมากน้อยต่างกัน เช่น รักมาก รักน้อย ขยันมาก ขยันน้อย เป็นต้น
5. ทัศนคติต้องมีเป้า (Target) ความรู้สึกจะเกิดขึ้นลอยๆ ไม่ได้ เช่น รักพ่อ-แม่ ขยันเข้าชั้นเรียน ขี้เกียจทำการบ้าน เป็นต้น

ส.วาสนา ประवालพฤษ (2524: 5) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของทัศนคติไว้ดังนี้

1. ทัศนคติเป็นการเตรียมหรือความพร้อมในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทางที่ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งนั้นๆ ซึ่งการเตรียมนั้นจะเป็นการเตรียมภายในของจิตใจมากกว่าภายนอกที่จะสังเกต
2. สภาวะของความพร้อมจะตอบสนองนั้นเป็นลักษณะที่ซับซ้อนของบุคคลที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับ ชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งต่างๆ จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับอารมณ์ด้วยซึ่งเป็นสิ่งที่อธิบายไม่ค่อยได้และบางครั้งไม่มีเหตุผล
3. ทัศนคติไม่ใช่พฤติกรรม แต่เป็นสภาวะทางจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและเป็นตัวกำหนดแนวทางในการแสดงออกของพฤติกรรม
4. ทัศนคติไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่สามารถสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำนายหรืออธิบายทัศนคติได้

5. ทักษะที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ บุคคลจะมีทัศนคติในเรื่องเดียวกัน แตกต่างกันได้ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม ระดับอายุ เชื้อชาติ ปัญญา เป็นต้น

6. ทักษะมีความคงที่และแน่นอนพอสมควรแต่อาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อประสบ สภาพแวดล้อมใหม่ที่เหมาะสมแตกต่างไปจากเดิม

สรุปได้ว่า ทักษะคือการเห็นคุณค่าและประโยชน์ ความชอบ ความพอใจ และ การศึกษา เรียนรู้ ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วมีพฤติกรรมสนองตอบต่อสิ่งนั้น

6. ลักษณะองค์กร

ลักษณะองค์กรเป็นลักษณะเฉพาะของโรงเรียนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของครู แบ่งเป็น 2 ด้าน ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

6.1 บรรยากาศของโรงเรียน

มีนักวิชาการ และนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของบรรยากาศของโรงเรียน ไว้ดังต่อไปนี้

คิลเลียน (จันทราณี สงวนนาม. 2533: 71; อ้างอิงจาก Killian. 1968: 202-203) ให้ความเห็นว่าบรรยากาศขององค์กรก่อให้เกิดแรงจูงใจ ความพึงพอใจและความสำเร็จขององค์กร โดยชี้ให้เห็นว่าบรรยากาศเป็นผลที่เกิดจากการทำความเข้าใจกัน และสร้างทัศนคติที่ดีต่อกันในองค์กร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลังแห่งการยอมรับในความสำเร็จขององค์กร หรือต่อประสิทธิผลขององค์กร

บราวน์และโมเบอร์ก (กุหลาบ รัตนสังขธรรม. 2536: 47; อ้างอิงจาก Brown; & Moberg. 1980: 667) ได้กล่าวไว้ว่า บรรยากาศโรงเรียน หมายถึง กลุ่มลักษณะต่างๆ ในองค์กร ซึ่งผู้ปฏิบัติงาน ในองค์กรรับรู้ อันมีลักษณะดังนี้ เป็นการบรรยายลักษณะหรือสภาพขององค์กร เป็นเครื่องบ่งชี้ ความแตกต่างระหว่างองค์กร จะคงอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น และจะมีผลต่อพฤติกรรมของ ผู้ปฏิบัติงาน

ปัญญา คงศรี (2538: 14) อธิบายว่า บรรยากาศในโรงเรียน หมายถึง ความเข้าใจ หรือ การรับรู้ที่บุคคลหนึ่งมีต่อโรงเรียนที่ทำงานอยู่ และความรู้สึกของเขาที่มีต่อโรงเรียนจะอยู่ในรูปมิติ ต่างๆ เช่น ความเป็นตัวของตัวเอง การเปิดโอกาส โครงสร้าง การให้ผลตอบแทน ความเอาใจใส่ ความอบอุ่น และการให้การสนับสนุน

แคมเบลล์ และบีตตี้ (วิทยา เรืองวิญญูเวช. 2548: 17; อ้างอิงจาก Campbell; & Beaty. 1971: 101) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบบรรยากาศขององค์กร พบว่า การเน้นการฝึกอบรมและพัฒนา (Training and development emphasis) เป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งหมายถึง การที่องค์กรพยายาม สนับสนุนการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กรด้วยการจัดการฝึกอบรมและพัฒนาสอดคล้องกับ อาร์จิริส (อักษร เมธสุทธิ. 2540: 20-21; อ้างอิงจาก Argyris. 1959: 4) ที่ได้แบ่งองค์ประกอบของ

บรรยากาศองค์การ ไว้ 3 ด้าน ซึ่งด้านบุคลากร ประกอบด้วย ความต้องการ ค่านิยม และการได้รับการปฐมนิเทศ

เชียวชาญ อาศุวัฒนกุล (2527: 31-32) ได้ให้ทัศนะว่าบรรยากาศในองค์การเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาบุคลากร กล่าวคือ หากบรรยากาศมีลักษณะส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยแล้ว การพัฒนาบุคลากรก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่ถ้าหากบรรยากาศมีลักษณะตรงกันข้ามจะกลายเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ บรรยากาศดังกล่าว ได้แก่

1. การกำหนดนโยบายการพัฒนาบุคลากร ความสำคัญของนโยบายนั้นถือว่าเป็นปัจจัยที่ช่วยผลักดันหรือสร้างเงื่อนไขกับพนักงานในองค์การให้เห็นความสำคัญในการพัฒนาบุคลากร และมีแรงจูงใจจะพัฒนาตนเอง อย่างไรก็ตามนโยบายที่กำหนดไว้จะต้องได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารระดับสูงอย่างจริงจัง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วน

2. ปรัชญาของการจัดการ การจัดการแบบประชาธิปไตยในองค์การจะเอื้ออำนวยให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร องค์การจะต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ (Participative Management) รวมทั้งต้องเข้าใจพื้นฐานของบุคลากรว่าทุกคนมีความปรารถนาที่จะพัฒนาตัวเอง สร้างสรรค์ผลงาน แสวงหางานที่ท้าทายและต้องการรับผิดชอบงานที่สำคัญมากขึ้น

3. โครงสร้างขององค์การ ลักษณะสำคัญของโครงสร้างขององค์การที่ส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลากรต้องยืดหยุ่น กระจายอำนาจ มีอิสระและคล่องตัว ไม่พึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกมากนัก

4. นโยบายด้านการคลัง ได้แก่ งบประมาณสำหรับการพัฒนาบุคลากร ทั้งการจัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานต่างๆ ในองค์การ งบประมาณจะสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการที่แท้จริง ความสำคัญของการพัฒนาตนเองด้วย

เชอร์ริงตัน (Cherrington. 1994: 469-470) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า บรรยากาศองค์การเป็นคุณลักษณะหรือความเชื่อที่แบ่งแยกองค์การหนึ่งออกจากอีกองค์การหนึ่ง อาจหมายถึงบุคลิกภาพ อิทธิพลต่อพฤติกรรม บุคลากรจะมีความพึงพอใจในบรรยากาศบางองค์การมากกว่า และสามารถปฏิบัติงานได้ดีกว่าในองค์การอื่น

เบส และเบส ได้เสนอแนะกลยุทธ์พื้นฐานสำคัญ 2 ประการในการเพิ่มพลังใจให้กับครู อาจารย์ คือ การสร้างความเชื่อถือไว้วางใจ และการสร้างโครงสร้างต่างๆ ที่จะช่วยให้ครู อาจารย์ ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีที่สุด รวมทั้งกลยุทธ์ที่เพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเอง ความพึงพอใจ และแรงจูงใจถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพลังใจ สำหรับกลยุทธ์ต่างๆ ที่สามารถใช้เพิ่มพลังใจให้กับครู อาจารย์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (อรพินทร์ ชุชม. 2547: 15)

1. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เชื่อถือไว้วางใจ (Trust) ทำได้ดังนี้

1) การส่งเสริมการเปิดกว้าง (Encouraging Openness) เป็นการสร้างรูปแบบที่เปิดกว้าง ในปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู อาจารย์ ทุกรูปแบบ ดังนั้น บรรยากาศที่เปิดกว้าง ยอมรับและบริสุทธิ์ใจ จะพัฒนาความไว้วางใจ

2) เอื้ออำนวยให้เกิดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เป็นการส่งเสริมให้มีการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีการรับฟังซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจที่ชัดเจนถึงสิ่งที่บุคคลนั้นพูด

3) การเป็นตัวอย่างที่เข้าใจ การที่ผู้บริหารพยายามเข้าใจมุมมองของผู้อื่น และแสดงให้เห็นว่าตนเองไว้วางใจ และเคารพในการใช้วิจารณญาณทางวิชาชีพของครู

2. การสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนทางวิชาชีพ สามารถทำได้ดังนี้

1) ใช้เวลา สถานที่และเงินสำหรับการนำแนวคิดต่างๆ ไปดำเนินการใช้

2) ให้ความมั่นใจถึงแนวคิดและแผนการต่างๆ นั้นได้รับการเห็นคุณค่า

3) ปลดปล่อยให้มีกระบวนการทางการเจริญเติบโตดำเนินไป เช่น ไม่ควบคุม

และยอมให้มีความผิดพลาด

4) พร้อมที่จะรับฟังและอภิปรายประเด็นปัญหาต่างๆ

5) จัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนเป็นมิตรและเปิดเผย

ดังนั้น บรรยากาศของโรงเรียนเป็นสภาพที่สนับสนุนให้บุคลากรในโรงเรียนสามารถปฏิบัติงานได้ดี มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงาน มีการพัฒนาบุคลากร มีแหล่งความรู้ให้สามารถศึกษาหาความรู้เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน และมีการส่งเสริมให้มีการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

6.2 วัฒนธรรมโรงเรียน

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นองค์การทางการศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคม มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร วิธีชีวิตการดำเนินงานของบุคลากรในโรงเรียนถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ผู้บริหารที่มีความเข้าใจวัฒนธรรมในโรงเรียนของตนเป็นอย่างดี จะทำหน้าที่เป็นผู้นำในการเสริมสร้างวัฒนธรรมในหน่วยงานให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น วัฒนธรรมโรงเรียนจึงเป็นตัวช่วยให้บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจลักษณะการทำงาน การเลือกแนวทางที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหาและการปฏิบัติงานร่วมกัน

6.2.1 ความหมายวัฒนธรรมโรงเรียน

นักการศึกษา และนักวิชาการ ได้ให้ความหมายวัฒนธรรมโรงเรียนไว้ดังนี้

เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni. 1988: 103) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมโรงเรียนเป็นตัวกำหนดแนวทางการพิจารณาถึงสัญลักษณ์ กฎเกณฑ์ของพฤติกรรม พิธีการและแม้แต่เรื่องราวที่เล่าสู่กันฟัง ซึ่งเน้นถึงค่านิยม และความเชื่อว่า สมาชิกขององค์การจะต้องมีส่วนร่วมด้วย

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2531: 40) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมโรงเรียน หมายถึง แนวปฏิบัติในการแก้ปัญหาทั้งภายนอก และภายในโรงเรียน ซึ่งเคยใช้ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลานานพอสมควร และได้รับการถ่ายทอดสู่สมาชิกใหม่ของโรงเรียน เพื่อเป็นแนวปฏิบัติอันเป็นที่ยอมรับ ซึ่งครอบคลุมถึงแนวความคิด ความรู้สึก และการรับรู้ปัญหาต่างๆ

รัตนา ศิริขยานันท์ (2542: 22; อ้างอิงจาก Owens. 1987: 17) กล่าวว่า วัฒนธรรมโรงเรียนเป็นแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นที่ละเล็กละน้อย สม่่าเสมอ และกลายเป็นสิ่งหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ

จันทรา พักตร์เพียงจันทร์ (2547: 30) ได้สรุปวัฒนธรรมโรงเรียนว่า หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรม และปทัสฐานที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาภายในโรงเรียน จะเป็นแนวทางต่อการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน

ศิริพร ศีตีสาร (2551: 68) ได้สรุปไว้ว่า วัฒนธรรมโรงเรียน หมายถึง พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งแสดงออกเป็น ค่านิยมและความเชื่อร่วมกัน ซึ่งบุคลากรในองค์กรยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น การสร้างให้บุคลากรเชื่อว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร การยึดถือปฏิบัติทางด้านคุณภาพเดียวกัน การร่วมมือร่วมใจในการทำงานของทุกสายงาน มีการแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ร่วมกันในการทำงาน มีเกณฑ์การให้รางวัลที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมโรงเรียนเป็นค่านิยม และความเชื่อ ซึ่งบุคลากรในโรงเรียนยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นปทัสฐานและได้รับการยอมรับจากทุกคน

6.2.2 ลักษณะวัฒนธรรมโรงเรียน

วัฒนธรรมโรงเรียนเป็นเรื่องค่อนข้างจะนามธรรม เนื่องจากเกี่ยวข้องกับค่านิยมและความเชื่อของคนซึ่งเป็นสิ่งที่จะสังเกตเห็นได้ยาก จึงควรเข้าใจถึงลักษณะของวัฒนธรรมโรงเรียนเพื่อจะช่วยให้มองเห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งนักวิชาการมีความเห็นเกี่ยวกับลักษณะของวัฒนธรรมโรงเรียนไว้ดังนี้

สุนทร วงศ์ไวยวรรณ (2540: 14-20) เห็นว่าลักษณะวัฒนธรรมโรงเรียนมีดังนี้คือ

1. เป็นความเชื่อและค่านิยม และการกระทำของคนๆ เดียวแต่ละคนในหน่วยงาน อาจมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และการกระทำแตกต่างกันไป สิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่ใช่วัฒนธรรม เพราะไม่ใช่เป็นสิ่งที่มิหรือเห็นร่วมกันในกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง ดังนั้น วัฒนธรรมโรงเรียน จึงเป็นความคิด ความเชื่อ และค่านิยม ที่หลายคนยอมรับและนำไปปฏิบัติจนสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของคนที่อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันได้

2. เป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสั่งสม ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และการกระทำที่คนในหน่วยงานจำนวนหนึ่งยอมรับและมีอยู่ร่วมกันนั้นมิได้เกิดขึ้นภายในช่วงระยะ 2-3 วัน แต่ต้องอาศัยเวลาในการสั่งสม บ่มเพาะ ผ่านกาลเวลาแห่งการทดสอบและพิสูจน์จนเป็นที่ยอมรับร่วมกันแล้วว่าสามารถช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการของหน่วยงานได้

3. เป็นสิ่งที่สมาชิกขององค์กรเรียนรู้จากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในวัฒนธรรมองค์กรไม่ได้เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณของมนุษย์ หรือการถ่ายทอดทางพันธุกรรม แต่เป็นสิ่งที่สมาชิกองค์กรค่อยๆ เรียนรู้ละเล็กละน้อยนับตั้งแต่เริ่มเข้าทำงานในหน่วยงานนั้นพนักงานใหม่เรียนรู้วัฒนธรรมองค์กรผ่านกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เรียกว่า การหล่อหลอมขัดเกลาขององค์กร (Organizational Socialization) โดยหัวหน้าจะคอยชี้แนะวิธีคิดวิธีการทำงานและการวางตัวที่ถูกต้อง วัฒนธรรมองค์กรยังเรียนรู้ได้จากการฝึกอบรมขององค์กรและการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการ

สังเกตพฤติกรรมของหัวหน้างานและหลักเกณฑ์การได้ความดีความชอบอีกด้วย ผลจากการเรียนรู้วัฒนธรรมองค์การทำให้พนักงานรู้ว่าตนควรมีพฤติกรรมอย่างไรในสถานการณ์ต่างๆ ทำให้สามารถอยู่ร่วมและเป็นที่ยอมรับของคนอื่นในหน่วยงานได้

4. เป็นสิ่งที่สมาชิกองค์การไม่ค่อยตระหนักถึง หลังจากทีวัฒนธรรมองค์การได้ผ่านกาลเวลาแห่งการทดสอบจนเป็นที่ยอมรับจากคนในองค์การจำนวนหนึ่งแล้วว่าสามารถช่วยแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการของหน่วยงานได้ คนในองค์การก็จะคิด เชื่อ และทำสิ่งนั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าเป็นระยะเวลานานจนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาไป นั่นย่อมหมายความว่าสิ่งที่คิดหรือกระทำนั้นกลายเป็นสามัญสำนึกที่สมาชิกองค์การกระทำไปโดยอัตโนมัติ โดยไม่ได้คิดถึงการใช้มือของธรรมเนียมบรรทัดฐานของวัฒนธรรม

5. การสื่อสารถึงวัฒนธรรมองค์การพึงพาการใช้สัญลักษณ์ สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนหรือสื่อสารความหมายถึงอีกสิ่งหนึ่ง สัญลักษณ์ที่หน่วยงานนิยมใช้ ได้แก่ ภาษา พิธีการ เรื่องเล่า เพลงประจำหน่วยงาน การใช้สัญลักษณ์เนื่องจากสิ่งที่หน่วยงานพยายามถ่ายทอดให้แก่พนักงานใหม่ เช่น ค่านิยม ความเชื่อ แนวทางการทำงานที่หน่วยงานคาดหวัง มักเป็นเรื่องที่เป็นนามธรรม ส่วนสัญลักษณ์ที่มีลักษณะที่เห็นได้ชัดเจกว่าสิ่งที่หน่วยงานพยายามสื่อความหมาย นอกจากนี้ การใช้สัญลักษณ์ เช่น จัดพิธีมอบรางวัล มักจะทำให้พนักงานยอมรับได้ง่ายกว่าประทับใจมากกว่าและจดจำอยู่ในจิตใจได้ยาวนานกว่าการให้พนักงานอ่านข้อความที่ต้องการสื่อ จากคู่มือการทำงานหรือจดหมายข่าวประชาสัมพันธ์

6. เป็นสิ่งที่ปรับตัวเปลี่ยนแปลงได้ การเกิดวัฒนธรรมองค์การต้องใช้เวลาในการพัฒนาจนเป็นหนทางที่กลุ่มยอมรับว่าช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการของกลุ่มได้ ดังนั้นวัฒนธรรมองค์การที่เกิดขึ้นจึงมักติดตรึงไปกับกลุ่มและเปลี่ยนแปลงได้ค่อนข้างยากอย่างไรก็ตามวัฒนธรรมองค์การเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งสามารถปรับตัวเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป

ศีล (สุรศักดิ์ หลาบมาลา. 2531: 40-41; อ้างอิงจาก Deal) ได้ให้ความเห็นว่า ลักษณะของวัฒนธรรมโรงเรียน คือ แนวปฏิบัติที่จะพบเห็นได้ในโรงเรียน ซึ่งแยกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. ค่านิยมร่วม (Shared Values) เป็นอุดมการณ์ ปรัชญา เป้าหมายของโรงเรียน เช่น เรียนดี กีฬาเด่น มารยาทงาม เป็นต้น
2. วีรบุรุษ (Heroes) หมายถึง บุคคลที่เป็นที่นิยมชมชอบหรือกล่าวขวัญถึงของครู อาจารย์ นักเรียน หรือแม้แต่บุคลากรโรงเรียน มีการเล่าสู่กันฟังเป็นประจำ
3. พิธีการ (Rituals) คือ แนวปฏิบัติที่ทำเป็นประจำ เช่น ครูรับประทานอาหารร่วมกัน
4. งานพิธี (Ceremonies) เช่น พิธีแจกประกาศนียบัตร เลี้ยงส่งอาจารย์ เป็นต้น
5. สาระเรื่องราวต่างๆ (Stories) แต่ละโรงเรียนมักมีเรื่องเล่าสู่กันฟัง เช่น เรื่องของบุคลากรในโรงเรียนทั้งในแง่ดีและแง่ไม่ดี

6. เครือข่ายงานวัฒนธรรม (Cultural Network) ภายในโรงเรียนจะมีกลุ่มบุคคลที่รวมกันอย่างไม่เป็นทางการ สื่อสารกันภายในอย่างไม่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่พยายามปกป้องรักษาแนวทาง เป็นกลุ่มที่พยายามปกป้องรักษาแนวทางปฏิบัติเดิมไว้ ไม่อยากให้มีอะไรเปลี่ยนแปลง เพราะเกรงว่าการเปลี่ยนแปลงจะกระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่เคยได้รับอยู่ ตลอดทั้งไม่อยากจะทำอะไรมากเกินไปกว่าที่ทำอยู่แล้ว

ศิริพร ศีตีสาร (2551: 66-67) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญบางประการของวัฒนธรรมโรงเรียนไว้ดังนี้

1. เป็นแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Pattern of Learned Behavior) พฤติกรรมบางอย่างเกิดจากการเรียนรู้ และพฤติกรรมบางอย่างก็ได้รับเป็นมรดกตกทอด (พันธุกรรม) แต่ในความหมายของวัฒนธรรมแล้วจะไม่ใช้พฤติกรรมที่ได้รับตกทอดมา และไม่ใช้พฤติกรรมที่เกิดจากสัญชาตญาณ บุคคลได้เรียนรู้พฤติกรรมอย่างมีจิตสำนึก โดยผ่านตัวแทนต่างๆ อาทิ พ่อ แม่ เพื่อน โรงเรียน บ้าน สถาบันต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และก่อให้เกิดอิทธิพลโดยตรงและโดยทางอ้อมต่อบุคคลในสังคม พฤติกรรมการเรียนรู้มีกระสวน หรือความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่ประกอบขึ้น ถ้าแยกพฤติกรรมออกเป็นการกระทำต่างๆ เราจะพบว่า การกระทำไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นเพราะความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และจัดรูปแบบกระสวนขึ้น กระสวนของพฤติกรรมนี้ไม่ใช่เพียงบุคคลแต่ละคนมีความสัมพันธ์กับสมาชิกของกลุ่มต่างๆ เท่านั้น แต่รวมถึงกระสวนพฤติกรรมของแต่ละบุคคลที่ต้องเป็นทั้งสองฝ่าย มีการเสนอ มีการสนองซึ่งกันและกันก่อให้เกิดเป็นภาพรวมๆ ขึ้นในสังคม เช่น พฤติกรรมของสามีและภรรยา ซึ่งเป็นกระบวนการของความสัมพันธ์โดยแต่ละฝ่ายก็มีกระสวนพฤติกรรมของตนเองด้วย

2. เป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกัน (Chaired by Member of Society) พฤติกรรมการเรียนรู้ และผลของการเรียนรู้มิได้เป็นสมบัติของคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นของสมาชิกของสังคม และถือปฏิบัติร่วมกัน การรับนำมาปฏิบัติจะมีระดับไม่เท่าเทียมกัน ขึ้นอยู่กับการเลือก หรือการบังคับ ถ้าในสังคมใดมีการบังคับอย่างรุนแรง บุคคลนั้นจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

3. เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา (Transmitted Among the Member of Society) พฤติกรรมการเรียนรู้เป็นการสืบทอดจากช่วงอายุหนึ่งไปยังอีกช่วงอายุหนึ่ง และแพร่กระจายระหว่างสมาชิกของสังคมโดยสัญลักษณ์ คือ ภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด ซึ่งอาจแสดงออกในรูปของคำพูด การเขียน หรือการสลักจารึกไว้ในที่ต่างๆ ตามความเหมาะสมในเวลานั้นๆ สัญลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้สึก ทศนคติ ความคิดเห็นต่างๆ เพื่อความเข้าใจระหว่างกันของสมาชิกในสังคม

4. สร้างความพอใจให้แก่มนุษย์ได้ (Culture is Gratifying) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมา เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น แต่ความต้องการดังกล่าวยังไม่เป็นที่เพียงพอ ความพอใจที่ได้รับจะรวมถึงความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย การพัฒนาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นมูลฐานซึ่งแต่เดิมอยู่ในรูปแบบง่าย ๆ มาอยู่ในรูปที่ประณีต สวยงามมากขึ้น

5. เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ (Culture is Adaptive) วัฒนธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่คงที่ แต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ได้ปรับปรุงแก้ไขอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความเจริญ ก้าวหน้าทางวิชาการเทคโนโลยีต่างๆ ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายและกว้างขวาง ตลอดทั้งความเจริญก้าวหน้าทางด้านการติดต่อสื่อสาร ทำให้วิถีการดำเนินชีวิต พฤติกรรมของคนในสังคมหนึ่งได้รับการปรับเปลี่ยนไปตามการแพร่กระจายของวัฒนธรรมและอยู่ในอัตราที่เร็วขึ้น

6. เป็นผลรวมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Culture is Integrative) วัฒนธรรมของชาติหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง เป็นผลรวมของแบบแผนหรือแนวทางดำเนินชีวิตโดยการนำองค์ประกอบย่อยๆ ของวัฒนธรรมหลายๆ อย่างมาผสานกัน แม้ว่าวัฒนธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกัน จะดึงกันไปคนละทิศละทาง แต่ก็มีแนวโน้มที่จะมีความแน่นอนและประสานกันเพื่อให้สังคมอยู่ได้

7. เป็นรูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องยึดถือปฏิบัติตาม (Ideal Form of Behavior) รูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิต สิ่งใดที่สมาชิกของสังคมเห็นว่าดี มีความเหมาะสม สิ่งนั้นจะกลายเป็นรูปแบบที่ทุกคนยึดถือและปฏิบัติตามในทางกลับกันสิ่งใดที่สมาชิกของสังคมเห็นว่าไม่ควร ไม่เหมาะสมก็จะไม่ถือปฏิบัติ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนสิ่งที่สังคมคาดหวังหรือเป็นแบบในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

8. เป็นลักษณะเหนืออินทรีย์ (Super Organic) ลักษณะดังกล่าว Herbert Spencer นำมาใช้เป็นคนแรก ต่อมา Kroeber ได้ศึกษาเพิ่มเติมอย่างมีหลักการ โดยเปรียบเทียบวัฒนธรรมว่าเป็นลักษณะที่อยู่เหนือจากอินทรีย์ (Organic) อินทรีย์ หมายถึง ตัวตน รูปร่าง หรือสาร ลักษณะที่อยู่เหนืออินทรีย์คือลักษณะที่อยู่เหนือสภาพธรรมชาติหรือสัจชาตญาณของเอกกัตบุคคล ลักษณะดังกล่าวช่วยให้มนุษย์รู้จักการเรียนรู้และทำให้มีชีวิตรอดได้ทั้งทางกายภาพและทางสังคม

ดังนั้น วัฒนธรรมโรงเรียน เป็นพฤติกรรมที่บุคลากรในโรงเรียนร่วมกันปฏิบัติสืบต่อกันมาตามความเชื่อ ค่านิยม และปทัสถานของโรงเรียนจนเป็นที่ยอมรับ เช่น การร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงาน ความสมัครสมานสามัคคีของบุคลากร ความเคารพสิทธิของกันและกัน ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีน้ำใจซึ่งกันและกัน การให้ความเคารพในกฎกติกาของโรงเรียน

7. ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์กรกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การทำงานให้ประสบความสำเร็จ เริ่มต้นที่ความคิด ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับงาน ความรู้สึกที่ดีต่อการทำงาน ลงมือกระทำงานด้วยความรู้สึกสดชื่น ตื่นตา ตื่นใจ ผลงานที่ทำด้วยความตั้งใจดีก็จะออกมาดี (อารีย์ พันธมณี. 2541: 9) บุคคลจะมีพฤติกรรมแบบไหนนั้น ก็สามารถดูได้จากทัศนคติ (อรรถพล ระวังโรจน์. 2547: 34) ทัศนคติเป็นดัชนีที่จะชี้แนวทางในการแสดงพฤติกรรม กล่าวคือ ถ้ามีทัศนคติที่ดีก็มีแนวโน้มที่จะเข้าหา หรือแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ตรงกันข้ามถ้ามีเจตคติที่ไม่ดีก็มีแนวโน้มที่จะไม่เข้าหา โดยถอยหนีหรือต่อต้านการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ (กมลรัตน์ หล้าสูงรังษ).

2528: 231) ทศนคติไม่ใช่พฤติกรรม แต่เป็นสภาวะของจิตใจ ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและเป็นตัวกำหนดแนวทางในการแสดงออกของพฤติกรรม (ส. วาสนา ประवालพฤษ์. 2524: 5) ในทางสนับสนุนหรือต้านสถานการณ์บางอย่างต่อบุคคล ต่อสถาบันหรือต่อแนวคิดบางอย่างอีกทั้งเป็นการผสมผสานหรือการจัดระเบียบของความเชื่อถือที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้เป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ (สรวงรักษ์ พุฒิฤทธิ์. 2547: 12; อ้างอิงจาก Kendler. 1963: 572)

การที่บุคคลจะดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่ ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2550ข: 129)กล่าวว่า ครูที่มีอุดมการณ์ ผู้ปกครองที่อยากให้การสนับสนุน ถ้าเราจะปลูกฝังเด็กให้ใช้ชีวิตพอเพียงหรือโรงเรียนไหนอยากนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ เพราะท่านเห็นคุณค่า มีความศรัทธาก็สามารถทำได้เลย โดยไม่ต้องรอคำสั่งหรือนโยบาย พัฒนาการ จัตรวิโรจน์ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ได้แก่ เจตคติต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียน และรายวิชาที่สอน

ลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศในโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน มีส่วนเสริมแรงสนับสนุนในการทำงานเป็นอย่างดี การทำงานในองค์กรที่มีบรรยากาศในโรงเรียนที่ดี เป็นแหล่งที่สามารถศึกษาหาความรู้ และเพิ่มเติมประสบการณ์ในการทำงาน ย่อมส่งผลให้บุคลากรมีความสามารถและพัฒนาความสามารถได้เต็มตามศักยภาพ นโยบายขององค์กรจึงมีส่วนสำคัญในการตอบสนองการพัฒนาตนเองของบุคลากรให้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านอาชีพ โดยการส่งเสริมให้สมาชิกทุกระดับ ให้ได้รับการพัฒนาตามความเหมาะสมกับงานในหน้าที่รับผิดชอบ โดยวิธีที่แตกต่างกันไป ตามลักษณะงาน (ทองศรี กำภู ณ อยุธยา (2540: 167-169)

การจัดโครงการอบรมให้บรรลุผลสำเร็จ หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขึ้นอยู่กับลักษณะองค์กร ซึ่งประกอบด้วยนโยบายองค์กร โครงสร้างระบบงานขององค์กร ความสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน หรือบรรยากาศในหน่วยงานทั้งกับผู้บริหารและกับบุคลากร ลักษณะงานที่ตรงกับบุคลากร รวมถึงค่าตอบแทนด้วย (สมชาติ กิจยรรยง. 2544: 17) ความสัมพันธ์ของบุคลากรที่มีต่อองค์กร และนโยบายการบริหาร มีความสัมพันธ์ต่อการดำเนินงานในองค์กร (ดวงฤดี ร่อนแก้ว. 2548: บทคัดย่อ) สอดคล้องกับคิลเลียน (Killian. 1968: 202-203) ที่กล่าวว่าบรรยากาศในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมให้ครูมีการจัดการเรียนการสอนที่ดี บรรยากาศของโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการเกิดแรงจูงใจ ความพึงพอใจ ตลอดจนความสำเร็จของการปฏิบัติงาน และอุดม อินทา (2544: 22) กล่าวว่า โรงเรียนคือองค์กรหรือสถาบันที่มีหน้าที่ด้านการให้การศึกษามีการจัดการอย่างมีระบบ มีโครงสร้างและหน้าที่อย่างเป็นทางการ มีการวางแผน วางกฎระเบียบ ข้อบังคับให้บุคลากรที่ทำงานร่วมกันในโรงเรียนได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน ทุกคนต่างก็จะหล่อหลอม ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อและพฤติกรรมไปในแนวเดียวกัน ซึ่งทุกคนต่างก็ให้การยอมรับและยึดถือปฏิบัติ

สืบต่อกันมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียน ที่มีผลต่อการช่วยให้บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจลักษณะการทำงาน รู้จักเลือกใช้วิธีปฏิบัติงานและการบริหารงานในโรงเรียน เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและความสำเร็จร่วมกัน จากแนวคิดดังกล่าวเห็นได้ว่าองค์กรมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของบุคลากรในด้านการงาน และการพัฒนาตนเอง ดังที่ ศิริพร ศีตีสาร (2551: 109) พบว่า บรรยาภาคนในโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

นิตติยา มินสาคร (2542: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง แนวคิดตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ในหลักคำสอนศาสนาอิสลาม ผลการศึกษาพบว่า หลักคำสอนศาสนาอิสลามที่สอดคล้องกับแนวคิดตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสนองวัตถุประสงค์หลัก 7 ประการคือ 1) การประหยัด 2) ความขยัน 3) ความอดทน 4) ความเสียสละ 5) ความสามัคคี 6) ความซื่อสัตย์ และ 7) รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากวัตถุประสงค์หลัก 7 ประการ ที่คำสอนของศาสนาอิสลามสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงนี้ทำให้อิสลามิกชนสามารถนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม เพื่อช่วยแก้ไขวิกฤติเศรษฐกิจที่กำลังประสบอยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

กิริตวิวัฒน์ อัครเส (2543: 71) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านห้วยชัน ประกอบด้วย ปัจจัยต่างๆ คือ สภาพทางภูมิศาสตร์ของโรงเรียนอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรและมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรได้ตลอดปี ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มุ่งมั่นในการทำงาน ขยันขันแข็งเอาใจใส่งานในหน้าที่ และเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ครูทุกคนในโรงเรียนเอาใจใส่งานในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมาย และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ นักเรียนมีความรับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนเอง กรรมการโรงเรียนให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการพัฒนาโรงเรียน และในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน และประการสำคัญโรงเรียนบ้านห้วยชันได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานทางราชการและหน่วยงานภาคเอกชน ทั้งทางด้านวิชาการและเงินทุน

ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ มีการปฏิบัติและปัญหาในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งด้านการเตรียมการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการกำกับ

ติดตามและประเมินผลความต้องการที่สำคัญในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการนี้ได้แก่ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร สถานที่ งบประมาณ และพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การบูรณาการโครงการเศรษฐกิจพอเพียงกับรายวิชาต่างๆ และการกำกับติดตาม ประเมินผลอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ

สมศักดิ์ ลาติ (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินงานการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ปานกลาง ในด้านการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และการหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนโครงการ ส่วนด้านการวางแผนวิชาการและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และปัญหาการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการใช้ทรัพยากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านการหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนโครงการ และด้านการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนด้านการวางแผนวิชาการ และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีปัญหาในระดับน้อย

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ครูมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 44.3 อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.5 และอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 21.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของครู ได้แก่ 1) เจตคติต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง 2) การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน 3) การสนับสนุนจากโรงเรียน และ 4) รายวิชาที่สอน เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติถดถอยพหุคูณ พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถทำนายการปฏิบัติบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงได้ร้อยละ 18.80 ในการปฏิบัติหน้าที่ของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีปัญหาในด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านผู้บริหารและผู้ร่วมงาน

ดวงพร เจริญสุข และคนอื่นๆ (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชาชนในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาพฤติกรรมและความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อระบบเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐบาลสนับสนุนระบบเศรษฐกิจพอเพียงต่อไปในภาวะสังคมปัจจุบันและส่วนใหญ่ เห็นความสำคัญต้องการนำระบบเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและยังช่วยทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นและส่วนใหญ่ประชาชน เห็นควรนำระบบเศรษฐกิจพอเพียงองค์กรในทุกๆ หน่วยงานควรส่งเสริมให้ประชากรใช้ชีวิตแบบพอเพียงไม่ใช้จ่ายเกินตัวรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนใหญ่ประชาชนต้องการที่จะให้รัฐบาลส่งเสริมด้านเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าและสอดคล้องกับภาวะ ปัจจุบันในด้านการลงทุน ผลกำไร เพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนในประเทศสูง และการจ้างงานสูง

วีระ ปันทรัพย์ (2551: 91-92) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของครูโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร อำเภอเมืองสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของครูโรงเรียน

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร อำเภอเมืองสมุทรสาคร โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านสื่อการสอนและแหล่งเรียนรู้

ศิริพร ศีตสาร (2551: 109) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของครูโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ครูโรงเรียนเอกชนมีการปฏิบัติในการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านการพึ่งตนเอง ด้านการทำงานและการแก้ปัญหา ด้านการแสวงหาความรู้เพื่อใช้ในการทำงาน และด้านการพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิต อยู่ในระดับมากทุกด้าน
2. ครูโรงเรียนเอกชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยองค์การ ด้านบรรยากาศองค์การ และด้านวัฒนธรรมองค์การ อยู่ในระดับมากทุกด้าน
3. ครูโรงเรียนเอกชนมีความพึงพอใจเกี่ยวกับปัจจัยแรงจูงใจ ด้านความต้องการเพื่อการดำรงชีวิต ด้านความต้องการความสัมพันธ์ และความต้องการความเจริญก้าวหน้า อยู่ในระดับมากทุกด้าน
4. ปัจจัยด้านองค์การ และปัจจัยด้านแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พงศ์ รัตนะ (2551: 102) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการใช้จ่ายตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการใช้จ่ายตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และความพอประมาณ

8.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย จึงยังไม่พบงานวิจัยในต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงศึกษางานวิจัยที่ใกล้เคียงกับงานวิจัยนี้เป็นหลัก

เฮิร์ท (Hert. 1987: Abstract) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบในเส้นทางอาชีพครูและทัศนคติต่อการทำงาน โดยพบว่า ความสนใจในอาชีพการสอนเป็นสิ่งที่ดึงดูดและส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา ซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายของแผนงานมุ่งไปทั่วประเทศ บันไดเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพการสอนเป็นบางส่วนของกระบวนการเคลื่อนไหวของการปฏิรูปการสอน แม้ว่าบันไดความก้าวหน้าในอาชีพสามารถเป็นความเปลี่ยนแปลงที่มีนัยสำคัญในแนวทางของการปฏิบัติงานด้านการสอนและ

ในอาชีพที่ได้ทำงาน ได้มีการปฏิรูปที่หลากหลายต่ออาชีพการสอน การศึกษาของบัณฑิตความก้าวหน้าในอาชีพที่ถูกกำหนดให้มีผลต่อโครงสร้างการทำงาน และโอกาสทางอาชีพของครูที่ถูกกำหนด เพื่อการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งโดยการออกแบบเพื่อให้มีผลกระทบต่อทัศนคติของครูเกี่ยวกับการทำงาน และในอาชีพของพวกเขา ปัจจัยที่มีส่วนร่วมกับทัศนคติของครูได้ถูกนำมาตรวจสอบ และความแตกต่างในทัศนคติระหว่างครูในการทำงานในอาชีพที่หลากหลาย ระดับของการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงและระดับของการสอน จากการศึกษาพบว่าครูมีความแตกต่างในการสนองตอบของพวกเขาคือความพยายามในการทำงานในเส้นทางบัณฑิตความก้าวหน้าในอาชีพ ผลกระทบจากการปฏิรูปในการปฏิบัติงานในโรงเรียน การควบคุมกำกับเพื่อนร่วมงาน โอกาสความก้าวหน้าในอาชีพ และความมั่นคงทางโอกาสในอาชีพ ทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องต่อการศึกษาวิจัย ทั้งนี้เพื่อโครงสร้างอนาคตและการประเมินเส้นทางบัณฑิตอาชีพครู ซึ่งเป็นการพยายามออกแบบเพื่อเป้าหมายของครูที่พวกเขาได้ถูกกำหนดในการนำมาอธิบายในการศึกษานี้

พี เอ็ม (P.M. 1994: Abstract) ได้ศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตครูในการทำงาน: การบูรณาการประสบการณ์ทำงาน , จิตวิทยา และคุณธรรมจริยธรรม โดยต้องการค้นหาคำตอบว่าอะไรคือประสบการณ์ทำงานในด้านบวกและด้านลบที่ครูได้รายงาน และทำอย่างไรจะจัดสรรประสบการณ์เหล่านี้ไปสู่คุณภาพของพวกเขานี้ในชีวิตการทำงาน การศึกษานี้เป็นรายงานการวิเคราะห์โครงสร้างการศึกษาที่ควบคุมโดยข้อมูลแบบสอบถามที่ได้รับระหว่างการศึกษาใน 3 เรื่องการศึกษา จากครูอาสาสมัครจำนวน 1,539 คน ซึ่งเป็นครูโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา การขาดภาพในการรับรู้การวิจัยศึกษาคุณภาพชีวิต คือ สมมุติฐานที่เป็นความเสียใจเชิงจิตวิทยา และคุณธรรม จริยธรรมที่น่าจะแยกผลลัพธ์ของประสบการณ์การทำงานทั้งในด้านบวกและด้านลบ ผลการศึกษาได้ยืนยันถึงความเสียใจในเชิงจิตวิทยา และการปฏิบัติด้านคุณธรรม จริยธรรมในมิติที่แตกต่างของ 3 ตัวแบบสมการโครงสร้างที่สมดุลกันได้แสดงประสบการณ์ของครูในด้านบวกที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งมีมากกว่าความเสียใจเชิงจิตวิทยา ขณะที่ประสบการณ์ทำงานด้านลบของครูที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนเป็นความเสียใจที่ผิดพลาดในเชิงจิตวิทยามากกว่าคุณธรรม จริยธรรม

กรีท (Geert. 1993: Abstract) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเรื่องราว ความเข้าใจในชีวิตจากเรื่องราวอาชีพไปสู่การพัฒนาวิชาชีพครู โดยพบว่า เมื่อความเข้าใจในการพัฒนาวิชาชีพครู เรื่องราวในอาชีพได้ถูกนำมารวบรวมจากครูจำนวน 10 คน ผู้ซึ่งมีประสบการณ์ในระดับประถมศึกษา Flemish โดยใช้การสัมภาษณ์ข้อมูลโครงสร้างชีวิตประวัติ มีการกำหนดกรอบความพยายามของครูเพื่อความมั่นคงในอาชีพ และความรู้สึกในความไม่มั่นคงในอาชีพ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงการศึกษาในชีวิตประวัติโดยการเล่าเรื่อง เพื่อให้เห็นภาพของความเป็นไปได้ เพื่อความเข้าใจและนำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพจากมุมมองของครู

ฮ็อพคินส์ และสทอร์น (Hopkins; & Storn. 1996: Abstract) ได้ศึกษาคุณภาพครูคุณภาพโรงเรียน กับความเกี่ยวข้องกันนโยบายและภาพลักษณ์ในระดับนานาชาติ โดยคณะผู้วิจัยมองว่าครูเป็นหัวใจของการปรับปรุงการศึกษาฉะนั้นประโยชน์ต่าง ๆ ย่อมส่งผลต่อนักเรียน ซึ่งเป็น

ผลของนโยบายการศึกษาที่ต้องการให้ครูมีศักยภาพและความสามารถ ด้วยเหตุผลนี้ ศูนย์วิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษา (Centre for Educational Research and Innovation) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบนโยบาย โดยมีเป้าหมายเพื่อการปรับปรุงคุณภาพครู การศึกษาวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นสิ่งที่ค้นพบของการศึกษาของประเทศในปี 1993 ด้วยการอธิบายกรอบแนวคิดการศึกษาของ OECD รายงานการศึกษาประกอบด้วยการวิเคราะห์ในครั้งแรก ซึ่งเป็นการกำหนดกิจกรรมของครูที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง และครั้งที่ 2 จะบ่งบอกคุณลักษณะหลักของโรงเรียนที่ครูปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนนั้น คุณลักษณะหลักของเหล่าครูคุณภาพสูงที่มีความโดดเด่น คือ หน้าที่การรับผิดชอบในการทำงาน ความรักที่มีต่อเด็ก ความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอน และความหลากหลายของรูปแบบในการสอน ความสามารถในการสร้างการมีส่วนร่วมร่วมกับครูคนอื่น ๆ และศักยภาพความสามารถในการสนองตอบและการนำเสนอ ส่วนคุณภาพของโรงเรียนที่สนับสนุนครูคุณภาพสูง ได้แสดงให้เห็นในกรณีศึกษาหลายกรณี คือ การมีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องค่านิยมและวิสัยทัศน์ องค์กรเพื่อการสอนและการเรียนรู้ การเชื่อมโยงในการบริหารจัดการภาวะผู้นำทั้งแบบเป็นทางการและไม่ใช่เป็นทางการ การพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา และความสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพกับชุมชนและท้องถิ่น หลักฐานของข้อเสนอแนะในกรณีศึกษา คือ คุณภาพครูในความเป็นลักษณะปัจเจกบุคคลของครู ความเป็นเอกเทศของโรงเรียน และนโยบายภายนอกในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

บอยลัน และแม็คสวัน (Boylan; & Mcswan. 1998: Abstract) ได้ศึกษาเรื่อง การอยู่อาศัยในระยะยาวของครูในเขตพื้นที่ห่างไกล ใครคือพวกเขา โดยการศึกษามุ่งไปที่ประเด็นของการสรรหา และการดูแลรักษาครูในเขตพื้นที่ห่างไกล (ชนบท) และถูกโดดเดี่ยว เรื่องนี้ได้รับความสนใจในออสเตรเลีย และอเมริกาเหนือ ข้อค้นพบจากการวิจัยมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและแผนงานที่มุ่งไปสู่การฝึกอบรมในความหลากหลายของโปรแกรมการฝึกอบรม อย่างไรก็ตามความสนใจในจุดเล็ก ๆ น้อยนี้เกี่ยวกับการที่ครูพักอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ห่างไกลในระยะยาว และทำไมพวกเขามีความพึงพอใจที่ได้อาศัยในสถานที่ห่างไกลเช่นนี้ ซึ่งมีการค้นพบอีกว่าขณะที่บุคคลอื่นในวิชาชีพอื่นไม่มีความพอใจที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลในระยะยาว รายงานนี้วิเคราะห์การศึกษาที่ได้ศึกษามาโดยเปิดเผยว่ามีความแปรปรวนอย่างมากในการนิยามคำว่า “การอาศัยอยู่ระยะยาว” จากการศึกษาสำรวจครูในเขตพื้นที่ห่างไกลจำนวน 427 คน ผู้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาปัจจุบันมาเป็นเวลาอย่างน้อย 6 ปี และไม่มีแผนที่จะโยกย้ายตัวเองภายใน 12 เดือน การวิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั้งก่อนเข้ามาสู่วิชาชีพครู และในช่วงของการปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพด้านการศึกษา ความพึงพอใจข้อตกลงร่วมกันและชุมชน ข้อมูลที่ได้ปรากฏว่า ครูมีความพึงพอใจในวิชาชีพ มีการรวมกลุ่มกับชุมชน ครอบครัวของชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกับครู โดยครูมีความสุขกับวิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่ห่างไกล (ชนบท) ผลที่ได้รับจากการศึกษา เป็นข้อมูลสำหรับการศึกษาครูและกระบวนการคัดเลือกครูต่อไป

จอห์นสัน และ บิริคแลนด์ (Moore; & Birkeland. 2003: Abstract) ได้ศึกษา การนำไปสู่ “ความรู้สึกรักของความสำเร็จ” ครูใหม่อธิบายการตัดสินใจต้องอาศัยการตัดสินใจต่ออาชีพของพวกเขา โดยบทความนี้อยู่บนข้อมูลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการศึกษาเรื่องพัฒนาการของบุคคลเป็นนักศึกษา โดยการสัมภาษณ์ครูใหม่จำนวน 50 คน ใน Massachusetts ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นเหตุผลของผู้ตอบที่ใช้ชีวิตโดยพักอาศัยอยู่ในโรงเรียนของพวกเขา การย้ายมายังโรงเรียนใหม่หรือออกจากโรงเรียนในสังกัดภาครัฐที่ได้ปฏิบัติการสอนภายใน 3 ปีแรก ของครูใหม่ อย่างไรก็ตามการปฐมนิเทศในอาชีพครูของผู้ตอบการสัมภาษณ์ในเรื่องสภาพการณ์ทางการเงิน และการเตรียมตัวของพวกเขา ในการแสดงบทบาทต่อการตัดสินใจในอาชีพของพวกเขา ประสบการณ์ของครูที่โรงเรียนจึงซึ่งเป็น ศูนย์กลาง และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของครูใหม่ พวกเขารู้สึกในความสำเร็จกับนักเรียนและโรงเรียนของพวกเขาที่ได้ให้การสนับสนุนพวกเขาในฐานะครูใหม่ต่อการสอนของพวกเขา การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกันในโรงเรียน โอกาสของความก้าวหน้าในอาชีพ การได้รับมอบหมายงานที่เหมาะสม มีทรัพยากรที่เพียงพอ และโครงสร้างที่เปิดกว้างด้วยการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนที่ทำให้ครูรักที่จะปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนของพวกเขา มากกว่าครูผู้ซึ่งโรงเรียนของพวกเขาไม่ได้บริหารจัดการในเรื่องที่กล่าวมา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงยังมีน้อย ซึ่งอาจจะเป็นเพราะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพิ่งได้รับการยอมรับและมีการเผยแพร่เมื่อประมาณปี 2540 โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูระดับประถมศึกษา ของสถานศึกษาในกลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ใน 3 ด้าน คือ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาครู ผู้บริหาร ให้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือบริหารสถานศึกษาต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนระดับประถมศึกษาของสถานศึกษาในกลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2551 จำนวน 23 โรงเรียน จากครูกลุ่มสาระภาษาไทย 82 คน กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ 81 คน กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ 57 คน กลุ่มสาระสังคมศึกษาและวัฒนธรรม 61 คน กลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา 48 คน กลุ่มสาระศิลปะ 58 คน กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี 58 คน และกลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ 62 คน รวม 507 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนระดับประถมศึกษาของสถานศึกษาในกลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2551 จำนวน 23 โรงเรียน เลือกกลุ่มตัวอย่างสาระการเรียนรู้ละ 30 คน รวม 240 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้กลุ่มสาระเป็นชั้น (Strata) ในการสุ่ม ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยการใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie; & Morgan. 1970: 608) ได้กลุ่มตัวอย่างไม่ต่ำกว่า จำนวน 217 คน
2. ดำเนินการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 จัดแบ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้ออกเป็น 8 กลุ่มสาระ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
 - 2.2 เลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเลือกให้กลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 กลุ่มเท่ากัน (Unproportional Samplig) โดยกำหนดกลุ่มละ 30 คน รวม 240 คน

2.3 เลือกกลุ่มตัวอย่างแต่ละโรงเรียนและกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามสัดส่วน และใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย ได้ครูกลุ่มสาระภาษาไทย 31 คน กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ 30 คน กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ 34 คน กลุ่มสาระสังคมศาสนาและวัฒนธรรม 32 คน กลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา 32 คน กลุ่มสาระศิลปะ 35 คน กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี 35 คน และกลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ 31 คน รวม 260 คน ดังปรากฏในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนครูผู้สอนในกลุ่มลุ่มพินีสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่เป็นประชากร และกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเขต โรงเรียน และกลุ่มสาระการเรียนรู้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง																			
เขต	โรงเรียน	ภาษาไทย		คณิตศาสตร์		วิทยาศาสตร์		สังคมศึกษา และวัฒนธรรม		สุขศึกษา และพลศึกษา		ศิลปะ		การงานอาชีพ และเทคโนโลยี		ภาษา ต่างประเทศ		รวม	
วัฒนา	วัดธาตุทอง	9	3	8	3	8	4	6	3	5	3	5	3	4	3	8	4	53	26
	วิจิตรวิทยา	5	2	6	2	5	3	7	3	4	3	4	2	5	3	5	2	41	20
	สุเหร่าบ้านดอน	5	2	5	2	2	1	2	1	2	1	3	2	3	2	2	1	24	12
	สุเหร่าสามอิน	8	3	8	3	3	2	4	2	3	2	3	2	3	2	7	3	39	19
	สุเหร่าบางมะเขือ	8	3	7	3	3	2	7	3	2	1	3	2	3	2	2	1	35	17
	วัดภาษี	3	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	3	2	2	1	18	9
	แจ่มจันทร์	5	2	3	1	2	1	3	1	2	1	3	2	2	1	2	1	22	10
	สวัสดีวิทยา	4	2	6	2	2	1	3	1	2	1	2	1	2	1	3	1	24	10
ปทุมวัน	ปทุมวันรามา	3	1	3	1	3	2	2	1	1	1	4	2	4	2	3	1	23	11
	สวนลุมพินี	4	2	4	1	4	2	4	2	4	3	4	2	4	2	4	2	32	16
	วัดดวงแข	2	1	2	1	2	1	1	1	1	1	3	2	2	1	2	1	15	9
	วัดบรมนิวาส	1	-	2	1	1	1	1	1	1	1	-	-	2	1	1	1	9	6
	วัดชัยมงคล	1	-	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	8	6
	ปทุมวัน	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	16	8
	วัดสระบัว	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	16	8
	ปลูกจิต	5	2	5	2	5	3	5	2	5	3	5	3	3	2	3	1	36	18
บางรัก	วัดหัวลำโพง	2	1	2	1	1	1	2	1	1	1	3	2	2	1	3	1	16	9
	วัดม่วงแค	1	-	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	8	6
	วัดมหาพฤฒาราม	1	-	1	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	8	6
	วัดสวนพลู	2	1	3	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	14	8
	วัดแก้วแจ่มฟ้า	1	-	1	-	1	1	1	1	1	1	-	-	1	1	1	1	7	5
สาทร	วัดดอน	5	2	5	2	2	1	2	1	2	1	4	2	4	2	4	2	28	13
	วัดยานนาวา	3	1	2	1	2	1	1	1	2	1	2	1	2	1	1	1	15	8
รวม		82	31	81	30	57	34	61	32	48	32	58	35	58	35	62	31	507	260

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครู แบ่งเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของครู สอบถามเกี่ยวกับกลุ่มสาระที่ครูสอนในแต่ละกลุ่มสาระรวม 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นแบบเติมข้อความลงในช่องว่าง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามทัศนคติ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

5 ระดับ วัดความคิดเห็นตั้งแต่น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด รวม 9 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามบรรยากาศของโรงเรียน เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วัดความคิดเห็นหรือการปฏิบัติตั้งแต่น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด รวม 8 ข้อ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามวัฒนธรรมโรงเรียน เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วัดความคิดเห็นหรือการปฏิบัติตั้งแต่น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด รวม 12 ข้อ

ตอนที่ 5 แบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครู เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วัดความเข้าใจและการปฏิบัติตั้งแต่ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด จำนวน 34 ข้อ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ความเข้าใจองค์ประกอบ และเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ข้อที่ 1-13 การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม ข้อที่ 14-24 และการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ข้อที่ 25-36

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนิยามคำศัพท์เชิงปฏิบัติการที่ต้องการวัด

2. สร้างและพัฒนาเครื่องมือตามนิยามและปรับให้เหมาะสมกับสภาพกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาดังนี้

2.1 แบบสอบถามทัศนคติ ปรับปรุงและพัฒนาจากแบบวัดของสรวงรักษ์ พุทธิฤทธิ์ (2547: 170)

2.2 แบบสอบถามบรรยากาศของโรงเรียน ปรับปรุงและพัฒนาจากแบบวัดบรรยากาศของโรงเรียนของศิริพร ศีตีสาร (2551: 128-129)

2.3 แบบสอบถามวัฒนธรรมโรงเรียน ปรับปรุงและพัฒนาจากแบบวัดวัฒนธรรมโรงเรียนของจันทร์ พักตร์เพียงจันทร์ (2547: 157-160)

2.4 แบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวคิดของสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2551: 94-97)

3. นำแบบสอบถามเสนอประธานและกรรมการควบคุมปริญญาโทเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแล้วพร้อมนิยามศัพท์และกรอบแนวคิดในการวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตามรายชื่อในภาคผนวก ก ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

4. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความครอบคลุมตามนิยามศัพท์และมีความถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นแล้วนำเสนอประธานและกรรมการควบคุมปริญญาโทเพื่อพิจารณาอีกครั้ง

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับครูในเขตคลองเตย สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่ไม่ได้ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ใน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนชุมชนหมู่บ้านพัฒนา โรงเรียนวัดคลองเตย และโรงเรียนวัดบางสะพาน รวม 30 คน

6. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาหาค่าอำนาจจำแนก (r) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมแต่ละตอนที่ไม่นับรวมค่าของข้อนั้น (Corrected Item - total Correlation) และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ดังนี้

6.1 แบบสอบถามทัศนคติมีค่า r ระหว่าง 0.60 - 0.80 ค่า $\alpha = 0.91$

6.2 แบบสอบถามบรรยากาศของโรงเรียนมีค่า r ระหว่าง 0.60 - 0.85 ค่า $\alpha = 0.90$

6.3 แบบสอบถามวัฒนธรรมโรงเรียนมีค่า r ระหว่าง 0.69 - 0.93 ค่า $\alpha = 0.97$

6.4 แบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีค่า r ระหว่าง 0.64 - 0.76 ค่า $\alpha = 0.94$ ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีค่า r ระหว่าง 0.64 - 0.81 ค่า $\alpha = 0.94$ ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรมมีค่า r ระหว่าง 0.71 - 0.82 ค่า $\alpha = 0.95$ ด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีค่า r ระหว่าง 0.64 - 0.92 ค่า $\alpha = 0.96$

7. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว จัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพัฒนา ปทุมวัน บางรัก และสาทร เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามด้วยตนเองไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบ พร้อมทั้งนัดหมายวันเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับคืน

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการกับข้อมูล ดังนี้

การจัดกระทำข้อมูล

1. ตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับคืนและคัดเลือกเฉพาะแบบสอบถามที่สมบูรณ์ ได้จำนวน 248 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 95.38
2. ลงรหัสข้อมูล ดังนี้
 - 2.1 แบบสอบถามตอนที่ 1 ลงรหัสกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอน
 - 2.2 แบบสอบถามตอนที่ 2 ทศนคติ แบบสอบถามตอนที่ 3 บรรยาการของโรงเรียน แบบสอบถามตอนที่ 4 วัฒนธรรมโรงเรียน และแบบสอบถามตอนที่ 5 การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert's Scale) ดังนี้

น้อยที่สุด	ให้ 1 คะแนน
น้อย	ให้ 2 คะแนน
ปานกลาง	ให้ 3 คะแนน
มาก	ให้ 4 คะแนน
มากที่สุด	ให้ 5 คะแนน
3. บันทึกข้อมูลลงแฟ้มข้อมูลคอมพิวเตอร์

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อหาค่าสถิติพื้นฐาน และทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลที่อยู่ในระดับจำแนกพวก ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ด้วยการหาค่าร้อยละ
2. วิเคราะห์ข้อมูลที่อยู่ในระดับต่อเนื่อง ได้แก่ ทศนคติ และลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยาการของโรงเรียนและวัฒนธรรมโรงเรียน และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
3. วิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ โดยการวิเคราะห์ค่าสถิติ F- test เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ และลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียนกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2

5. การกำหนดเกณฑ์แปลความหมายของคะแนน

ทัศนคติ บรรยากาศของโรงเรียน วัฒนธรรมโรงเรียน และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้เกณฑ์การแปลผลดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 9)

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.49 หมายถึง	อยู่ในระดับ น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50-2.49 หมายถึง	อยู่ในระดับ น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50-3.49 หมายถึง	อยู่ในระดับ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50-4.49 หมายถึง	อยู่ในระดับ มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50-5.00 หมายถึง	อยู่ในระดับ มากที่สุด

การแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่คำนวณแล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2544: 316)

สูงกว่า 0.90	มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงมาก
0.71 - 0.90	มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง
0.30 - 0.70	มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง
ต่ำกว่า 0.30	มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ
0.00	ไม่มีความสัมพันธ์กัน

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. สถิติที่ใช้หาคุณภาพของเครื่องมือ

1.1 การวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Corrected Item - total Correlation)

1.2 การหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในแต่ละตอนและแต่ละด้าน โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentages) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

3.1 ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 โดยใช้การวิเคราะห์หาค่า F-test

3.2 ทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 โดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน
(Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษาในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล การเสนอผลการวิจัย และการแปลความหมายจากข้อมูล ผู้วิจัยขอกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n	แทน	จำนวน
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
df	แทน	ชั้นของความเป็นอิสระ (Degrees of Freedom)
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F-distribution
SS	แทน	ผลรวมของคะแนนเบี่ยงเบนยกกำลังสอง (Sum of square)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลบวกคะแนนเบี่ยงเบนยกกำลังสอง (Mean square)
p	แทน	ค่าน่าจะเป็น (Probability) ของสถิติทดสอบ
r	แทน	ค่าความสัมพันธ์
X ₁	แทน	ทัศนคติ
X ₂	แทน	บรรยากาศของโรงเรียน
X ₃	แทน	วัฒนธรรมโรงเรียน
Y	แทน	การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
Y ₁	แทน	ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
Y ₂	แทน	การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม
Y ₃	แทน	การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
**	แทน	ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ และการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอในรูปของตารางประกอบคำอธิบาย โดยเรียงลำดับหัวข้อ เป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 การศึกษาทัศนคติ ลักษณะองค์กรและการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

ตอนที่ 4 การหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์กรกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏผลในตาราง 2

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของครูโรงเรียนกลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอน

กลุ่มสาระการเรียนรู้	จำนวน (n=248)	ร้อยละ
1. ภาษาไทย	30	12.10
2. คณิตศาสตร์	30	12.10
3. วิทยาศาสตร์	32	12.90
4. สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม	30	12.10
5. สุขศึกษาและพลศึกษา	30	12.10
6. ศิลปะ	33	13.30
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี	33	13.30
8. ภาษาต่างประเทศ	30	12.10
รวม	248	100.00

จากตาราง 2 แสดงว่า ครูโรงเรียนกลุ่มลุ่มพินี้ สำนักรการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 248 คน สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะและการงานอาชีพและเทคโนโลยี กลุ่มสาระละ 33 คน คิดเป็นร้อยละ 13.30 ของกลุ่มตัวอย่าง วิทยาศาสตร์ 32 คน คิดเป็นร้อยละ 12.90 ของกลุ่มตัวอย่าง และภาษาไทย คณิตศาสตร์ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษา และพลศึกษา และภาษาต่างประเทศ กลุ่มสาระละ 30 คน คิดเป็นร้อยละ 12.10 ของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 การศึกษาทัศนคติ ลักษณะองค์กรและการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินี้ สำนักรการศึกษา กรุงเทพมหานคร ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปรากฏผลในตาราง 3-4

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานทัศนคติ และลักษณะองค์กร (n = 248)

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ทัศนคติ	4.06	0.51	มาก
ลักษณะองค์กร			
1. บรรยากาศของโรงเรียน	3.78	0.58	มาก
2. วัฒนธรรมโรงเรียน	4.09	0.59	มาก

จากตาราง 3 พบว่า ทัศนคติ ครูมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$) และ ลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน ครูมีความคิดเห็นว่า โรงเรียนมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$, $\bar{X} 4.09$)

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไข ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	4.35	0.44	มาก
2. ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันโดยใช้ความรู้ และคุณธรรม	4.17	0.48	มาก
3. ด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	4.29	0.45	มาก
รวม	4.21	0.39	มาก

จากตาราง 4 พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยรวมครูมีความเข้าใจและมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูมีความเข้าใจและมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.35$) ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันโดยใช้ความรู้และคุณธรรม ($\bar{X} = 4.17$) และด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.29$)

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ปรากฏผลในตาราง 5-6

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐานการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

กลุ่มสาระ การเรียนรู้	ความเข้าใจ องค์ประกอบ และเงื่อนไข ตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจ พอเพียง		การปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน อย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมี ภูมิคุ้มกันโดยใช้ ความรู้และ คุณธรรม		การสร้างเสริม ให้นักเรียน ปฏิบัติตน ตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจ พอเพียง		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ภาษาไทย	4.39	0.47	4.18	0.57	4.26	0.60	4.28	0.48
2. คณิตศาสตร์	4.27	0.43	4.18	0.44	4.28	0.46	4.25	0.39
3. วิทยาศาสตร์	4.29	0.42	4.09	0.43	4.14	0.50	4.18	0.37
4. สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม	4.28	0.57	4.07	0.62	4.26	0.38	4.21	0.42
5. สุขศึกษาและ พลศึกษา	4.43	0.37	4.30	0.35	4.40	0.37	4.38	0.31
6. ศิลปะ	4.41	0.44	4.30	0.47	4.37	0.45	4.36	0.40
7. การงานอาชีพ และเทคโนโลยี	4.30	0.42	4.08	0.44	4.18	0.33	4.19	0.32
8. ภาษาต่างประเทศ	4.47	0.38	4.20	0.49	4.39	0.47	4.36	0.37

จากตาราง 5 พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับ
ประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้
ต่างกันมีค่าเฉลี่ยโดยรวมใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษามีค่าเฉลี่ยมาก
ที่สุด ($\bar{X} = 4.38$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันทั้ง
3 ด้าน โดยด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระ
การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.47$) ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ
มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันโดยใช้ความรู้และคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา และ
ศิลปะ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.30$) และด้านการสร้างเสริมให้นักเรียน ปฏิบัติตนตามหลักปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.40$)

ตาราง 6 การวิเคราะห์ความแปรปรวนการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้านจำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p
1. ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ระหว่างกลุ่ม	1.35	7	0.19	0.99	0.44
	ภายในกลุ่ม	46.79	240	0.19		
	รวม	48.14	247			
2. ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันโดยใช้ความรู้และคุณธรรม	ระหว่างกลุ่ม	1.79	7	0.26	1.11	0.36
	ภายในกลุ่ม	55.58	240	0.23		
	รวม	57.37	247			
3. ด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ระหว่างกลุ่ม	2.05	7	0.29	1.44	0.19
	ภายในกลุ่ม	48.89	240	0.20		
	รวม	50.94	247			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	1.47	7	0.21	1.40	0.20
	ภายในกลุ่ม	35.94	240	0.15		
	รวม	37.41	247			

จากตาราง 6 พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกันมีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 3 การหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ปรากฏผลในตาราง 7-8

ตาราง 7 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของทัศนคติ และลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินี้ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ตัวแปร	การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			
	การดำเนิน	ความเข้าใจ	การปฏิบัติตน	การสร้างเสริม
	ชีวิตตาม	องค์ประกอบ	ปฏิบัติงานอย่าง	ให้นักเรียน
	หลักปรัชญา	และเงื่อนไขตาม	พอประมาณมีเหตุผล	ปฏิบัติตนตาม
	เศรษฐกิจ	หลักปรัชญา	และมีภูมิคุ้มกันโดยใช้	หลักปรัชญา
	พอเพียง	เศรษฐกิจพอเพียง	ความรู้และคุณธรรม	เศรษฐกิจพอเพียง
	(Y)	(Y ₁)	(Y ₂)	(Y ₃)
ทัศนคติ (X ₁)	.473**	.394**	.341**	.470**
ลักษณะองค์การ				
1. บรรยากาศ				
ของโรงเรียน (X ₂)	.412**	.319**	.334**	.399**
2. วัฒนธรรมโรงเรียน (X ₃)	.457**	.425**	.355**	.383**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

จากตาราง 7 พบว่า ทัศนคติ มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .473$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทัศนคติ มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .394, .341, .470$) และลักษณะองค์การ ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .412, .457$) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .319, .334, .399$) และ ($r = .425, .355, .383$) ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทสรุปผลการศึกษาค้นคว้า เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะขององค์กรกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษา กลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สรุปไว้ในแต่ละประเด็นต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาทัศนคติ ลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียนกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

มีประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในสถานศึกษา กลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 507 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในสถานศึกษา กลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie; & Morgan. 1970: 608) จากนั้นทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้กลุ่มสาระเป็นชั้น (Strata) ในการสุ่ม และหาสัดส่วนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ แล้วใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย จำนวน 260 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของครู สอบถามเกี่ยวกับกลุ่มสาระที่ครูสอน ในแต่ละกลุ่มสาระรวม 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และ ภาษาต่างประเทศ เป็นแบบเติมข้อความลงในช่องว่าง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามทัศนคติของครู เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วัดความคิดเห็นตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด จำนวน 9 ข้อ ค่า $\alpha = 0.90$

ตอนที่ 3 แบบสอบถามบรรยากาศของโรงเรียน เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วัดความคิดเห็นหรือการปฏิบัติตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด จำนวน 8 ข้อ ค่า $\alpha = 0.89$

ตอนที่ 4 แบบสอบถามวัฒนธรรมโรงเรียน เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วัดความคิดเห็นหรือการปฏิบัติตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด จำนวน 12 ข้อ ค่า $\alpha = 0.97$

ตอนที่ 5 แบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครู เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วัดความเข้าใจและการปฏิบัติตั้งแต่ น้อยที่สุดถึงมากที่สุด จำนวน 36 ข้อ ค่า $\alpha = 0.94$ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ความเข้าใจองค์ประกอบและ เงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมี ภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการ วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานและทดสอบสมมติฐานของการวิจัยโดยใช้การวิเคราะห์หาค่า F-test และการ วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาทัศนคติ ลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียนและวัฒนธรรมโรงเรียน และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษา กลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ทัศนคติ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$) และ ลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78, 4.09$) และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.35$) ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันโดยใช้ความรู้และคุณธรรม ($\bar{X} = 4.17$) และด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.29$)

2. การศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ พบว่า ครูที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกันมีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

3. การหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียนกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ทัศนคติ และลักษณะองค์กร มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งโดยรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบจากการวิจัยที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครู ระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานครโดยรวม อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะว่าสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้กำหนดเป็นมาตรฐานการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไว้ 3 มาตรฐาน คือ มาตรฐานด้านนักเรียน มาตรฐานด้านครู และมาตรฐานด้านผู้บริหาร โดยมาตรฐานด้านครู มาตรฐานที่ 10 ครูมีคุณธรรม จริยธรรม และลักษณะที่พึงประสงค์ ในตัวบ่งชี้ที่ 10.5 คือ ครูมีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม และ 3) การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร. 2551: 94, 97)

ปีงบประมาณประจำปี 2549 กรุงเทพมหานคร ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมเศรษฐกิจเมือง ตามแผนบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2548-2551 โดยมุ่งหวังให้ประชาชนของกรุงเทพมหานคร สามารถอยู่ได้ด้วยดีด้วยความพอเพียง ด้วยการน้อมนำกระแสพระราชดำริเรื่อง

เศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ของกรุงเทพมหานคร ภายใต้แนวคิดที่ว่า ชีวิตกรุงเทพฯ ชีวิตพอเพียง เพื่อสุขแบบพอเพียง และให้สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จัดการศึกษาโดยการจัดทำโครงการโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อส่งเสริมโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชน และ 3) ส่งเสริมให้โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร เกิดแนวทางในการพัฒนาและสร้างแหล่งเรียนรู้ ตามหลักแนวพระราชดำริในบริบทของตนเองในแต่ละพื้นที่

สำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร (2550: คำนำ) จัดทำร่างหน่วยการเรียนรู้ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ 1 เพื่อช่วยให้ผู้สอนได้นำไปทดลองใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความรู้ ควบคู่ไปกับการเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จึงทำให้ครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินีสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่

1.1 ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แสดงว่าครูมีความรู้และเข้าใจในความหมาย หลักการแนวคิด ทฤษฎี และวิธีปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 3 ด้านคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัว รวมทั้งมีความรู้และเข้าใจเงื่อนไขในการประพฤติปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือความรู้และคุณธรรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าครูได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนเป็นอย่างดี ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสม มีสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมทั้งมีลักษณะองค์การที่เอื้อต่อการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ครูมีความรู้และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันครูก็มีการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถอยู่เสมอ เพราะครูคือบุคคลสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และการที่ครูจะถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็กได้ ครูจะต้องมีความรู้และเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เมื่อรู้และเข้าใจแล้ว ก็จะสามารถสร้างเสริมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่นักเรียนด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่าง และบูรณาการการเรียนการสอนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับปรียานุช พินุลสราวุธ (2550: ออนไลน์) ที่กล่าวถึงครูว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้น จึงต้องส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็กนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วีระบันทรัพย์ (2551:5) ที่กล่าวว่า ครูผู้สอนคือ บุคคลสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน โดยครูต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิต และครู

ควรต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพและนำไปเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิต

1.2 ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม แสดงว่า ครูยึดทางสายกลางในการดำเนินชีวิต ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป มีความพอดีไม่สุดโต่ง ทำงานอย่างเต็มศักยภาพของตนโดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ใช้สติพิจารณาใคร่ครวญในสิ่งที่จะกระทำและไม่กระทำอย่างรอบคอบ ดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทโดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตโปร่งใส ร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย เป็นเหตุให้ชีวิตของครูถึงแม้จะไม่ร่ำรวย แต่ก็ไม่ถึงกับยากจนอดขัดขัดสน สามารถดำรงชีวิตให้มีความสุขตามศักยภาพ สถานะ และสภาพแวดล้อมของตน โดยใช้ความรู้และทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม สอดคล้องกับพงศ์รัตนะ (2551:103) ที่ศึกษาพฤติกรรมการใช้จ่ายตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต 1 พบว่า ครูมีความพอประมาณในการใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคที่อยู่บนความเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีการวางแผนควบคุมการใช้จ่ายของตนเอง มีเหตุผลในการตัดสินใจในการใช้จ่าย คำนึงถึงความประหยัดและความคุ้มค่าและประโยชน์สูงสุด ไม่ทำอะไรตามความอยากหรือความต้องการจนเกินไป มีความรอบคอบ ไม่ประมาท มีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมของตนเอง รู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงิน การออมเงินเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

1.3 ด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แสดงว่า ครูได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในวิถีคิดและในวิชาการต่าง ๆ ตามกลุ่มสาระเรียนรู้ โดยพิจารณาว่าในรายวิชามีบทใดหรือหน่วยใดที่สามารถสอดแทรกแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้แล้วสอดแทรกทักษะการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง รู้จักตนเอง เป็นคนมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีบนพื้นฐานของการใช้คุณธรรมจริยธรรม โดยมีการจัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์ จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน จัดหาแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสำนึกที่ดี รู้จักตนเอง รู้จักพัฒนาตนเองให้เป็นคนมีความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขตามสมควรแก่ศักยภาพ สถานะ และสภาพแวดล้อมของตนเองสอดคล้องกับวีระ ปันทรัพย์(2551: 94) ที่ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสงคราม ในด้านสื่อการสอนและแหล่งเรียนรู้พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะว่าครูได้สอนให้นักเรียนนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ครูมีการสนับสนุนจัดกิจกรรมส่งเสริมคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ครูได้จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีการจัดมุมความรู้ ป้ายนิเทศ มีการนำครุภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้แก่นักเรียน อีกทั้งครูนั้น ได้ชื่อว่าเป็นแม่พิมพ์ของชาติ เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการประพฤติปฏิบัติของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความรักและศรัทธา อยากที่จะศึกษาและปฏิบัติตาม ดังนั้น การปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่นักเรียนซึ่งสอดคล้องกับวีระปันทรัพย์(2551:5)

ที่กล่าวว่า ครูนั้นเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นักเรียน ครูที่จะสอนให้เด็กรู้จักพอเพียง ครูต้องรู้จักพอก่อน โดยครูต้องอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก

2. การศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างกันมีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยข้อ 1 ที่กำหนดไว้ว่าครูที่ทำการสอนในสาระการเรียนรู้ที่ต่างกัน มีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน อาจเป็นเพราะว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ครูจึงต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิต และครูต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพและนำไปเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องปริญญช พินุลสรารุช (2550: ออนไลน์) ที่กล่าวถึงครูว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้น จึงต้องส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระมหาธวัชชัย รสเลิศ (2548: 87) ที่กล่าวว่า ครูนอกจากจะมีความรู้ความสามารถแล้ว ยังต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ มีจิตใจดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี เสียสละ อดทน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ซึ่งทำให้สามารถที่จะชี้แนะ ชักชวน และจูงใจ ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการศึกษา และปฏิบัติ ทำให้นักเรียนเกิดศรัทธา นับถือ เชื่อถือ และยินดีที่จะศึกษาและปฏิบัติตาม

3. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครู ระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินิจ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ทัศนคติ และลักษณะองค์การ ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งโดยรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า

3.1 ทัศนคติ เป็นความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มการกระทำของบุคคลต่อบุคคล สถานการณ์สิ่งแวดล้อมซึ่งอาจจะเป็นไปในทางบวก คือ ชอบเห็นด้วย พอใจ สนับสนุน หรือทางลบ คือไม่ชอบ ไม่เห็นด้วย ไม่พอใจ ไม่สนับสนุน ซึ่งสอดคล้องกับรวิวรรณ อังคนุรักษ์พันธ์ (2533: 12-13) ที่ได้สรุปแนวคิดของนักจิตวิทยาที่เสนอองค์ประกอบของทัศนคติไว้ 3 แนวทาง คือ 1) ความรู้เชิงประมาณค่า (Cognitive Component) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของหรือเหตุการณ์ต่างๆ รวมทั้งความเชื่อของบุคคลต่อสิ่งเหล่านั้นว่าดีหรือเลว มีประโยชน์หรือโทษมากน้อยเพียงใด 2) ความรู้สึกทางอารมณ์ (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลในลักษณะชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้น การที่บุคคลรู้ว่าสิ่งใดมีประโยชน์บุคคลจะเกิดความรู้สึกชอบสิ่งนั้น และตรงกันข้ามถ้ารู้สึกว่สิ่งใดมีโทษบุคคลจะไม่ชอบหรือเกลียดสิ่งนั้น 3) การมุ่งกระทำหรือความพร้อมกระทำ (Behavioral Intention Component) หมายถึง ความโน้มเอียงหรือความพร้อม

ที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรม และสอดคล้องกับอารี พันธมณี (2541: 9) ที่กล่าวว่า การทำงานให้ประสบความสำเร็จ เริ่มต้นที่ความคิด ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับงาน ความรู้สึกที่ดีต่อการทำงาน ลงมือกระทำงานด้วยความรู้สึกสดชื่น ตื่นตา ตื่นใจ ผลงานที่ทำด้วยความตั้งใจก็จะออกมาดี ดังนั้น ทักษะจึงเป็นดัชนีที่จะชี้แนวทางในการแสดงพฤติกรรม กล่าวคือ ถ้ามีทัศนคติที่ดีก็มีแนวโน้มที่จะเข้าหา หรือแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ตรงกันข้ามถ้ามีเจตคติที่ไม่ดีก็มีแนวโน้มที่จะไม่เข้าหา โดยถอยหนีหรือต่อต้านการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ (กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. 2528: 231)

จึงกล่าวได้ว่า ครูระดับประถมศึกษาในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินีสัน นักการศึกษา กรุงเทพมหานคร มีทัศนคติที่ดีต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อีกทั้งสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครและกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งผู้บริหารทุกภาคส่วนให้ความสำคัญ จึงทำให้ครูพยายามที่จะศึกษาและปฏิบัติแล้วนำไปถ่ายทอดแก่นักเรียนเพื่อให้เกิดความสุข ร่มเย็น ตามสมควรแก่สถานะและศักยภาพของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาบทบาทครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนได้แก่เจตคติต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียนและรายวิชาที่สอน

3.2 ลักษณะองค์กร ได้แก่ บรรยากาศของโรงเรียน และวัฒนธรรมโรงเรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งโดยรวมและรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า ลักษณะองค์กร มีส่วนเสริมแรงสนับสนุนในการทำงานเป็นอย่างดี การทำงานในองค์กรที่มีบรรยากาศในโรงเรียนที่ดี เป็นแหล่งที่สามารถศึกษาหาความรู้ และเพิ่มเติมประสบการณ์ในการทำงาน ย่อมส่งผลให้บุคลากรมีความสามารถ และพัฒนาความสามารถได้เต็มตามศักยภาพ (ทองศรี กำภู ณ อยุธยา (2540: 167-169) และโรงเรียนที่มีโครงสร้างและหน้าที่อย่างเป็นทางการ มีการวางแผน วางกฎระเบียบ ข้อบังคับให้บุคลากรที่ทำงานร่วมกันในโรงเรียนได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน ทุกคนต่างก็จะหล่อหลอมค่านิยม ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรมไปในแนวเดียวกัน จนกลายเป็นวัฒนธรรมของโรงเรียน ที่มีผลต่อการช่วยให้บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจลักษณะการทำงาน รู้จักเลือกใช้วิธีปฏิบัติงาน เพื่อเพิ่มความสามารถในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและความสำเร็จร่วมกัน (อุดม อินทา. 2544: 22) ดังนั้น บรรยากาศในโรงเรียนและวัฒนธรรมโรงเรียน จึงมีส่วนสำคัญในการศึกษาและปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของครู

สอดคล้องกับเชียวชาญ อาศุวัฒนกุล (2527:31-32) ที่พบว่า บรรยากาศในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาบุคลากร กล่าวคือ หากบรรยากาศมีลักษณะส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยแล้ว การพัฒนาบุคลากรก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่ถ้าหากบรรยากาศมีลักษณะตรงกันข้ามจะกลายเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเห็นได้ว่าปัจจัยด้านองค์กรมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของครูในโรงเรียน โดยโรงเรียนที่มีบรรยากาศองค์กรและวัฒนธรรมองค์กรที่ดีนั้น การปฏิบัติงานของครูก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นใน

ทุกด้าน และสอดคล้องกับศิริพร ศีตีสาร (2551:109) ที่ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูโรงเรียนเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต1 พบว่า ปัจจัยด้านองค์การ ได้แก่บรรยากาศองค์การ และวัฒนธรรมองค์การ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะใน 2 ประเด็นดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จัดอบรม/ จัดประชุมสัมมนาให้กับครู หรือส่งครูเป็นอบรมกับหน่วยงาน/สถานบันการศึกษา ที่มีการจัดอบรม/จัดประชุมเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ครูมีความรู้และทัศนคติที่ดีต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการ เช่น จัดทำคู่มือการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแยกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดห้องหรือมุมพักผ่อนไว้สำหรับสนทนาหรือการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยเฉพาะ

1.3 สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สร้างวัฒนธรรมโรงเรียน โดยยกย่องครูที่ใช้ชีวิตอย่างสมถะ กินอยู่อย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยใช้ความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส ด้วยการประกาศยกย่อง ชื่นชม ในที่ประชุมครู/มอบใบประกาศ/มอบโล่ ฯลฯ เพื่อให้เพื่อนครูเห็นเป็นแบบอย่างและนำไปปรับใช้กับชีวิตตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน ระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินี สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

2.2 ศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหาร และคณะกรรมการสถานศึกษา

2.3 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด และในพหุระดับต่างๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการปกครอง. (2541). “เศรษฐกิจพึ่งตนเอง” แนวความคิดยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: ส่วนท้องถิ่น.
- กรมวิชาการ. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. (2528). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). เอกสารประกอบการพัฒนาหลักสูตรพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการกระจายอำนาจสำหรับผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- (2551). เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ประสานงานกลางการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- กรุงเทพมหานคร. (2542). จากเทศบาลสู่กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- (2550). ร่างหน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1 - ประถมศึกษาปีที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กิริติวัฒน์ อัครเส. (2543). การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหารการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- กุหลาบ รัตนสังขธรรม. (2536). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์การระดับคณะ สาขาวิชา วิทยาศาสตร์สุขภาพ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (บริหารงานสาธารณสุข). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- เกษม วัฒนชัย. (2549ก). เศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.sufficiencyeconomy.org>
- (2549ข). การสัมมนาเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษาเพื่อขยายผลสู่ประกอบการเรียนการสอนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (แถบเสียงตลับ). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- ชนิษฐา ทรงงาม. (2549). วัฒนธรรมองค์การด้านการบริหารที่มีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของพนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานใหญ่. สารนิพนธ์ บธ.ม. (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ครูกับแนวจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. (2549). สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2550, จาก <http://academic.obec.go.th/thaipage/c5.htm>
- จรรยา สุวรรณทัต; และดวงกมล เวชบรรยงรัตน์. (2545). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จิณณ แก้วสนิท. (2549). *การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทางการเมือง*. มติชน. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2549, จาก <http://www.nidambe11.net>
- จันทร์ พักตร์เพ็ญจันทร์. (2547). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมโรงเรียนกับการปฏิบัติงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาญจนบุรี*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จันทร์ สงวนนาม. (2533). *คุณลักษณะบางประการของผู้บริหาร บรรยากาศของโรงเรียน และความพึงพอใจในงานที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียนประถมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ. (2548). *จิตวิทยาการศึกษา*. นครศรีธรรมราช: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2548, 1 มกราคม). บุคคลในข่าวโดยกระสุนทอง. *ไทยรัฐรายวัน*. หน้า 3. ----- (2549). *การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2549, จาก <http://www.nesac.go.th>
- ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช. (2550). *โครงการประชุมทางวิชาการการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. (เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ). ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง. ถ่ายเอกสาร.
- เชียวชาญ อาศุวัฒนกุล. (2530). *มิติใหม่ของการบริหารงานบุคคลในภาครัฐบาล : การเมือง ค่านิยม และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี. (2543). *การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา ความต้องการในการบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษา จังหวัดชัยภูมิ*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- ณัฐพงศ์ ทองภักดี. (2551). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ความเป็นมาและความหมาย. ใน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา*. ณา จันทรสม. หน้า 6-22. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ณัฐา วินิจนัยภาค. (2551). *การพัฒนาเงื่อนไขคุณธรรมของข้าราชการเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง. ใน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา*. ณา จันทรสม. หน้า 86-108. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ดวงพร เจริญสุข และคนอื่นๆ. (2550). *การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในระบบเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: โรงเรียนพณิชยการสยาม. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงฤดี ร่อนแก้ว. (2548). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อผลการดำเนินงานขององค์กรในทัศนะของพนักงานบริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด*. สารนิพนธ์ บธ.ม. (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ดุจเดือน พันธมนาวิน และดวงเดือน พันธมนาวิน. (2551). *หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล : ทฤษฎีและผลการวิจัยเพื่อสร้างดัชนีในแนวคิดพฤติกรรมศาสตร์*. ใน *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา*. ณา จันทรสม. หน้า 46-85. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ถวัลย์ มาศจรัส. (2550). *MODEL การจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาพระราชทานเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.
- ทวีศิลป์ สารแสน. (2543). *ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนด้านครูผู้สอนกับความพึงพอใจของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (เทคโนโลยีการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทัศนีย์พรรณ อุดมเวช. (2550, กรกฎาคม-ธันวาคม). *ความพอประมาณ : การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวคุณธรรม*. วารสารวิชาการราชภัฏตะวันตก. 2(1): 38-49.
- ธเนศ ขำเกิด. (2541). *การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา.
- ธิดยา จันทพลาบูรณ์. (2537). *การสร้างแบบทดสอบวัดบุคลิกภาพผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2544). *ความเป็นครูไทย Self-Actualization For Thai Teachers*. กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์. (1996).
- นุจรินทร์ ตรีมงคล. (2551). *ทัศนคติที่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการตัดสินใจเข้าห้องพักรายเดือนแห่งชาติของพนักงานบริษัทเอกชนในเขตนิคมอุตสาหกรรมเมืองใหม่ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ*. สารนิพนธ์ บธ.ม. (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บัญชา แสนทวี. (2539). *การศึกษารูปแบบเชิงเหตุผลของตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของครูผู้สอนในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- บุญชู ศรีเคลือบ. (2550). หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง. ใน *แผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. หน้า 11-15. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ประเวศ วะสี. (2542). *เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2544, พฤศจิกายน-ธันวาคม). วัฒนธรรมองค์การสร้างมาตรฐานการบริหารงาน. *วารสารเพื่อการเพิ่มผลผลิต*. 6(35): 31-35.
- ปริยานุช พิบูลสรารุช. (2549ก). *สรุปปรากฏภาพพิเศษในการสัมมนาพุทธศาสตร์การสื่อสารในการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปริยานุช พิบูลสรารุช. (2549ข). *เศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ด้านการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.sufficiency.economy.org>
- . (2550ก). *การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 29 เมษายน 2550, จาก <http://www.sufficiency.economy.org>
- . (2550ข). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ*. ใน *ร่างหน่วยการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ 1*. หน้า 124-126. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- . (2551). *คลังหลวงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- ปัญญา คงศรี. (2538). *ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบบรรยากาศโรงเรียนกับการปฏิบัติงานในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- พงศ์ รัตน์. (2551). *พฤติกรรมการใช้จ่ายตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของครูผู้สอนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์. (2545, เมษายน). วัฒนธรรมองค์การ. *วารสารรัฐสภาสาร*. 50(4): 69-76.
- พะวงพิศ วัฒนกิจ; และ มาลา กาบมลิ. (2541). *ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การของห้องสมุดโรงเรียนกับโอกาสในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เกี่ยวกับการทำงานของบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน*. ขอนแก่น: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- พัฒนาภรณ์ จัตรวิโรจน์. (2545). บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงใน
โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สังคมวิทยาการพัฒนา).
ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- พัฒน์ โภณจนาท. (2546, กรกฎาคม-ธันวาคม). การสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เหมาะสมกับ
หน่วยงาน. วารสารวิทยาการจัดการ. 21(2): 118-121.
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์. (2549). จากแนวคิดสู่ภาคปฏิบัติ เส้นทางเศรษฐกิจพอเพียง.
ประชาชาติธุรกิจ. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2549, จาก <http://www.taiurl.com>
- เพชรภรณ์ ธีรณมย์. (2542, 11 พฤศจิกายน). เกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่กับการจัด
การเรียนการสอน. วารสารวิชาการ. 20(8): 21-3.
- ไพศาล อรเอี่ยม. (2546). คุณลักษณะของครูช่างอุตสาหกรรมในสถานศึกษาอาชีวศึกษา
ภาคตะวันออก 2. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- มารศรี สุธานี. (2540). ปัจจัยสัมพันธ์กับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
กรุงเทพมหานคร. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ยงยุทธ์ ฟิรพงศ์พิพัฒน์. (2544, กันยายน). เขาเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรกันอย่างไร.
วารสารบิซิเนสสตูดิโอ. 14(151): 91-94.
- รวิวรรณ ลิมาสวัสดิ์กุล. (2551). ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์กรกับความผูกพันต่อองค์กร
ของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ อินเตอร์เนชั่นแนล. สารนิพนธ์ บธ.ม.
(การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รวิวรรณ อังคนุรักษ์พันธุ์. (2533). การวัดทัศนคติเบื้องต้น. ชลบุรี: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รัตนา ศิริขานันท์. (2542). วัฒนธรรมโรงเรียนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ ศษ.บ.
(หลักสูตรและการนิเทศ). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
ถ่ายเอกสาร.
- รุ่ง แก้วแดง. (2541). รวบรวมบทความทางการศึกษา การศึกษาไทยในเวทีโลก. กรุงเทพฯ:
รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- โรงเรียนแจ่มจันทร์. (2551). เอกสารอัดสำเนา เรื่อง โครงการเสริมสร้างวินัยชีวิตตามแนว
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: โรงเรียนฯ.
- วรรณพร สุขอนันต์. (2541). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับวิสัยทัศน์ของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วัลลภ พรหมทอง. (2543). เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- วาริน แซ่ตัน. (2543). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมในการทำงานกับความพึงพอใจในการทำงานของครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา. ปรินุณยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิทยา เรืองวิญญูเวช. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศโรงเรียนกับการปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. ถ่ายเอกสาร.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2550). การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: SAT Four.
- วิลาวลัย โชติเบญจมาภรณ์. (2543, พฤษภาคม). งานครูเป็นวิชาชีพ. วารสารวิชาการ. 5(2): 69-72.
- วีระ ปันทรัพย์. (2551). การศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของครูโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุทสาคร อำเภอเมืองสมุทรสาคร. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศิริพร ศีตีสาร. (2551). การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของครูโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1. ปรินุณยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ. (2541). พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: ซีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (2549). เศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.moe.go.th/southernstudy>
- ส. วาสนา ประवालพฤษ. (2524, กันยายน-ธันวาคม). ทศนคติในแง่ของจิตวิทยา. การวัดผลการศึกษา. 3(2): 1-6.
- สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา. (2550). เอกสารประกอบการพัฒนาหลักสูตรพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อรองรับการกระจายอำนาจสำหรับผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา. นครปฐม: คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สมชัย จิตสุชน. (2542). พฤติกรรมที่ไม่พอเพียงกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมชาติ กิจยรรยง. (2544). สูตรสำเร็จการฝึกอบรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มัลติอินฟอร์เมชั่นเทคโนโลยี.

- สมชาย สุวิชาวรินทร์. (2548). การรับรู้วัฒนธรรมองค์การที่มีความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อองค์การของนักวิจัยเทคโนโลยีแห่งศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. สารนิพนธ์ บธ.ม. (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสมพร เทพสิทธา. (2548). เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- สมศักดิ์ ลาดี. (2543). การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์. (2551). การวิเคราะห์การก่อเกิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยปฏิธานนิยมและหลังปฏิธานนิยม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมหมาย มิ่งพฤติ. (2546). พฤติกรรมผู้นำและปัจจัยบรรยากาศที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมิต สัจฉกร. (2541, กุมภาพันธ์-มีนาคม). วัฒนธรรมรวมขององค์กร. วารสารเทคโนโลยี. 24(137): 168-170.
- สรวรรักษ์ พุทธิฤทธิ์. (2547). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติต่อการปฏิบัติหน้าที่ในยุคนิรุตการศึกษาของข้าราชการครู โรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. (2550). สรุปติดตามผลการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- . (2551ก). รายงานการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- . (2551ข). เอกสารอัดสำเนาจำนวนนักเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2551 จำแนกรายโรงเรียน. กรุงเทพฯ: สำนักฯ.
- . (2551ค). สรุปผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติราชการ ประจำปี พ.ศ. 2550 สำนักงานการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2549ก). เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่ายขยายผล. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- . (2549ข). สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มปป.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545ก). แผนการศึกษาศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมแห่งชาติ (2545-2559). ม.ป.พ.

- . (2545ข). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550ก). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจเอกชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- . (2550ข). นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ดอกเบญจ.
- . (2550). นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ดอกเบญจ.
- . 2550. *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- . (2551). *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักงาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. (2549). *เศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2549, จาก <http://www.crownproperty.or.th/home.php>
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2543). *วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2546). *เกณฑ์มาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพครู*. พิมพ์ครั้งที่ 3. สิ้น พันธุ์พินิจ. (2550, 5, กันยายน). แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต. วารสารสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช(ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสครบรอบวันสถาปนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- สิริวรรณ ศรีพล. (2550, 5, กันยายน). การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา. วารสารสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสครบรอบวันสถาปนามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- สุธีรัตน์ วงศ์ป้อม. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบบรรยากาศโรงเรียนกับการปฏิบัติงานการนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ ศษ.บ. (หลักสูตรและการนิเทศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- สุนทร วงศ์ไวยวรรณ. (2540). *วัฒนธรรมองค์การ แนวคิด งานวิจัย และประสบการณ์*. กรุงเทพฯ: โฟร์เพช.
- สุภาคย์ อินทองคง. (2549). *สัจจะวันละบาทกับความคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภาคใต้. (14 กุมภาพันธ์). สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2549, จาก <http://www.thaingo.org>
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2541). การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. วารสารส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม. 10(46): 4-5.

- . (2542). กปร. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ:
- . (2543, มีนาคม-เมษายน). การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. วารสารข้าราชการครู. 45(2): 9-13
- สุรเดช ไสยกิจ. (2550, มกราคม-มิถุนายน). การอยู่อย่างพอเพียงท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์. วารสารมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 4(1): 15-16.
- สุรศักดิ์ หลาบมาลา. (2531, ตุลาคม). วัฒนธรรมประจำโรงเรียน. สารพัฒนาหลักสูตร. 79: 40-43.
- สุริพร วงศ์สวัสดิ์สุข. (2551). การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนราชวินิต มัชฌม. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์. (2550). การศึกษาพอเพียง ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ซี.ซี.นอลลิติจึลิ่งส์.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2538). หลักและกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและแนวโน้มการบริหารการศึกษา. ประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา. หน่วยที่ 1 เล่ม 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- แสงเดือน ทวีสิน. (2544). จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยเส็ง. ถ่ายเอกสาร.
- ไสว บุญมา. (2543). เศรษฐกิจพอเพียง : ภูมิปัญญาชาติไทย. กรุงเทพฯ: พี. เอ. สี่วัง.
- อนันต์ รัตนภานุตร. (2550). ทำไมต้องเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารทางวิชาการราชภัฏกรุงเทพฯ. 14(23): 19.
- อรรถพล ระวีโรจน์. (2547). ทศนคติหลักการประชาธิปไตยของพ่อ แม่ และครูประจำชั้นสัมพันธ์ภาพระหว่างนักเรียนกับพ่อแม่และสัมพันธ์ภาพระหว่างนักเรียนกับครูประจำชั้นที่มีต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประเภทสหศึกษา ในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกรุงเทพมหานคร. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อักษร เมธสุทธิ์. (2540). ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การและการปฏิบัติงานวิชาการของหัวหน้าแผนกวิชาในวิทยาลัย สังกัดกองวิทยาลัยอาชีวศึกษา กรมอาชีวศึกษา กลุ่มสถานศึกษาภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ ศษ.บ. (หลักสูตรและการนิเทศ). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- อารี พันธุ์ณี. (2541, กรกฎาคม-ธันวาคม). ทศนคติเชิงบวกในการทำงาน. วารสารแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา. 1(1): 9-10.
- . (2546). จิตวิทยาสร้างสรรค์การเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: ไบโหม เอ็ดดูเคท.

- อุดม อินทา. (2544). การศึกษาวัฒนธรรมองค์กรในการปฏิบัติงานของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา).
กำแพงเพชร: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร. ถ่ายเอกสาร.
- Boylan, Colin; & Mcswan, David. (1998). Long-Staying Rural Teachers : Who Are They ?.
Australian Journal of Education. 42.
- Geert, Kelchtermans. (1993, October-December). Getting the Story, Understanding the
lives ; From Career Stories to Teachers. *Professional Development Teaching
and Teacher Education.* 9(5-6): 443-56.
- Hert, Ann Weaver. (1987). A Career Ladder 's Effect on Teacher Cereer and Work
Attitudes. *American Educational Research Journal.* 24: 479-503.
- Hopkins, David; & Storn, David. (1996, September). Quality , Quality Schools International
perspective and policy implications. *Teaching and Teacher Education.*
12(Tssue 5); 501- 517.
- Howard, Eugene R. (2000). (online). available: <http://www.uwplatt.edu/-ceya/96projects/freedom/F3.HTML>. Retrieved January 2, 2008.
- Johnson, Moore Susan; & Birkeland, Sarah E. (2003). Pursuing a "Sense of Success".
American Education Research Journal. 40(3): 581-617.
- Killian, Ray A. (1968). *Managing by Decision for Maximum Executive Effectiveness.* North
Carolina: Valle-Balou Press.
- Kotler, Louis. (2000). *Marketing Management.* New Jersey: Prentice 3 Hall.
- Krejcie, Robert V.; & Morgan, Earyle W. (1970, Autumn). Determing Sample Size for
Research Activities. *Journal of Educational and Psychological Measurement.*
30(3): 607-610.
- Owens, Robert G.; & Steinhoff Carl R. (1989). Towards A Theory of Organizational
Culture. *Journal of Educational Administration.* 27(3): 6-19.
- P.M., Hart. (1994, May). Teacher Quality of Work Life : Integrating Work Experiences
Psychotagical and Morale. *Journal of Occupational and Organizational
Psychology.* 67(n2): 109-132.
- Sergiovanni, Thomas J.;& Starratt, Robert J. (1988). *Supervision Human Perspectives.*
New York: McGraw-Hill Book.
- Sergiovanni, Thomas. (1990, May). Adding Valued to Leadership Gets Extraordinary
Results. *Educational Leadership.* 47(8): 19-27.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

1. ศาสตราจารย์นายแพทย์เกรียง ตั้งสง่า	คณบดีคณะแพทยศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.อรรณพ พรสีมา	อาจารย์ประจำ ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. อาจารย์ ดร.นิตย์ โรจนรัตนวานิชย์	อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. อาจารย์ ดร. เสกสรรค์ ทองคำบรรจง	อาจารย์ประจำ ภาควิชาวัดผล
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. นายถวิล ทวีวัน	ศึกษาธิการ สำนักงานเขตปทุมวัน

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและลักษณะองค์การกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของครูระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษากลุ่มลุ่มพินี้ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

2. แบบสอบถามมี 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามทัศนคติ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามบรรยากาศของโรงเรียน

ตอนที่ 4 แบบสอบถามวัฒนธรรมโรงเรียน

ตอนที่ 5 แบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. โปรดตอบแบบสอบถามทุกข้อตามการรับรู้หรือจากประสบการณ์ในการสอนของท่าน ที่ตรงกับความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และผู้วิจัยขอรับรองว่าจะเก็บข้อมูลส่วนตัวของท่านไว้เป็นความลับ การเสนอผลการศึกษาจะเป็นภาพรวม จึงไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่าน

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านด้วยดีในการตอบแบบสอบถาม และขอขอบคุณในความร่วมมืออันดียิ่งมา ณ โอกาสนี้

พระพานวิทย์ คำเจื่อน

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความตามความเป็นจริง

1. ท่านเป็นครูอยู่ในโรงเรียน.....
 2. ท่านมีภาระการสอนอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ใด (หากท่านมีภาระการสอนมากกว่า
หนึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้เลือกกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ท่านมีภาระสอนมากที่สุดเพียงกลุ่มเดียว)
- (.....) กลุ่มภาษาไทย
- (.....) กลุ่มคณิตศาสตร์
- (.....) กลุ่มวิทยาศาสตร์
- (.....) กลุ่มสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม
- (.....) กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา
- (.....) กลุ่มศิลปะ
- (.....) กลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี
- (.....) กลุ่มภาษาต่างประเทศ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามทัศนคติ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างขวามือที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน
ตามความเป็นจริง

ข้อที่	ทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	ท่านคิดว่าความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลให้การปฏิบัติงานของท่านประสบผลสำเร็จ					
2	ท่านคิดว่าการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี มีสุข อย่างแท้จริง					
3	ท่านรู้สึกชอบที่จะไปอบรมสัมมนาเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
4	ท่านรู้สึกภูมิใจที่ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำไปปฏิบัติ					
5	ท่านเต็มใจที่จะสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
6	ท่านมีความสุขทุกครั้งที่ได้เข้าร่วมงานวิชาการเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
7	ท่านชอบที่จะศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากแหล่งความรู้ต่างๆ					
8	ท่านชอบที่จะติดตามข่าว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อมาพัฒนาตัวท่าน					
9	ท่านทำความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					

ตอนที่ 3 แบบสอบถามบรรยากาศของโรงเรียน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างขวามือที่ตรงกับระดับความคิดเห็นหรือการปฏิบัติของท่านตามความเป็นจริง

ข้อที่	บรรยากาศของโรงเรียน	ระดับความคิดเห็นหรือการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
1	โรงเรียนของท่านจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของครู					
2	โรงเรียนของท่านมีหน่วยงานที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ครูในการจัดการเรียนรู้					
3	โรงเรียนของท่านมีสื่อการเรียนการสอนและสื่อเทคโนโลยี สำหรับใช้จัดการเรียนรู้ อย่างเหมาะสมตามสภาพของสถานศึกษา					
4	ท่านได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมอบรมสัมมนาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถ อย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง					
5	โรงเรียนของท่านจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาครูด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอ					
6	ครูทุกคนในโรงเรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการเพื่อนำความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนรู้					
7	โรงเรียนของท่านมีการจัดหาคอมพิวเตอร์ให้ครูได้ใช้ปฏิบัติงานและใช้สำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเพียงพอเหมาะสม					
8	ห้องสมุดโรงเรียนของท่านมีเอกสารและตำราที่ทันสมัยสำหรับการค้นคว้าที่สอดคล้องกับหลักสูตรอย่างเพียงพอ					

ตอนที่ 4 แบบสอบถามวัฒนธรรมโรงเรียน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างขวามือที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน
ตามความเป็นจริง

ข้อที่	วัฒนธรรมโรงเรียน	ระดับความคิดเห็นหรือการปฏิบัติ				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	ครูทุกคนในโรงเรียนทำงานแบบร่วมมือ และช่วยเหลือกัน					
2	ครูทุกคนในโรงเรียนต่างทุ่มเททำงาน เพื่อร่วม สร้างผลงานให้โรงเรียน					
3	ครูทุกคนในโรงเรียนเชื่อว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่ง ของโรงเรียน					
4	ครูทุกคนในโรงเรียนเชื่อว่างานเป็นส่วนหนึ่ง ของชีวิต					
5	ครูทุกคนในโรงเรียนมีการแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ ร่วมกันในการทำงาน					
6	ผู้บริหารสร้างความรักความสามัคคีและการยอมรับ ซึ่งกันและกันให้กับครูในโรงเรียน					
7	ครูทุกคนในโรงเรียนต่างเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน					
8	ครูทุกคนในโรงเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเป็น อิสระกับผู้บริหาร					
9	ครูทุกคนในโรงเรียนปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส					
10	ครูทุกคนในโรงเรียนมีความรับผิดชอบต่องาน ที่ได้รับมอบหมาย					
11	การได้รับการนิเทศจากผู้บริหารทำให้ครู มีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน					
12	ครูทุกคนในโรงเรียนยึดถือและปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบอย่างเคร่งครัด					

ตอนที่ 5 แบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างขวามือที่เกี่ยวกับระดับความคิดเห็นของท่าน ตามความเป็นจริง

ข้อที่	การดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	เห็นด้วย				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	ความพอประมาณเป็นการใช้จ่ายที่พอดีทั้งปริมาณ และคุณภาพ					
2	ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมี ตามได้เป็นความ พอประมาณ					
3	ความพอประมาณเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ทั้งวัตถุวิสัยและจิตวิสัยที่ยั่งยืน					
4	การมีเหตุ มีผลเป็นการคิดวิเคราะห์ก่อนลงมือปฏิบัติ					
5	ความมีเหตุผลเป็นความไม่ประมาท รอบรู้ และมีสติ					
6	ความมีเหตุผลคือ การคิดถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักวิเคราะห์ มองเห็นเหตุปัจจัย					
7	การมีภูมิคุ้มกันในตัวเป็นการเตรียมตัวให้พร้อม รับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น					
8	การประหยัด การออมเงินไว้เป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี					
9	การดำเนินชีวิตอย่างมีสติ กำกับความประพฤติด ปฏิบัติตน ด้วยความไม่ประมาทเป็นภูมิคุ้มกันใ ตัวที่ดี					
10	ความรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับเป็นรากฐานในการ สร้างความเป็นคน					
11	ความรู้ทางธรรมเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาความ เป็นคนที่สมบูรณ์					
12	การรู้จักคิดพิจารณาเหตุผล ค้นคว้าทดลอง ลงมือ ฝึกปฏิบัติ เป็นพื้นฐานของความรู้					
13	ความพอใจ ความขยัน ความเอาใจใส่ และความ ไต่ตรองเป็นคุณธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จ					

2. ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้ และคุณธรรม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างขวามือที่เกี่ยวกับระดับการปฏิบัติของท่าน ตามความเป็นจริง

ข้อที่	การดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
14	ท่านยึดถือทางสายกลางที่รู้จักพออย่างมีสติ และใช้ปัญญา					
15	ท่านปฏิบัติงานตามทิศทางที่ควรจะเป็นเพื่อให้มี ความสุขพ้นจากปัญหาและวิกฤตต่างๆ อย่างมั่นคงและยั่งยืน					
16	ท่านมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างรอบคอบและ รู้เท่าทันเพื่อรองรับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ตามมาในอนาคต					
17	ท่านกินอยู่ใช้แต่เพียงพอดีตามกำลังความสามารถ					
18	ท่านพึ่งตนเอง ลดความโลภ ลดการเบียดเบียนลด การยึดติดและแสวงหาเงินตรา					
19	ท่านมุ่งทำแต่ความดี มีจิตใจผ่องใส มองโลก ในแง่ดี รู้จักทำใจ ปล่อยใจ และให้กำลังใจตัวเอง					
20	ท่านประพฤติปฏิบัติตนหรือยึดมั่นอย่างสุจริตในกฎ กติกาและระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมกัน					
21	ท่านมีความรอบคอบในการใช้จ่าย					
22	ท่านใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง					
23	ท่านตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต					
24	ท่านดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสังคม					

3. การสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างขวามือที่เกี่ยวกับระดับการปฏิบัติของท่าน ตามความเป็นจริง

ข้อที่	การดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
25	ท่านจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่ดี					
26	ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง					
27	ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดคำนึงถึงผู้อื่น					
28	ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นคนมีเหตุผล					
29	ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีการปรับปรุง และพัฒนาตนเอง					
30	ท่านจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนรู้จักการพัฒนา ทักษะการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง					
31	ท่านจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันที่ดี ในตนเอง					
32	ท่านจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรมหรือค่านิยม ของความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน ให้แก่ผู้เรียน					
33	ท่านปลูกฝังให้ผู้เรียนใช้คุณธรรมนำความรู้ หลักธรรมคำสอนทางศาสนาในการดำเนินชีวิต					
34	ท่านแนะแนวทางการปฏิบัติตนของผู้เรียนให้ไป ในทิศทางแห่งการเพียงพอในการดำรงชีวิต					
35	ท่านสนับสนุนให้ผู้เรียนวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่าง รอบคอบและรู้เท่าทันเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต					
36	ท่านส่งเสริมให้ผู้เรียนมุ่งมั่นทำความดี					

ภาคผนวก ค

ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ตาราง 8 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทัศนคติ

ทัศนคติ	ค่าอำนาจจำแนก
1. ท่านคิดว่าความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลให้การปฏิบัติงานของท่านประสบผลสำเร็จ	0.70
2. ท่านคิดว่าการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี มีสุข อย่างแท้จริง	0.60
3. ท่านรู้สึกชอบที่จะไปอบรมสัมมนาเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	0.71
4. ท่านรู้สึกภูมิใจที่ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำไปปฏิบัติ	0.79
5. ท่านเต็มใจที่จะสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	0.65
6. ท่านมีความสุขทุกครั้งที่ได้เข้าร่วมงานวิชาการเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	0.73
7. ท่านชอบที่จะศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากแหล่งความรู้ต่างๆ	0.62
8. ท่านชอบที่จะติดตามข่าว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อมาพัฒนาตัวท่าน	0.80
9. ท่านทำความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	0.60
ค่าความเชื่อมั่นทัศนคติ	0.91

ตาราง 9 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามบรรยากาศของโรงเรียน
และวัฒนธรรมโรงเรียน

ลักษณะองค์กร	ค่าอำนาจจำแนก
บรรยากาศของโรงเรียน	
1. โรงเรียนของท่านจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของครู	0.50
2. โรงเรียนของท่านมีหน่วยงานที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ครูในการจัดการเรียนรู้	0.62
3. โรงเรียนของท่านมีสื่อการเรียนการสอน และสื่อเทคโนโลยี สำหรับใช้จัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมตามสภาพของสถานศึกษา	0.63
4. ท่านได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมอบรมสัมมนาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง	0.70
5. โรงเรียนของท่านจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาครูด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอ	0.79
6. ครูทุกคนในโรงเรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการเพื่อนำความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนรู้	0.85
7. โรงเรียนของท่านมีการจัดหาคอมพิวเตอร์ให้ครูได้ใช้ปฏิบัติงาน และใช้สำหรับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างเพียงพอเหมาะสม	0.72
8. ห้องสมุดโรงเรียนของท่านมีเอกสารและตำราที่ทันสมัย สำหรับการค้นคว้าที่สอดคล้องกับหลักสูตรอย่างเพียงพอ	0.70
ค่าความเชื่อมั่นบรรยากาศของโรงเรียน	0.90

ตาราง 9 (ต่อ)

ลักษณะองค์กร	ค่าอำนาจจำแนก
วัฒนธรรมโรงเรียน	
1. ครูทุกคนในโรงเรียนทำงานแบบร่วมมือและช่วยเหลือกัน	0.81
2. ครูทุกคนในโรงเรียนต่างทุ่มเททำงาน เพื่อร่วมสร้างผลงานให้โรงเรียน	0.84
3. ครูทุกคนในโรงเรียนเชื่อว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน	0.87
4. ครูทุกคนในโรงเรียนเชื่อว่างานเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต	0.75
5. ครูทุกคนในโรงเรียนมีการแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ร่วมกันในการทำงาน	0.91
6. ผู้บริหารสร้างความรักความสามัคคีและการยอมรับซึ่งกันและกันให้กับครูในโรงเรียน	0.76
7. ครูทุกคนในโรงเรียนต่างเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน	0.91
8. ครูทุกคนในโรงเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระกับผู้บริหาร	0.69
9. ครูทุกคนในโรงเรียนปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส	0.83
10. ครูทุกคนในโรงเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย	0.93
11. การได้รับการนิเทศจากผู้บริหารทำให้ครูมีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน	0.77
12. ครูทุกคนในโรงเรียนยึดถือและปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบอย่างเคร่งครัด	0.83
ค่าความเชื่อมั่นวัฒนธรรมโรงเรียน	0.97

ตาราง 10 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ค่าอำนาจจำแนก
ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	
1. ความพอประมาณเป็นการใช้จ่ายที่พอดีทั้งปริมาณและคุณภาพ	0.64
2. ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมี ตามได้เป็นความพอประมาณ	0.67
3. ความพอประมาณเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทั้งวัตถุนิยมและจิตวิสัยที่ยั่งยืน	0.78
4. การมีเหตุ มีผลเป็นการคิดวิเคราะห์ก่อนลงมือปฏิบัติ	0.73
5. ความมีเหตุผลเป็นความไม่ประมาท รอบรู้ และมีสติ	0.74
6. ความมีเหตุผลคือ การคิดถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักวิเคราะห์มองเห็นเหตุปัจจัย	0.75
7. การมีภูมิคุ้มกันในตัวเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น	0.81
8. การประหยัด การออมเงินไว้เป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	0.72
9. การดำเนินชีวิตอย่างมีสติ กำกับตามประพจน์ ปฏิบัติตน ด้วยความไม่ประมาทเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	0.72
10. ความรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับเป็นรากฐานในการสร้างความเป็นคน	0.65
11. ความรู้ทางธรรมเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาความเป็นคนที่สมบูรณ์	0.70
12. การรู้จักคิดพิจารณาเหตุผล ค้นคว้าทดลอง ลงมือฝึกปฏิบัติเป็นพื้นฐานของความรู้	0.78
13. ความพอใจ ความขยัน ความเอาใจใส่ และความไต่ตรองเป็นคุณธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จ	0.69
ค่าความเชื่อมั่น	
ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	0.94

ตาราง 10 (ต่อ)

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ค่าอำนาจจำแนก
ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม	
14. ท่านยึดถือทางสายกลางที่รู้จักพออย่างมีสติและใช้ปัญญา	0.79
15. ท่านปฏิบัติงานตามทิศทางที่ควรจะเป็นเพื่อให้มีความสุข พ้นจากปัญหาและวิกฤตต่างๆ อย่างมั่นคงและยั่งยืน	0.82
16. ท่านมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างรอบคอบและรู้เท่าทัน เพื่อรองรับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นตามมาในอนาคต	0.72
17. ท่านกินอยู่ใช้แต่เพียงพอดีตามกำลังความสามารถ	0.77
18. ท่านพึ่งตนเอง ลดความโลภ ลดการเบียดเบียนลดการยึดติด และแสวงหาเงินตรา	0.74
19. ท่านมุ่งทำแต่ความดี มีจิตใจผ่องใส มองโลกในแง่ดี รู้จักทำใจ ปล่อยใจ และให้กำลังใจตัวเอง	0.75
20. ท่านประพฤติปฏิบัติตนหรือยึดมั่นอย่างสุจริตในกฎกติกา และระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมกัน	0.81
21. ท่านมีความรอบคอบในการใช้จ่าย	0.71
22. ท่านใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง	0.72
23. ท่านตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต	0.80
24. ท่านดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสังคม	0.80
ค่าความเชื่อมั่นด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม	0.95

ตาราง 10 (ต่อ)

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ค่าอำนาจจำแนก
ด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	
พอเพียง	
25. ท่านจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่ดี	0.92
26. ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง	0.84
27. ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดคำนึงถึงผู้อื่น	0.82
28. ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นคนมีเหตุผล	0.77
29. ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง	0.64
30. ท่านจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนรู้จักการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต แบบพึ่งตนเอง	0.91
31. ท่านจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเอง	0.82
32. ท่านจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรมหรือค่านิยมของความซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน ให้แก่ผู้เรียน	0.89
33. ท่านปลูกฝังให้ผู้เรียนใช้คุณธรรมนำความรู้ หลักธรรมคำสอน ทางศาสนาในการดำเนินชีวิต	0.74
34. ท่านแนะแนวทางการปฏิบัติตนของผู้เรียนให้ไปในทิศทาง แห่งการเพียงพอในการดำรงชีวิต	0.69
35. ท่านสนับสนุนให้ผู้เรียนวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างรอบคอบ และรู้เท่าทันเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต	0.85
36. ท่านส่งเสริมให้ผู้เรียนมุ่งมั่นทำความดี	0.66
ค่าความเชื่อมั่นการสร้างเสริมให้นักเรียน	
ปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	0.96
รวมทุกด้าน	0.94

ภาคผนวก ง

ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายชื่อของแบบสอบถาม

ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถาม

ตาราง 11 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถามทัศนคติ

ทัศนคติ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ท่านคิดว่าความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่งผลให้ การปฏิบัติงานของท่านประสบผลสำเร็จ	4.03	0.69	มาก
2. ท่านคิดว่าการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ กับการจัดการศึกษาจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี มีสุข อย่างแท้จริง	4.12	0.64	มาก
3. ท่านรู้สึกชอบที่จะไปอบรมสัมมนาเกี่ยวกับปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	3.86	0.78	มาก
4. ท่านรู้สึกภูมิใจที่ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำไปปฏิบัติ	4.24	0.64	มาก
5. ท่านเต็มใจที่จะสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติตนตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	4.41	0.67	มาก
6. ท่านมีความสุขทุกครั้งที่ได้เข้าร่วมงานวิชาการเกี่ยวกับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	4.04	0.72	มาก
7. ท่านชอบที่จะศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงจากแหล่งความรู้ต่างๆ	4.01	0.72	มาก
8. ท่านชอบที่จะติดตามข่าว เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงเพื่อมาพัฒนาตัวท่าน	4.03	0.73	มาก
9. ท่านทำความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไข ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	3.79	0.68	มาก
รวม	4.06	0.51	มาก

ตาราง 12 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถามบรรยากาศโรงเรียน
และวัฒนธรรมโรงเรียน

ลักษณะองค์กร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
บรรยากาศของโรงเรียน			
1. โรงเรียนของท่านจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของครู	3.83	0.65	มาก
2. โรงเรียนของท่านมีหน่วยงานที่ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ครูในการจัดการเรียนรู้	3.62	0.79	มาก
3. โรงเรียนของท่านมีสื่อการเรียนการสอน และสื่อเทคโนโลยีสำหรับใช้จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามสภาพของสถานศึกษา	3.73	0.72	มาก
4. ท่านได้รับการสนับสนุนให้เข้าร่วมอบรมสัมมนาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง	3.94	0.86	มาก
5. โรงเรียนของท่านจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาครูด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอ	4.04	0.70	มาก
6. ครูทุกคนในโรงเรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการเพื่อนำความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนรู้	3.83	0.75	มาก
7. โรงเรียนของท่านมีการจัดหาคอมพิวเตอร์ให้ครูได้ใช้ปฏิบัติงานและใช้สำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเพียงพอเหมาะสม	3.56	0.95	มาก
8. ห้องสมุดโรงเรียนของท่านมีเอกสารและตำราที่ทันสมัยสำหรับการค้นคว้าที่สอดคล้องกับหลักสูตรอย่างเพียงพอ	3.71	0.83	มาก
รวม	3.78	0.58	มาก

ตาราง 12 (ต่อ)

ลักษณะองค์กร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
วัฒนธรรมโรงเรียน			
1. ครูทุกคนในโรงเรียนทำงานแบบร่วมมือและช่วยเหลือกัน	4.07	0.76	มาก
2. ครูทุกคนในโรงเรียนต่างทุ่มเททำงาน เพื่อร่วมสร้างผลงานให้โรงเรียน	4.15	0.71	มาก
3. ครูทุกคนในโรงเรียนเชื่อว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน	4.21	0.69	มาก
4. ครูทุกคนในโรงเรียนเชื่อว่างานเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต	4.07	0.75	มาก
5. ครูทุกคนในโรงเรียนมีการแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ร่วมกันในการทำงาน	3.92	0.71	มาก
6. ผู้บริหารสร้างความรักความสามัคคีและการยอมรับซึ่งกันและกันให้กับครูในโรงเรียน	3.95	0.81	มาก
7. ครูทุกคนในโรงเรียนต่างเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน	4.13	0.69	มาก
8. ครูทุกคนในโรงเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระกับผู้บริหาร	3.81	0.90	มาก
9. ครูทุกคนในโรงเรียนปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส	4.26	0.75	มาก
10. ครูทุกคนในโรงเรียนมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย	4.27	0.69	มาก
11. การได้รับการนิเทศจากผู้บริหารทำให้ครูมีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน	4.06	0.73	มาก
12. ครูทุกคนในโรงเรียนยึดถือและปฏิบัติตาม กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด	4.15	0.71	มาก
รวม	4.09	0.59	มาก

ตาราง 13 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถามการดำเนินชีวิต
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ลักษณะองค์กร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ด้านความเข้าใจองค์ประกอบและเงื่อนไข			
ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง			
1. ความพอประมาณเป็นการใช้จ่ายที่พอดีทั้งปริมาณ และคุณภาพ	4.21	0.61	มาก
2. ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมี ตามได้เป็นความพอประมาณ	4.09	0.66	
3. ความพอประมาณเป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล ทั้งวัตถุนิยมและจิตวิญญาณที่ยั่งยืน	4.22	0.63	มาก
4. การมีเหตุ มีผลเป็นการคิดวิเคราะห์ก่อนลงมือปฏิบัติ	4.28	0.60	มาก
5. ความมีเหตุผลเป็นความไม่ประมาท รอบรู้ และมีสติ	4.41	0.59	มาก
6. ความมีเหตุผลคือ การคิดถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักวิเคราะห์มองเห็นเหตุปัจจัย	4.35	0.60	มาก
7. การมีภูมิคุ้มกันในตัวเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับ การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น	4.31	0.56	มาก
8. การประหยัด การออมเงินไว้เป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	4.45	0.61	มาก
9. การดำเนินชีวิตอย่างมีสติ กำกับความประพฤติ ปฏิบัติตน ด้วยความไม่ประมาทเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	4.52	0.58	มาก
10. ความรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับเป็นรากฐานในการสร้าง ความเป็นคน	4.44	0.65	มาก
11. ความรู้ทางธรรมเป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาความเป็นคน ที่สมบูรณ์	4.43	0.72	มาก
12. การรู้จักคิดพิจารณาเหตุผล ค้นคว้าทดลอง ลงมือฝึกปฏิบัติเป็นพื้นฐานของความรู้	4.40	0.65	มาก
13. ความพอใจ ความขยัน ความเอาใจใส่ และความไตร่ตรอง เป็นคุณธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จ	4.54	0.58	มาก
รวม	4.35	0.44	มาก

ตาราง 13 (ต่อ)

ลักษณะองค์กร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้และคุณธรรม			
14. ท่านยึดถือทางสายกลางที่รู้จักพออย่างมีสติและใช้ปัญญา	4.09	0.66	มาก
15. ท่านปฏิบัติงานตามทิศทางที่ควรจะเป็นเพื่อให้มีความสุข พ้นจากปัญหาและวิกฤตต่างๆ อย่างมั่นคงและยั่งยืน	4.06	0.60	มาก
16. ท่านมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างรอบคอบและรู้เท่าทัน เพื่อรองรับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นตามมาในอนาคต	3.90	0.76	มาก
17. ท่านกินอยู่ใช้แต่เพียงพอดีตามกำลังความสามารถ	4.13	0.69	มาก
18. ท่านพึงตนเอง ลดความโลภ ลดการเบียดเบียน ลดการยึดติด และแสวงหาเงินตรา	4.02	0.75	มาก
19. ท่านมุ่งทำแต่ความดี มีจิตใจผ่องใส มองโลกในแง่ดี รู้จักทำใจ ปล่อยใจ และให้กำลังใจตัวเอง	4.26	0.63	มาก
20. ท่านประพฤติปฏิบัติตนหรือยึดมั่นอย่างสุจริตในกฎกติกา และระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมกัน	4.35	0.59	มาก
21. ท่านมีความรอบคอบในการใช้จ่าย	3.93	0.84	มาก
22. ท่านใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง	4.13	0.74	มาก
23. ท่านตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต	4.52	0.58	มาก
24. ท่านดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสังคม	4.55	0.60	มาก
รวม	4.17	0.48	มาก

ตาราง 13 (ต่อ)

ลักษณะองค์การ	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ด้านการสร้างเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง			
25. ท่านจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่ดี	4.31	0.59	มาก
26. ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง	4.18	0.55	มาก
27. ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนคิดคำนึงถึงผู้อื่น	4.31	0.55	มาก
28. ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นคนมีเหตุผล	4.33	0.57	มาก
29. ท่านจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง	4.26	0.58	มาก
30. ท่านจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนรู้จักการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเอง	4.17	0.59	มาก
31. ท่านจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเอง	4.19	0.58	มาก
32. ท่านจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรมหรือค่านิยมของความซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน ให้แก่ผู้เรียน	4.39	0.60	มาก
33. ท่านปลูกฝังให้ผู้เรียนใช้คุณธรรมนำความรู้ หลักธรรมคำสอนทางศาสนาในการดำเนินชีวิต	4.27	0.63	มาก
34. ท่านแนะแนวทางการปฏิบัติตนของผู้เรียนให้ไปในทิศทางแห่งการเพียงพอในการดำรงชีวิต	4.25	0.58	มาก
35. ท่านสนับสนุนให้ผู้เรียนวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างรอบคอบ และรู้เท่าทันเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต	4.15	0.63	มาก
36. ท่านส่งเสริมให้ผู้เรียนมุ่งมั่นทำความดี	4.59	0.52	มาก
รวม	4.29	0.45	มาก

ภาคผนวก จ
จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง

ตาราง 14 จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเขต โรงเรียน และกลุ่มสาระการเรียนรู้

กลุ่มตัวอย่าง											
เขต	โรงเรียน	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม	สุขศึกษา และพลศึกษา	ศิลปะ	การงาน อาชีพและเทคโนโลยี	ภาษาต่างประเทศ	รวม	ร้อยละ
วัฒนา	วัดธาตุทอง	3	3	4	3	3	3	3	4	26	10.50
	วิจิตรวิทยา	2	2	3	3	3	2	3	2	20	8.10
	สุเหร่าบ้านดอน	2	2	1	1	1	2	2	1	12	4.80
	สุเหร่าสามอิน	3	3	2	2	2	2	2	3	19	7.70
	สุเหร่าดอนมะเขือ	2	3	1	2	1	1	1	1	12	4.80
	วัดภาษี	1	1	1	1	1	1	2	1	9	3.60
	แจ่มจันทร์	2	1	1	-	1	2	1	1	9	3.60
	สวัสดิ์วิทยา	2	2	1	1	1	1	1	1	10	4.00
ปทุมวัน	ปทุมวนาราม	1	1	2	1	1	2	2	-	10	4.00
	สวนลุมพินี	2	1	2	2	3	2	2	2	16	6.50
	วัดดวงแข	1	1	1	1	1	1	1	1	8	3.20
	วัดบรมนิวาส	-	1	1	1	1	-	1	1	6	2.40
	วัดชัยมงคล	-	-	1	1	1	1	1	1	6	2.40
	ปทุมวัน	1	1	1	1	-	1	1	1	7	2.80
	วัดสระบัว	1	1	1	1	1	1	1	1	8	3.20
	วัดปลูกจิต	2	2	3	2	3	3	1	1	17	6.90
บางรัก	วัดหัวลำโพง	1	1	1	1	1	2	1	1	9	3.60
	วัดม่วงแค	-	-	1	1	1	1	1	1	6	2.40
	วัดมหาพฤฒาราม	-	-	1	1	1	1	1	1	6	2.40
	วัดสวนพลู	1	1	1	1	1	1	1	1	8	3.20
	วัดแก้วแจ่มฟ้า	-	-	1	1	1	1	1	1	6	2.00
สาทร	วัดดอน	2	2	1	1	1	2	2	2	13	5.20
	วัดยานนาวา	1	1	-	1	-	1	1	1	6	2.40
รวม		30	30	32	30	30	33	33	30	248	100

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	พระพานวิทย์ คำเงื่อน
วันเดือนปีเกิด	21 พฤษภาคม 2508
สถานที่เกิด	จังหวัดศรีสะเกษ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วัดภาษี-เอกมัย แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	เลขาธิการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, ครูพระช่วยสอน
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานเจ้าคณะแขวงคลองเตย วัดภาษี-เอกมัย แขวงคลองตันเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
พ.ศ. 2547	ครุศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาการศึกษา โปรแกรมวิชาการบริหารการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ศูนย์ให้การศึกษาวัฒนธรรมมงคล เขตพระโขนง กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2552	การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ